

Bevezetés

A MOSZ IV. Kongresszusa óta eltelt időszakban az agrárgazdaságban egymással ellentétes változások zajlottak. Az európai uniós csatlakozás számos folyamatot felerősített, illetve néhány újat is elindított. Az eltelt öt év elegendő ahhoz, hogy értékelni tudjuk a folyamatok irányát és hatásait a magyar agráriumra illetve a nemzetgazdaságra.

A táblázat mutatja a mező és élelmiszergazdaság helyét a nemzetgazdaságban.

Év	A mezőgazdaság ^{a)} részaránya			Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek, ital, dohányáru	Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege	
	a foglalkoztatásban ^{b)} %	(GDP)termelésben	a beruházásban	részaránya a fogyasztásban ^{d)}	Nemzetgazdaság	Agrár-gazdaság
		folyó áron, %			folyó áron, Md €	
2004	5,3	4,1	4,3	26,1	.	1,9
2005	5	3,6	4,5	25,1	-2,9	0,9
2006	4,9	3,5	4,2	25,8	-2,4	1
2007	4,7	3,4	3,7	26,8	-0,1	1,7
2008	4,5	3,7	4,7	26,5	-0,3	1,9

a) Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágba sorolt gazdasági szervezetek. b) A munkaerő-felmérés adatai.

A mezőgazdaság, bruttó hazai termék (GDP) termelésben elfoglalt részarányának a rendszerváltás óta tartó csökkenése az EU csatlakozás után is folytatódott. Az ágazat részaránya 4% alá csökkent, a termelő ágazatok által megtermelt GDP –ből 13%-al részesedik. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a GDP termelésben elfoglalt arány önmagában nem ad pontos képet az ágazat fontosságáról.

A mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött súlya szintén csökkenő tendenciát mutat. A 2004 évi 5,3%-os részarány 2008-ra 4,5%-ra zsugorodott. A mutató azonban ebben az esetben sem nyújt pontos képet. Egyrészt a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó ágazatokkal számítva az arány ennél magasabb, másrészt azokon a **vidéki területeken** ahol fejletlen az ipari és szolgáltatási tevékenység, **a foglalkoztatásban betöltött arány sokszorosa az országos átlagnak.** Aggasztó az a tendencia, hogy a legális foglalkoztatás csökkenésével **nő a feketén foglalkoztatottak száma,** illetve az állattenyésztés és a kertészeti ágazatok leépülésével **arányeltolódás** figyelhető meg az állandó foglalkoztatástól **az időszakos foglalkoztatás felé.** Erősíti ezt a folyamatot az is, hogy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak **havi átlagkeresete** még mindig **nem éri el a nemzetgazdasági átlag 70%-át.**

Az uniós integráció rendkívüli változásokkal is járt. A mezőgazdasági **export 2004-től megduplázódott**, az import megháromszorozódott. A külkereskedelem egyenlege folyamatosan pozitív, sőt a 2007-es és 2008-as évben a mezőgazdaság a közel **2 milliárd eurós többletével** csaknem teljesen kiegyenlítette a többi ágazat negatív egyenlegét. Ezt mutatja az alábbi táblázat:

Árucsoport	2000-2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/bázis (%)
Kivitel	2,8	3,9	3,3	3,7	4,8	5,7	204
Behozatal	1,4	2	2,4	2,7	3,2	3,8	271
Egyenleg	1,4	1,9	0,9	1	1,6	1,9	137

Forrás: FVM Agrárgazdasági jelentés 2009

Az érem másik oldala, hogy **növekményt** főleg a mezőgazdasági alapanyag **exportban** tudtunk elérni, míg az **import** jórészt **magasabb hozzáadott értékű, feldolgozott termék**. Export piacainkon is átrendeződés figyelhető meg. Románia, csatlakozása után, jelentős export célországgá vált, ezzel ellentétben Olaszország, mint tradicionális piac a tejkvóták emelésével veszíteni látszik jelentőségéből.

Csatlakozásunkkal nem csak a piaci, hanem a szabályozási környezet is megváltozott. A nemzeti agrárpolitika helyébe fokozatosan a közösségi lépett, azonban nem minden az előzetes elvárásaink szerint alakult. Az ötévnyi tagság **sem kiszámítható piaci szabályozást, sem termelésbiztonságot nem hozott**. A folyamatosan leépülő piacsabályozási intézkedések, az egyenlőtlen versenybe kényszerített termelők, az Európai Unió harmadik országok felé gyakorolt gesztusai **az árak soha nem látott ingadozását hozták magukkal**.

Nem vitatható, hogy a Közösségből érkező támogatásoknak köszönhetően a vállalkozások **jövedelempozíciói javultak**, ami a csatlakozás egyértelmű pozitívumának tekinthető. A javulás azonban **nem egyformán** és nem minden ágazatban következett be.

Az állattenyésztést tekinthetjük az uniós csatlakozás vesztesének. A megváltozott piaci és szabályozási körülmények, a túlzó, jelentős beruházási igénnyel járó környezetvédelmi követelmények és a torz verseny az ágazat további leépüléséhez vezetett. Amellett, hogy elismerjük, az agrárkormányzat szándékát kijelenthetjük, hogy az állattenyésztés arányának növelését célzó program nem járt sikerrel. Továbbá azt is deklarálnunk kell, hogy a 2007 - 2013-as programidőszakra előirányzott fejlesztések megvalósítása elengedhetetlen a meglévő technológiai lemaradásunk csökkentéséhez.

A **gabonatermesztés jövedelmezősége** a támogatásoknak köszönhetően számottevően javult. A Kárpát-medencei régió klimatikus adottságai, a gabonafélék vetésszerkezeti jelentősége, a tengeri kikötőktől meglévő távolság következtében azonban **súlyos piaci turbulenciákkal** kellett szembenéznünk, ami valószínűsíthetően **a jövőben is reális veszély**.

A mezőgazdaság továbbra is politikailag érzékeny terület, amin az uniós csatlakozásnak sem sikerült tompítania. Az áruk, a tőke, a szolgáltatások, és a személyek szabad áramlásának elve tovább élezte az agrárpolitikailag rendezetlen ügyekben folytatott vitákat (agrárstratégia, támogatáspolitikai, versenyszabályok, termőföld).

Az előterjesztés az agrárágazat helyzetét hagyományosan két fő területre osztva, az egyes termelési ágazatok és a közgazdasági szabályozók alakulását elemezve mutatja be. Kiemelten szerepel néhány, az előző felosztásba nem sorolható, az ágazat szereplőit érintő társadalompolitikai súlyú kérdés.

I. A mezőgazdaság kiemelt társadalompolitikai kérdései

1. Termőföld

A termőföld tulajdoni és használati viszonyaiban nem történt lényegi változás a beszámolási időszakban. A **termőterület** túlnyomó többsége (**mintegy 84 %**) **magántulajdonban** van, **10 % állami tulajdon** és csak töredéknyi a gazdasági társaságok és szövetkezetek saját tulajdona.

A földhasználat megoszlása és változása szektoronként

1. sz. táblázat

Földhasználó	2005		2008	
Magánszemély	3 370 251 ha	9,04 ha/fő	3 294 260 ha	9,38 ha/fő
Szövetkezet	467 045 ha	360,65 ha/szöv	340 052 ha	307,46 ha/szöv
Gazdasági társaság	2 730 190 ha	303,93 ha/gt	2 715 843 ha	302,52 ha/gt
Egyéb	288 508 ha	103,67 ha/db	284 647 ha	102,06 ha/db
Összesen	6 855 994 ha		6 634 802 ha	

Forrás: FVM Agrárgazdasági jelentés

Ettől lényegesen eltér a használati megoszlás, mutatva, hogy **a tulajdon és a használat alapvetően elváltak egymástól**. A használt terület nagysága behatárolja a termelési struktúrát és a gazdaság életképességét.

Földhasználati jogcímek és szektorok szerinti megoszlása (ha)

2. sz. táblázat

Megnevezés	Saját tulajdon	Szívésségi használat	Haszonbérlet	Egyéb
Magánszemély	1 575 554	255 085	815 259	648 362
Szövetkezet	6 263	3 585	304 437	25 768
Gazdasági társaság	203 642	57 775	1 602 936	851 490
Egyéb	70 516	4 005	48 040	162 088

Forrás: FVM Agrárgazdasági jelentés 2009

A MOSZ IV. kongresszusa állásfoglalásában ismételten hangsúlyozta, hogy **a társas vállalkozások kizárása a termőföld tulajdon szerzés lehetőségéből**, mely **egyedülálló diszkrimináció az Európai Unió 27 országában**, számos területen, de mindenekelőtt az állattartásban nem csak versenyhátrányt okoz, de veszélyezteti a működőképességet, az

előírások betartását. A korábbi, feltétel nélküli tulajdonszerzési követelést a politika számára elfogadhatóbbá mérsékelte, igényelve, hogy egyedi elbírálással váljon lehetővé **az állattartó telepek**, egyéb létesítmények működtetéséhez, a környezetvédelmi, állatjóléti követelmények teljesítéséhez szükséges mértékben **a termőföld tulajdonjogának megszerzése**. A javaslat szerint az engedélyezést a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter hatáskörébe kell utalni.

A földhasználatban – a tulajdonszerzési korlátozás miatt, valamint a részarány tulajdonok osztatlan közös tulajdonként való kiadása következtében – továbbra is **jelentős szerepe van a földbérletnek**. Az **árutermelő társas gazdaságok** gyakorlatilag csak haszonbérlet területeken gazdálkodnak, ami **kiszolgáltatottá teszi őket**, alapvetően befolyásolja és korlátozza a gazdasági döntési lehetőségeiket, növeli költségeiket

A haszonbérlet várhatóan hosszabb távon is fennmaradó szerepére tekintettel igényelte a kongresszus a bérelt földön gazdálkodók jog – és gazdálkodási biztonságának erősítése érdekében egy **bérlővédelmi törvény megalkotását**. Ugyancsak követelte az **előhaszonbérleti** szabályozásban a jogi személyekkel szembeni **diszkrimináció megszüntetését**, az **állattartók pozitív megkülönböztetését** a többi használóval szemben.

Bérelt földek aránya néhány Európai országban

3. sz. táblázat

Ország	2007
Németország	62%
Olaszország	28%
Magyarország	56%
Hollandia	25%
Ausztria	27%

Forrás: Eurostat

Sürgős intézkedést igényelt az osztatlan közös tulajdonban lévő földrészek teljes és jogszerű használatát biztosító, egyszerű és rugalmas szabályozás bevezetésére. Szükségesnek tartotta az osztatlan tulajdonban lévő földrészekben az elővásárlási jogok kijátszásával való tulajdonszerzés megakadályozását.

A kongresszust követően, a 2005. évben sor került a termőföld törvény módosítására, amellyel az állattartó telep (és a halastó) üzemeltetője az előhaszonbérleti rangsorban a korábbi haszonbérlővel azonos pozícióba került.

Ezen túlmenően a termőfölddel kapcsolatos érdekképviselési igények közül teljesült még, hogy a földkiadó bizottságokról szóló törvényből elhagyásra került az a rendelkezés (ami azonban a gyakorlaton nem igen változtatott), hogy **a részarány tulajdon kiadásával** keletkezett osztatlan közös tulajdon kimérését **a földrészlet legjobb minőségű részénél kell megkezdeni**, ami egyértelmű **diszkrimináció volt** a kimérést nem kérő tulajdonosokkal szemben. Nem sikerült azonban elérni, hogy a kimérést nem kérők az eljárásban ügyfélként, a kimérést kezdeményezőkkel azonos joggal vehessenek részt, ezért a MOSZ az

Alkotmánybírósághoz fordult az eljárást szabályozó kormányrendelet megsemmisítését kérve. Az **Alkotmánybíróság** azonban – arra hivatkozva, hogy a kimérésről szóló határozat ellen minden tulajdonostárs jogorvoslással élhet - **elutasította az indítványt**.

A MOSZ 2007. április 20.-án tartott közgyűlése megerősítette a kongresszuson a termőföld tulajdonnal és használattal kapcsolatban megfogalmazott követeléseket.

A közgyűlés határozatának megfelelően a MOSZ ismételten kezdeményezően lépett a követelések teljesítése érdekében. Törvénymódosító javaslatot készített a társas vállalkozások tulajdonszerzésének – feltételekkel való – lehetővé tételére és erőteljesen igényelte a kormányzó pártoktól ennek a támogatását.

A kormánykoalíció pártjai egyedül nem vállalkoztak a javaslat felkarolására, ezért szélesebb körű egyeztetést kezdeményeztek. Az ellenzéki pártok – különböző megfontolásokból – időszerűnek látták a termőföld kérdéssel való foglalkozást és ennek nyomán 2007. őszén a parlamenti pártok részvételével „ötpárti” megbeszélésekre került sor, az érdekképviselői szervezetek bevonásával és az FVM szakmai előkészítésével.

Hamarosan kiderült, hogy az alapvető kérdésekben nincs esély a megegyezésre. **Az ellenzéki pártok csak egy új törvény előkészítéséről kívántak tárgyalni** és elutasították a hatályos törvénynek a MOSZ – és a Magyar Agrárkamara – által kezdeményezett módosítását. A tárgyalás folytatásának előkészítésével megbízott szakértői bizottság – a MOSZ és a MAK koordinálásával – elkészítette ugyan a szükségesnek tartott módosító javaslatokat, de ezek megtárgyalására nem került sor.

Konkrét **eredmény** volt, hogy az FVM előterjesztette és az Országgyűlés – a kormánypárti többség támogatásával - elfogadta **a tulajdonszerzési korlátozások kijátszását** (csere, ajándékozás) **megakadályozó módosítást**, valamint azt, hogy az **átalakulással létrejött gazdasági társaság megszerezheti a jogelődje tulajdonában volt föld tulajdonjogát**.

A kormányprogram alapján az FVM által meghirdetett, az „agrárbürokrácia csökkentése” programhoz kapcsolódóan a MOSZ ismételten kezdeményezte a földhasználati nyilvántartás eltörlését. A minisztérium elutasító álláspontja miatt a MOSZ a kormányzó parlamenti pártokhoz és közvetlenül a miniszterelnökhöz fordult a termelők számára indokolatlan anyagi és adminisztrációs teher megszüntetésének érdekében.

Mivel ez nem járt eredménnyel, az érdekképviselőt legalább a tagszervezeteire hátrányos földhivatali gyakorlaton igyekezett változtatni.

Kezdeményezte az osztatlan közös tulajdonban lévő földek haszonbérletének a nyilvántartásba való bejegyzésével kapcsolatos problémák megoldását, amire törvénymódosító javaslatot is készített. Ennek értelmében egy adott földrészlet kétharmados tulajdonosi többsége által a föld haszonbérletbe adására vonatkozó elhatározás kiterjed azokra is, akik azzal nem értenek egyet vagy nem nyilvánítanak véleményt. (A kétharmados többség előírása részben a javaslat könnyebb elfogadhatóságát szolgálta, másrészt a PTK-ban előírt

egyszerű többségtől való eltérés indokolttá tette volna a földtörvényben való külön – az értelmezési vitákat kizáró – szabályozást.)

A törvény módosítására végül nem került sor, mert a javaslatról az FVM szakmai főosztályával kialakult vitában az FVM vezetése elfogadta a MOSZ álláspontját és ígéretet tett a földhivatali gyakorlat megváltoztatására. A MOSZ nyomására – az egységes értelmezés jogszabályi biztosítására – a tulajdonosi többség alapján való haszonbérlet jogszerűségét biztosító rendelkezés került az agrár-környezetgazdálkodási támogatásról szóló rendeletbe is. Ennek ellenére a **földhivatali gyakorlat** továbbra is **teljesíthetetlen követelményeket** támaszt a **tulajdonosi többségen alapuló földhasználat bejegyzéséhez**.

A bejegyzés körüli anomáliák kétségesé teszik a földhasználati nyilvántartás közhitelességét és használhatóságát. Amennyiben a földhivatal nem fogadja el többségi döntés alapján a haszonbérlo jogosultságát az egész földrészletre kiterjedő használatra, lehetetlenné válik a tényleges használat rögzítése, a szerződéssel le nem fedett tulajdoni hányad jogszerű használata és ezek használatának nyilvántartása

A többszöri eredménytelen tárgyalás után a MOSZ – különös tekintettel a közelgő országgyűlési választásokra és egy kormányváltás lehetőségére – folyamatosan napirenden tartja a haszonbérlok helyzetét hosszabb távra biztosító megoldások keresését.

A **földhivatali bürokrácia és nagyüzem ellenes gyakorlat** az utóbbi időben oda vezetett, hogy a **hivatalok elutasították** a földtörvény 2002. évi módosítása alapján lehetővé vált **integrációs földcserék bejegyzését** a földhasználati nyilvántartásba, ami nélkül nem vehettek igénybe egyes támogatásokat. A minisztérium szakmai részlegének ellenállása miatt ismét csak vezetői intézkedésre sikerült elfogadtatni a MOSZ követelését ennek a gyakorlatnak a megváltoztatására, az integráció megvalósítása érdekében történt használati cseréknek a nyilvántartásba való bejegyzésére.

A **tulajdonszerzési tilalom** nem csak a gazdálkodó szervezeteket – köztük is különösen az állattartással foglalkozókat – sújtja, de megakadályozta, hogy kialakuljon a termőföld reális piaca és ára. Az árak lenyomása a verseny kereslet korlátozásával **a spekulációs földvásárlásoknak kedvez**. Kárt okoz a kárpótlással vagy részarány kiadással az önálló gazdálkodáshoz nem elegendő mértékű földtulajdonhoz jutott tulajdonosoknak, mivel a földjük értéken aluli eladására kényszeríti őket.

A földtulajdon koncentrációja és monopolizációja tovább növeli a termelést folytató gazdálkodó szervezetek kiszolgáltatottságát és költségeit, korlátozza a beruházásokról (pl. ültetvény, erdő telepítés) való döntési és ezzel a tevékenységi lehetőségeit **A támogatásoknak a termeléstől való elválasztása miatt tovább romlik az állattenyésztés és növénytermesztés megbomlott egyensúlya, a földek termelési potenciáljának kihasználtsága.**

Az ésszerű földhasználat érdekében szükséges lenne az **elaprózott birtokok önkéntes, de államilag ösztönzött és segített összerendezését**, amiben a földhivataloknak – megfelelő csereprogram és javaslatok kidolgozásával – kezdeményező szerepet kell játszaniuk. A

rendezés elősegítése érdekében jogi kötelezettséget kell előírni a földrészek közé ékelődött kisméretű (2 hektár alatti) parcellák cseréjére vagy értékesítésére.

2. Foglalkoztatás

A foglalkoztatás területén végzett érdekvédelmi munka fő irányát a munkafeltételek szabályozásának egyszerűsítése és a legális foglalkoztatás kereteinek alakítása adta az elmúlt 5 évben.

Ennek megfelelően módosításra került a Mezőgazdasági Ágazati Párbeszéd Bizottságban kötött Mezőgazdasági Ágazati Kollektív Szerződés, a készenlétre vonatkozó szabályok rugalmasításával: amennyiben azt a munkavégzés technikai feltételei megkívánják, a havonta elrendelhető készenlét mértéke 300 óra, szemben a Munka Törvénykönyve által biztosított 168 órával.

Az állattenyésztésben – elsősorban a tejtermelő gazdaságokban – 2009-ig jelentős gondot okozott a napi pihenőidő szabályainak betartása. A Munka törvénykönyve (Mt.) szerint az esti munka befejezése és a másnapi munka megkezdése között legalább 11 óra pihenőidőt kell hagyni, bizonyos esetekben kollektív szerződés ezt 8 órára csökkentheti. Sem a törvény, sem a kollektív szerződés nem kezelte az **osztott napi munkaidőben végzett munkát**, amikor a reggeli és esti fejeések miatt a napi munkaidő két részre oszlik, napközben szabadidőt biztosítva a munkavállalónak. Így az általános szabályok szerint itt is a 11 órás szabály volt irányadó, ezt viszont nem lehetett betartani, mert a munkakezdésnek a fejeések idejéhez kellett alkalmazkodni. A napi pihenőidő e szabályának megsértése nagyon sok esetben képezte munkaügyi hatósági elmarasztalás tárgyát, ami a rendezett munkaügyi kapcsolatok alapján együtt járt állami és uniós támogatásból való kizárással. A tagszervezetek számára jelentős hátrányt okozó munkaidő szabály módosítását a MOSZ kezdeményezte az Országos Érdekegyeztető Tanács (OÉT) keretei között. Ennek eredményeként 2009. január 1-jétől változott az **Mt. 123. §-a: a napi pihenőidő 8 óra osztott napi munkaidőben** foglalkoztatott munkavállalók esetén.

A növénytermesztés területén a sokat vitatott és a IV. Kongresszus határozatai között is hangsúlyt kapó **téli foglalkoztatás kérdésköre** továbbra is megoldatlan, a megfelelő kezelésnek gátat szab az Európai Unió munkaidő-irányelve. Azaz a munkaadónak munkaidőkeret alkalmazás esetén is foglalkoztatási kötelezettsége van a **munkaviszony fennállása** alatt, így **legalább napi 4 órában akkor is foglalkoztatnia kell**, ha csak nehézségek árán vagy egyáltalán nem tud a munkavállaló számára munkát biztosítani. A munkaviszony téli időszakra történő megszüntetésével egyidejűleg a dolgozó társadalombiztosítása is megszűnik, amely ronthatja a mezőgazdaságban élők szociális helyzetét. A növénytermesztés ilyen jellegű foglalkoztatási nehézségei miatt és az állattenyésztés leépülésével számolni kell azzal, hogy a mezőgazdaságban az alkalmazotti kör tovább zsugorodik, a foglalkoztatás az ideiglenes illetve rövidebb időtartamra szóló jogviszonyok irányába tolódik el.

Az alkalmazottak száma a mezőgazdaságban, vad- és erdőgazdaságban valamint halászatban

4. sz. táblázat

ÉV	ÖSSZESEN (ezer fő)	Előző év= 100,0
2004	101,2	0,94
2005	98,2	0,97
2006	93,9	0,95
2007	89,9	0,95
2008	86,8	0,96

Forrás: KSH

A Kormány 2007-ben kezdeményezte az alkalmi munkavállalás szabályainak felülvizsgálatát, arra hivatkozva, hogy az érvényben lévő **alkalmi munkavállalói könyvek** a munkaügyi hivatalok számára kezelhetetlenek a rendkívül nagy adminisztrációs terhek miatt. A tapasztalatok sok esetben arra utaltak, hogy a munkáltatók a rendes munkaviszonyból eredő kötelezettségeik kijátszására használták. A MOSZ a munkaügyi ellenőrzések során tapasztalt hátrányok miatt támogatta a **szabályozás egyszerűsítését**. A szabályozás felülvizsgálata során a MOSZ mindvégig következetesen ragaszkodott ahhoz, hogy munkaszervezési illetve bejelentési kérdésekben érvényesüljenek a **mezőgazdasági sajátosságok**, főként az időjárás tekintetében. Az új szabályozás lehetővé teszi, hogy a **munkavégzés első napján kedvezőtlen időjárási körülmények esetén a munkáltató visszavonhassa** a munkavállalók bejelentését, a heti ötnapos folyamatos foglalkoztatás során pedig alkalmazhassa az Mt. szerinti egyenlőtlen munkaidőbeosztás szabályait (legalább napi 4, legfeljebb napi 12 óra munka), melyre rendes munkaviszony esetén csak kollektív szerződés ad lehetőséget. A **2010. január 1-jén hatályba lépő egyszerűsített foglalkoztatásról** szóló törvénybe ezek a követelmények beépültek, gyakorlati tapasztalatok azonban leghamarabb 2010 második felében várhatóak, melyeket a szabályozás tökéletesítése érdekében folyamatosan nyomon kell követni.

Ezután is kiemelt feladat a munkaszervezés feltételeinek egyszerűsítése, elsősorban az ágazati kollektív szerződés keretében, az éves munkaidőkeret lehetőségének rögzítésével. A közeljövőben az Országos Érdekegyeztető Tanácsban napirendre kerül a Munka Törvénykönyve átfogó felülvizsgálata. E munka során elsődleges szempont egy olyan szabályrendszer megteremtése, amely nagyobb mozgásteret ad az ágazati sajátosságok érvényesülésének mind törvényi szinten, mind a felek megállapodásain keresztül.

A 2005-ben bevezetésre kerülő **rendezett munkaügyi kapcsolatok intézménye** sok problémát vetett fel az ágazatban. E szabály szerint az a munkáltató, akit jogsértés okán munkaügyi hatóság megbírságol, **hátrányos helyzetbe kerül állami és uniós támogatásokban, közbeszerzési eljárásban**. Ez továbbá erősítette azt a tényt, mely szerint a foglalkoztatás a hatályos munkajogi szabályok között nagyon nehéz a mezőgazdaságban. A rendszer nem differenciált az **egyes jogsértések súlyossága között**, így a betarthatatlan munkajogi szabályok megsértése (pl. tehenészetekben dolgozók 11 órás pihenőideje) a legsúlyosabb

vétségekkel estek egy tekintet alá a rendezett munkaügyi kapcsolatok intézményén belül. A rendszer felülvizsgálatát 2007-ben kezdeményezte a kormányzati oldal az OÉT keretei között, elsősorban a szigorítás szándékával. A tárgyalások során világossá vált, hogy az intézmény nem érte el a célját: **nem szolgálja a foglalkoztatás fehéritését**, és diszkriminatív hatása van a munkáltatók között. A 2009 nyarán hatályba lépő új szabályozás a korábbinál árnyaltabban veszi számba az egyes jogsértéseket: a legsúlyosabbakat szankcionálja az állami támogatásokból való azonnali kizárással, más esetben 2 év alatti ismételt elkövetés jár ezzel a következménnyel. Ezek a legsúlyosabbnak ítélt jogsértések a feketefoglalkoztatás és a munkavállalók kollektív jogaival (szakszervezet, üzemi tanács) összefüggő esetek. A 2009 júniusában hatályba lépő szabály átmeneti mentességet ad 2009 novemberéig, azaz addig csak a két legsúlyosabb jogsértés esetén lehet szankcionálni, a kevésbé súlyos jogsértések ilyen jellegű figyelembevétele csak novembertől kezdődik.

2005-ben az OÉT keretein belül 3 éves megállapodás született a **minimálbérre**, és a szakmunkás végzettséghez kötött munkakörökben kötelező **garantált bérminimumok összegére** nézve. A MOSZ nem támogatta, de nem is akadályozta a megállapodás megkötését, azonban élve a Munka Törvénykönyvéből eredő jogával, a Mezőgazdasági Ágazati Párbeszéd Bizottság keretei között két alkalommal kötött megállapodást a MEDOSZ Szövetséggel **alacsonyabb bérminimumokra**.

A garantált bérminimumok összegei a bevezetés óta

5. sz. táblázat

Év/Kategória	Jogszabály alapján		MOSZ-MEDOSZ megállapodás alapján	
	Garantált bérminimum 0-2 év gyakorlati időre (Ft/fő/hó)	Garantált bérminimum 2 év feletti gyakorlati időben (Ft/fő/hó)	Garantált bérminimum 0-2 év gyakorlati időre (Ft/fő/hó)	Garantált bérminimum 2 év feletti gyakorlati időben (Ft/fő/hó)
2006	65.700	68.800	-	-
2007	72.500	75.400	68.500	72.000
2008	82.800	86.300	75.900	79.400
2009	06.01-ig: 87.000, 06.01-től 87.500		-	-

Forrás: mezőgazdasági ágazati bérmegállapodások

A MOSZ IV. Kongresszusának határozatai között célul tűzte ki a **tételes egészségügyi hozzájárulás megszüntetését**, mely normatív összegénél fogva az ágazati átlagkeresethez mérten nagyobb terhet ró a mezőgazdasági munkáltatókra, mint más nemzetgazdasági ágazatokban. Annak ellenére, hogy az OÉT keretei között a tételes EHO megszüntetéséről

már 2006-ban megállapodás született, ennek törvénybe iktatására csak 2009-ben sor került, mely **2010. január 1-jén lép hatályba.**

Magyarország uniós csatlakozásával életbe lépett a **de minimis szabályrendszere**, mely hároméves időszak alatt korlátozza a hazai és uniós forrásból igénybe vehető támogatások összegét. Ez az összeg a mezőgazdaságban 7500 euró, amely nagyon alacsony a többi nemzetgazdasági ágazat 200.000 eurós összeghatárához képest. A Munkaerőpiaci Alap foglalkoztatási célokra és szakképzés fejlesztése címén finanszírozott programjaiból a mezőgazdasági szervezetek annak ellenére sem részesülhetnek, hogy az Alapok részére ugyanolyan mértékben fizetnek járulékokat, mint más munkáltatók. Így a mezőgazdasági munkáltatók nem vehetnek részt az évente meghirdetésre kerülő, jelentős munkahelyteremtést megvalósító beruházások támogatására kiírt pályázatokon, valamint az átmenetileg nehéz helyzetbe került vállalkozások támogatására elkülönített (és a gazdasági válság okán is rendelkezésre álló) forrásokra sem pályázhatnak. Az uniós szabály 2006-os módosítása óta csak hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatása támogatható korlátozás nélkül. A **MOSZ ezt a szabályozást rendkívül diszkriminatívnak**, a foglalkoztatás tekintetében teljes mértékig indokolatlannak tartja, ezért hazai és nemzetközi szinten is kezdeményezte a szabályozás felülvizsgálatát, eddig csekély eredménnyel. A jövőben továbbra is a GEOPA és a hazai érdekképviselő fórumait felhasználva kell napirenden tartani és lehetőség szerint módosítani a szabályozást.

A gazdasági válság sok esetben megakadályozta azt, hogy a **támogatások feltételeként vállalt foglalkoztatás fenntartási- illetve növelési kötelezettségeknek** eleget tegyenek a tagszervezetek. Ezért a MOSZ kezdeményezte és elérte, hogy az EMVA pályázatok rendjét szabályozó a 23/2007 (VI.17) FVM rendelet módosításával a pályázó termelők **mentesülhessenek a válság kirobbanása előtt tett, később teljesíthetetlenné vált kötelezettségek terhe alól.**

A támogatásokkal együtt járó fejlesztések hatására a munkakörülmények jelentősen javultak és nőttek a szakmai elvárások, hiszen a modern technológiák naprakész ismereteket igényelnek. Mindezek a változások nem jelennek meg az iskolarendszerű szakképzésben. A szakmunkásképzés színvonalának csökkenésével a szakma egyre kevésbé vonzza a jó képességekkel rendelkező fiatalokat, ami együtt jár a szakma leértékelődésével és előidézöje annak, miszerint hiányzik a szakmához és a modern technológiához egyaránt megfelelően értő, középfokú ismeretekkel rendelkező munkavállaló. Ez jelentősen megdrágította a munkaerőpiacon csekély számban rendelkezésre álló képzett munkaerőt. A tapasztalatok azt mutatják, hogy **a tagszervezetek saját hatáskörben igyekeznek kiképezni a tevékenységükhöz szükséges szakembereiket, a felnőttképzés intézményrendszerén keresztül.** Ennek a képzési gyakorlatnak a továbbiakban **gátat szabhat** a szakképzési hozzájárulás igénybevételének szabályaiban bekövetkezett változás, mely szerint **2009 augusztusától a saját munkavállaló képzésére igénybe vett támogatás de minimisnek minősül.**

A Munkaerőpiaci Alapból 3 éves támogatási program keretében 2007-ben felálltak a Regionális Képzési és Fejlesztési Bizottságok (RFKB), melyek célja a munkáltatók

szakember-igényének felmérése a regionális munkaerőpiacokon. A kapott eredményeknek megfelelően az RFKB-k évente tesznek javaslatot a rendelkezésükre álló képzési célú pénzeszközök felhasználására. Erre eddig egy alkalommal, 2008-ban került sor.

A MOSZ többször felhívta a figyelmet a mezőgazdaságban zajló generációváltás váltás problémáira, szükségességére. A tulajdonosi- és menedzseri kör egyaránt öregszik, amely jelentősen átalakíthatja a gazdálkodás szerkezetét.

A menedzsment korösszetétele a mezőgazdasági vállalkozásokban (%)

6. sz. táblázat

Megnevezés	Társaságok			Szövetkezetek
	100 millió forint alatt	100-300 millió forint között	300 millió forint felett	
50 év alatti	30	30	33	31
50-62 éves	53	55	55	53
Nyugdíjas	17	15	12	16

Forrás: MOSZ Információs Rendszer

A MOSZ 2004. évi Kongresszusán kiadott állásfoglalása szerint **a vidéki életforma fennmaradása az ország alapvető érdeke**, ezért különösen fontos, hogy a fiatal és magasan képzett agrárszakemberek számára vonzóvá váljon a mezőgazdasági tevékenység, fenntartva a termelést és növelve a hazai falvak gazdasági súlyát. Ezért a MOSZ elemezte és többször jelezte a problémát, hangsúlyozta az állami szerepvállalás fontosságát. 2008-ban részletesen kidolgozott tervezetben kezdeményezte egy olyan **kamatmentes, hosszú lejáratú hitel bevezetését társasági tulajdon szerzéshez**, mely a vidéki fiatal agrárszakemberek letelepedését, szakmai tapasztalatszerzését, és ezáltal helyben maradását segítené elő. Ennek a törekvésnek az érvényre juttatását a 2008-ban kirobbant hitel- és gazdasági válság akadályozta, de a jövőben ez szintén sürgető feladatot jelent az érdekvédelmi tevékenységben.

A munkafeltételek további rugalmasítása: a Munka Törvénykönyve felülvizsgálatában való aktív részvétel, az Ágazati Kollektív Szerződés lehetőségeinek lehető legszélesebb körű kihasználása, az egyszerűsített foglalkoztatás alkalmazásának nyomon követése, szükség esetén a módosítás kezdeményezése a továbbiakban is feladat.

A de minimis szabályok változtatásának érdekében együttműködést kell kezdeményezni a pénzügyi tárcával az egyes támogatások elbírálása során, és szorgalmazni az EU szabályok módosítását, az ágazat hátrányos megkülönböztetésének megszüntetésére.

A fiatal szakemberek letelepedését, tulajdon vásárlását és tapasztalatszerzését támogató javaslatok kidolgozását is kezdeményezni szükséges.

Az érdekegyeztetés fórumain keresztül igényt támasztani egy naprakész és gyakorlatban is **alkalmazható ismereteket** nyújtó **középfokú mezőgazdasági szakképzési rendszer felállításának**.

3. Szövetkezet

A MOSZ tevékenységében továbbra is fontos szerepet játszik a **szövetkezeti érdekképviselő**. A mezőgazdasági ágazatban nyilvántartott (2008-ban **1147**) **szövetkezetnek mintegy fele tartozik az érdekképviselői körébe**, ami a ténylegesen működő szövetkezeteket illetően valószínűleg nagyobb részt jelent. Ennek megfelelően aktív – a mezőgazdasági szövetkezetek gazdasági-társadalmi szerepének megfelelő súlyú – szerepet vállal a szövetkezetekre vonatkozó szabályok alakításában is.

Szövetkezetek számának alakulása Magyarországon

7. sz. táblázat

Gazdálkodási forma	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Szövetkezetek	7 074	6 768	6 790	6 532	6 230	5 860	5 488	5 245
Mezőgazdasági szövetkezetek	2 185	2 085	1 987	1 852	1 714	1 549	1 372	1 149

Forrás: KSH

A MOSZ IV. kongresszusának állásfoglalásában még tiltakoznia kellett a készülőben lévő szövetkezeti törvény koncepciója ellen, amely kirekesztette volna a törvény hatályából a termelő típusú szövetkezeteket. Sürgette a kongresszus az üzletrészek teljes körű felvásárlására a kormányprogramban tett ígéret teljesítését, az állami tulajdonban lévő szövetkezeti üzletrészek sorsának mielőbbi rendezését, elfogadható feltételek melletti visszavásárlásuk lehetőségének biztosítását.

A 2007. április 20-án tartott közgyűlés elégedetten nyugtázta, hogy az időközben elfogadott, a szövetkezetekről szóló **2006. évi X. törvény nem diszkriminálja a működő szövetkezeteket**. Ugyanakkor – a MOSZ kongresszus határozott előzetes tiltakozása ellenére - ismételten **átalakulási kényszert jelentett számukra**.

A kormány az állami tulajdonban lévő szövetkezeti üzletrészek ingyenes visszaadásával megoldotta ezek problémáját. A közgyűlés tudomásul vette, hogy ennek fejében a kormány elállt korábbi ígéretétől az üzletrész felvásárlás folytatására, továbbá azt is, hogy az **üzletrészek megszüntetésének terhét** a törvény – azok befektetési részjeggyé alakításával – **a szövetkezetekre hárította**.

Az állam által visszaadott üzletrészek kötelező szövetkezeti **közösségi alapba helyezése** - a szövetkezetek stabilizálásának szándéka mellett - **új problémákat is okozott**.

A közgyűlés állásfoglalásában életszerűtlennek minősítette a szövetkezeti közösségi alap létesítésével, működésével és ellenőrzésével kapcsolatos törvényi és rendeleti szintű szabályozást – különös tekintettel a szövetkezeti döntési lehetőség indokolatlan korlátozására, a rendeletben előírt „egyenlő mértékű” juttatási kötelezettségre és igényelte ezek módosítását.

A törvényben a közösségi alappal kapcsolatos érdekképviselési feladatok (az alapból való éves felhasználás véleményezése, átalakulás, végelszámolás esetén a mérleg ellenőrzése) ellátására a MOSZ elnöksége **létrehozta az Országos Szövetkezeti Választmányt**. Ezzel megoldódott az értelmezési vita, amely szerint a **törvényben előírt feladatokat** csak **szövetkezeti részvétellel működő érdekképviselőt láthatja el**.

A választmány ajánlást adott ki az államtól visszakapott üzletrészekből képzett közösségi alap felhasználásában való önkorlátozásra, az alapon rendelkezésre álló összeg húsz százalékában határozta meg az érdekképviselőt támogató nyilatkozat kiadásának feltételét.

Az országos szövetség – a közgyűlés határozatának megfelelően, konkrét módosítási tervezet készítésével – folyamatosan kezdeményezte a közösségi alapra vonatkozó szabályozás felülvizsgálatát, amitől a kormányzati szervek következetesen elzárkóztak.

Az érdekképviselők – elsősorban a tagszervezeteivel leginkább érintett MOSZ – kezdeményezésére **a közösségi alapból való juttatásnak a minimálbér ötven százalékáig terjedő része mentesült a személyi jövedelemadó alól**. Ez a kedvezmény **2010-től megszűnik**. A MOSZ kezdeményezésére lehetőség lesz az alapból való juttatásokat terhelő járulékoknak az alap terhére való elszámolására.

A visszakapott üzletrészekből képezett közösségi alap jelentősen korlátozza a szövetkezetek lehetőségét az átalakulásról illetve végelszámolásról való döntésben. A törvény előírása szerint ezekben az esetekben a közösségi alapot át kell adni egy másik szövetkezet vagy szövetkezeti érdekképviselő részére. Az állam által visszaadott üzletrészekből képzett közösségi alap sok esetben a szövetkezeti vagyon jelentős százalékát teszi ki, ami mögött nincs pénz vagy mobilizálható eszköz, így az átadásukra sincs lehetőség.

A kongresszus sajnálattal állapítja meg, hogy a szövetkezés, **a szövetkezetek száma és tevékenységük súlya folyamatosan csökken a mezőgazdaságban**. Ebben szerepe van a rendszerváltás utáni szövetkezetellenes támadásoknak éppúgy, mint a valódi, támogató szövetkezetpolitika hiányának. A megmaradt szövetkezetek a sokszor indokolatlan törvényi korlátozások miatt működési problémákkal küzdenek, ami sok esetben gyakorlatilag versenyhátrányt jelent számukra.

Az agrárpolitika, illetve **szabályozás sem ösztönzi és támogatja a termelők szövetkezését**. A termelői szervezetek (**TÉSZ**) és termelői csoportok esetében egyaránt lehetővé teszi a szövetkezeti vagy a gazdasági társasági formában való szerveződést, ami – figyelembe véve a szövetkezeti formával szembeni fenntartásokat és ezek működésének túlszabályozottságát – **gyakorlatilag a társasági forma választását teszi előnyösebbé**.

A hatályos szövetkezeti törvény csak formailag oldotta meg a szövetkezeti üzletrész létezéséből adódó problémákat. Az üzletrészek „átalakítása” nem a szövetkezet működésében, hanem felszámolásában teszi érdekeltté a tulajdonosok többségét. A közösségi alap – különösen az üzletrész visszaadásból való képzés esetében – stabilizáló hatása mellett korlátozza a szövetkezeti vagyonnal való ésszerű rendelkezést.

4. Az érdekképviselő jogi tevékenysége

A MOSZ jogi munkájának meghatározó részét képezi a jogszabály-tervezetek véleményezése, illetve jogszabályalkotás, módosítás kezdeményezése. A jogalkotási munkában való részvétel, véleményalkotási lehetőség folyamatos és teljes körű volt az előző Kongresszus óta eltelt időszakban is.

Ez annak is köszönhető, hogy az érdekképviselő tagja azoknak a legjelentősebb érdekvédelmi szervezetek tömörítő testületeknek (**OÉT, FÖVÉT, stb.**), **amely tagság lehetővé teszi számunkra a jogszabály-tervezetek véleményezését**, illetve konkrét jogszabály megalkotásának kezdeményezését. Sajnos a tagokat érintő jogszabály-változtatási igényeket nem minden esetben tudtuk elfogadtatni a Kormánnyal, illetve az illetékes tárcákkal, de azért jelentős eredmények is születtek. Mindazokban az esetekben, amikor törvényalkotási vagy módosítási igény merült fel képviselőket kerestünk meg az indítványok benyújtása érdekében, mely több esetben eredményesnek bizonyult és a Parlament elfogadta a javaslatunkat.

Uniós tagságunkat követően a jogalkotás, jogalkalmazás területén újabb feladatokkal bővült az érdekképviselő tevékenysége. 2004 májusa óta az EU-s jogalkotást is figyelemmel kell kísérnünk, illetve tájékoztatni kell a tagokat a tevékenységüket érintő EU-s normákról.

A támogatási jogszabályok megjelenésére az Uniós tagságunkból következően kihat a Kormány Brüsszellel való egyeztetési kötelezettsége is. Ez esetenként azt eredményezi, hogy a MOSZ által elért és jogszabályban is testet öltő eredményeket tartalmazó normák nem ritkán fél évvel később látnak napvilágot, mert hazánk notifikációs kötelezettsége miatt Brüsszelnél is jóvá kell hagynia a rendeletben foglaltakat.

Ellentétben a magyar jogalkotási folyamattal, az Uniós rendelet-tervezetek nem minden esetben jutnak el hozzánk. Egyetlen EU-s szervezet, a **COPA kéri ki a szabályozási koncepciókkal kapcsolatos véleményünket.**

A jogi munka másik lényeges területe a **jogi tanácsadás**, amely tevékenységet a MOSZ megalakulása óta folytatja. Tapasztalatunk szerint mára felértékelődött ez a munka, mivel egyre kevesebb tagszervezetünk alkalmaz jogtanácsost, illetve létesít folyamatos megbízási jogviszonyt ügyvédekkel. Jellemző a jogi tanácsadásra, hogy jogszabályváltozás, hatósági ellenőrzés esetén felerősödik az igény az ilyen jellegű tevékenység ellátására.

A jogi munka részét képezi a hatályos jogszabályok **Alkotmánybíróság előtt történő megtámadása**. Erre akkor kerül sor, ha a jogalkotás folyamatában érdekérvényesítő munkánk nem vezet eredményre és úgy ítéljük meg, hogy egy adott jogszabály alkotmányellenes rendelkezés(ek)e)t tartalmaz.

Az előző Kongresszus óta négy alkalommal fordultunk az Alkotmánybírósághoz.

2005-ben az **osztatlan közös tulajdon** megszüntetésére vonatkozó jogszabály egyes rendelkezéseinek megsemmisítését kértük, mivel azok sértették tagjaink érdekeit. Indítványunknak részben helyt adott a Taláros Testület.

2006-ban az **illetéktörvénynek** azt a rendelkezését támadtuk, amely a tagsági jogviszonyt megtestesítő értékpapír öröklése (ajándékozása) esetén forgalmi értéként a saját tőke értékpapírra jutó hányadát állapítja meg és nem az értékpapír tényleges forgalmi értékét.

2009-ben a nemzeti **agrárkár-enyhítési rendszerről** szóló törvény diszkriminatív rendelkezéseit támadtuk az Alkotmánybíróságnál, illetve az **ÁFA törvénynek** azt a rendelkezését, amely az eladó kötelezettségévé teszi annak bizonyítását, hogy az áru elhagyta Magyarország területét és egy másik Uniós tagállamba érkezett.

Ez utóbbi három beadványunk esetében még nem született döntés.

Mint látható, az Alkotmánybírósági út igénybevétele inkább demonstratív jellegű, beadványaink közvetlenül nem érték el a kitűzött célt, mert a **döntések évekkel az indítványok benyújtását követően születnek meg**. Ugyanakkor az érdekképviselő a jövőben sem mondhat le erről az érdekérvényesítési eszközről, hiszen kezdeményezéseinknek a döntés megszületéséig is lehet pozitív hatása, ha beadványaink felkeltik a jogalkotók figyelmét és befolyásolják a jogalkotást.

A jogi munka részét képezi a **hatósági ellenőrzésekkel, hatósági díjak, bírságok mérséklésével kapcsolatos érdekérvényesítő tevékenységünk** is. Tapasztalataink szerint az ország gazdasági gondjainak növekedésével arányosan emelkedtek a hatósági díjtételek és jelentősen nőtt a kiszabott bírságok összege. Ez részben annak következménye, hogy **a kormány a vállalkozásokkal akarja megfizettetni a gyakran feleslegesen létrehozott szervezetek működési költségeit**.

Szakigazgatási intézmények bevétel alakulása (millió Ft)

8. sz. táblázat

Szakigazgatási intézmények	2007 terv	2007 tény	2008 terv	2008 tény	2009 terv	2010 terv
Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal	14 511	21 001	16 316	22 331	13 758	13 558
Földhivatalok, Földmérési és Távérzékelési Intézet	22 696	26 727,7	23 128	28 779	24 603	21 086

Forrás: A Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetése

A fenti táblázat adatai alapján csak következtetni lehet e díjtételek milliárdos nagyságrendjére, figyelembe véve természetesen azt, hogy az említett intézmények szolgáltató tevékenységet is végeznek, illetve a földhivatalok esetében más ágazatok is befizetői a hivatali büdzsének.

A vállalkozások által kifizetett hatósági díjak, stb. jelentős tételt alkotnak a termelők kiadásai között, **egy-egy gazdaságnál évente 4-5 millió forintot jelentenek**. Különösen nagy összegű befizetések kapcsolódnak a **földhasználathoz** (földhasználati nyilvántartás), illetve a **környezetvédelemhez** kapcsolódó eljárások esetén. Sajnálatos módon a hatóságok azokban

az esetekben is a jogosulttól kéri bizonyos igazolások beszerzését, amelyhez természetesen díjfizetés is társul, amikor a hatóság egyszerűen hozzá tudna jutni a kért adathoz.

Az elmúlt időszakra is jellemző, hogy eredménytelenek voltak a **Versenyhivatali eljárások** megindításával kapcsolatos kezdeményezéseink. Ugyanakkor a Versenyhivatal minden esetben eljárás alá vonta azokat termelői szerveződéseket, amelyek azért jöttek létre, hogy a termelők kiszolgáltatottságát csökkentsék a feldolgozó, forgalmazó szervezetekkel szemben. Különösen jól jellemzi a Versenyhivatal termelőkhez való hozzáállását az Etikai Kódex-szel kapcsolatos fellépésük.

A bíróság előtti út igénybevételevel kapcsolatos koordináló munka nem tart jelentős érdeklődésre számot tagjaink körében. Ennek részben az lehet az oka, hogy a tagok nem akarják a nehezen megszerzett értékesítési lehetőségeiket felrúgni. Az elmúlt időszakban összesen egy alkalommal alakult pertársaság tagjaink részvételével, mégpedig a gabonátároló építésekkel kapcsolatban. Ebben az évben fordult 13 tagszervezetünk bírósághoz, mivel az MVH felmondta az eredetileg 2+2 évre szóló raktárbérleti szerződéseket.

A mezőgazdasági termeléssel, erdészeti tevékenységgel foglalkozóknak egyre több problémát okoz az ún. „**megélhetési bűnözés**”, amelynek következtében **megszaporodtak a mezei lopások, az illegális fakitermelés, az állatállomány elvitele**, illetve a termeléshez kapcsolódó **eszközök jogtalan eltulajdonítása**. Ezek a cselekmények jelentős kárt okoznak tagjainknak. A lopások ellen a **termelők tehetetlenek**, míg a rendőrség, amelynek a feladata lenne a tulajdon védelme, gyakorlatilag nem is foglalkozik az ilyen jellegű cselekményekkel a **szabálysértési értékhatár (20 eFt) miatt**.

A rendőrség a legritkább esetben fogja el a tettest és a kiszabott büntetés nem tartja vissza az elkövetőt attól, hogy a jövőben ne kövessen el hasonló cselekményt. Annak ellenére, hogy a szabálysértési törvény szerint elzárás büntetést is ki lehetne szabni mezei lopás esetén – az eljáró hatóságok nem alkalmazzák ezt a büntetést.

A helyi önkormányzat által létre hozható mezei őrszolgálat, sem hozott eredményt a lopások megakadályozására, viszont a szolgálat megalakítási, fenntartási és működési költségeit a földhasználóknak kell fedezni.

Tapasztalataink szerint az önkormányzatok nem differenciálnak a mezőőri járulék megállapításakor aszerint, hogy az adott területet a benne lévő növénytől függően milyen mértékben kell védeni. Például kalászosok esetében ugyanannyit kell fizetni a földhasználónak, mint kukorica, vagy kiskerti vetemény esetében, holott a kalászosokat egyáltalán nem őrizik a mezőőrök. Az egyéb területen járőröző mezőőrök száma is olyan alacsony, hogy nem tartja vissza az elkövetőket a lopástól.

Az érdekképviselő a Mezőgazdasági Bizottság elnökéhez fordult és kérte, hogy a törvény tegye lehetővé bizonyos területnagyság felett, hogy a gazdaságok maguk alkalmazhassanak mezőőrt és így mentesüljenek a járulék megfizetése alól.

2008-ban az „Új Rend és Szabadság” program kormánybiztosához fordultunk azzal a kéréssel, hogy a program szenteljen kiemelt figyelmet a vidéki térség lakóinak, termelőinek életminőségét, megélhetését veszélyeztető jelenségek megelőzésére, illetve megszüntetésére.

II. Mezőgazdasági ágazatpolitika

A mezőgazdasági ágazat szabályozása a csatlakozástól kezdve fokozatosan a Közös Agrár Politika hatáskörébe került. A **nemzeti agrárpolitika** elemei kezdetben párhuzamosan működtek a KAP elemeivel, derogációt biztosítva az uniós agrárpolitika teljes körű átvételére. **Agrárstratégia hiányában** azonban az átmenet problémákkal volt terhelt. A Brüsszellel való egyeztetési kötelezettség nagymértékben lassította a jogalkotási folyamatokat, mely a nemzeti bürokrácián keresztül **kedvezőtlen hatással volt a vállalkozások alkalmazkodó képességére.**

Az **uniós agrárpolitika** átvétele ágazati szinten is érzékelhető hatásokkal járt. Némely ágazatban **drasztikus leépülés** következett be (cukor), de volt olyan ágazat is, ahol bizonyos mértékű bővülést hozott a csatlakozás (vágómarha). A folyamatokat döntően a támogatás politika átvétele és többszöri változása generálta és irányította. A támogatásokkal érintett ágazatokban a szubvenciók egyértelműen növelték a jövedelmeket (gabona), ellentétben a „puha” szabályozás alá eső ágazatokkal (sertés).

A mezőgazdasági beruházások tekintetében a **különböző támogatási programok kedvező folyamatokat indítottak el az ágazatban.** Az állattenyésztési beruházások a 20 év alatt elmaradt fejlesztések miatt mentőkötelet jelentenek az állattenyésztőknek. A közösségi illetve a nemzeti bürokrácia viszont sokszor veszélyeztette a konkrét programok megvalósulását, gátolva a további fejlődést.

A mezőgazdasági termékek eladhatóságára kedvező hatást gyakorolt a csatlakozás óta felélénkült külkereskedelem. A **piac liberalizálása** azonban a szabályozók többszöri változtatásával, illetve leépítésével együtt ment végbe, növelve a mezőgazdasági **termékek áringadozását, veszélyeztetve a termelői jövedelmeket.**

1. Az európai uniós szabályozás változásai

Az uniós csatlakozást megelőző felkészüléskor egy részletes, az egyes ágazatok termelés- és piacsabályozására épített agrárpolitikai rendszer került bemutatásra, amelynek alapja és vonzereje a termelők számára a több évre meghirdetett, kiszámítható termelési és értékesítési lehetőség volt.

Igaz ugyan, hogy 2003-ban elindult a KAP reformja, de annak érdemi változásai csak a csatlakozást követően váltak nyilvánvalóvá.

A váratlanul elindított és felgyorsított ágazati piacsabályozási reformok eredményeképpen öt év alatt több ágazatban felszámolták, néhány ágazatban gyakorlatilag kiürítették, és elméleti lehetőségre **redukálták a piacsabályozási eszközök alkalmazását.** Ezzel párhuzamosan megkezdődött a **termeléshez kötött támogatások megszüntetése**, úgy, hogy néhány kisebb ágazatban 2010 – 2012-ig csökkentett értékben még alkalmazható. A két

intézkedés következtében rendkívüli módon **megnőttek a termelés és az értékesítés kockázatai.**

2007-től jelentős **változások** következtek be a **világgazdaságban** és ezzel együtt a magyar gazdaságban is. A csatlakozásunkkor és azt követően a KAP felülvizsgálata során is lényegében konszolidált viszonyokra terveztek a KAP reformját és az volt az elképzelés, hogy a jövedelemkiegészítő támogatások kompenzálhatják az értékesítési veszteségek és a többletköltségek következtében csökkenő jövedelmeket. A szabályozás változásának hatásai, azonban a világgazdasági válság viszonyai között nem várt következményekkel jártak, járnak.

A 2004. évi csatlakozáskor országgyűlési határozatban is rögzített 30% mértékű top-up kiegészítése folyamatosan csökkent és a GOFR top-up esetében 2009-re meg is szűnt. Az eredeti ígért szerint 2010-re a 70 %-os SAPS + GOFR top-up 30 %-os kiegészítésével elértük volna a lehetőség szerint a 100 %-os támogatási szintet. De **2010-ben még mindig csak, a 70 %-át kapjuk az ígért támogatásnak.**

A KAP alapját képező, vidékfejlesztési keretbe sorolt multifunkcionális feladatok gyakorlati érvényesítése, valamint ezzel egy időben a WTO-s nyomásra csökkentett vámok és export szubvenciók további csökkentése rontotta az uniós mezőgazdaság termékek világpiaci és belső piaci versenyképességét és így **egyenlőtlen feltételek teremődtek az importált élelmiszerekkel szemben.**

A SAPS rendszerre az Európai Unió átmeneti rendszerként tekintett, a koppenhágai megállapodás legfeljebb hároméves, indokolt esetben kétszer egy évvel meghosszabbítható időszakot határozott meg az alkalmazhatóságára. (Ezt a KAP 2008. évi felülvizsgálata 2013-ig kitolta.)

A 2004. évi MOSZ Kongresszuson és a 2007. évi MOSZ Közgyűlésen a SAPS-SPS átállás feltételeire vonatkozóan meghatározott elvárások többsége teljesült, a kialakított SPS modell alapelvei összhangban állnak a MOSZ által megfogalmazott legfőbb kritériumokkal.

A kialakított modell – a közgyűlés javaslatának megfelelően – a „regionális átalány” és a „történelmi üzemsoros” támogatások kombinációjából épül fel, lehetővé téve a teljes regionalizációból adódó drasztikus jövedelemcsökkenés, illetve túlkompenzálás megelőzését, az ágazati differenciálást.

Az új támogatási rendszer biztosítja, hogy az állattenyésztési és speciális növénytermesztési támogatások egy része termeléshez kötve, míg a termeléstől elválasztott támogatási hányad üzemsorosan, történelmi bázis alapján kerüljön meghatározásra.

A 2006-os bázisév kijelölése - illetve a tejtámogatás esetén a 2007. március 31-i kvóta mennyiség figyelembevétele - **egybeesik a MOSZ Közgyűlés 2007. évi állásfoglalásában meghatározottakkal.**

A Közgyűlés azon felvetése, hogy a kukorica esetében biztosítható legyen a támogatás termeléshez kötése (amennyiben a kukorica kikerül az intervenciók rendszeréből) nem valósult

meg, mint ahogy a **szántó- és gyepterületek differenciált támogatása sem része a kialakított SPS modellnek.**

Ugyanakkor a GOFR növények top-up támogatását – a Közgyűlés elvárásainak megfelelően – 2008-tól elválasztották a termeléstől és 2006. évi bázis alapján került kifizetésre.

A MOSZ a 2004. évi Kongresszus állásfoglalásának megfelelően már 2006 folyamán elkezdte az SPS rendszerre történő átállás előkészítését s az első széles körű konzultációra 2007 februárjában került sor. A támogatási rendszer nemzeti hatáskörben eldöntendő elemeire vonatkozó MOSZ álláspont az ágazati választmányok, illetve az Elnökség állásfoglalásának megfelelően került kialakításra.

Szükséges a rendszer bevezetése, mert valamennyi, ténylegesen mezőgazdasági termelést folytató földtulajdonos és földhasználó számára kiszámíthatóvá és biztonságossá teszi a támogatások igénybe vételét, a földbérleti díj fizetését. Javítja az üzemek likviditását és a fejlesztésekhez szükséges támogatások kiszámíthatóságát, továbbá a leginkább képes arra, hogy megakadályozza a támogatások kivonását a mezőgazdasági ágazatból.

Az elemzésekben kiderült, hogy különös hátrányokkal járhat az SPS bevezetésének elmaradása a tejtermeléssel, vágómarha termeléssel, juhtenyésztéssel, cukorrépa termesztéssel, dohánytermesztéssel foglalkozó termelőknek, ugyanakkor közvetett módon, de közvetlenül is hátrányt jelent valamennyi mezőgazdaságban legális árutermelést folytató termelő számára.

Tagjaink felkészítése érdekében több szakmai fórumot szerveztünk a támogatási jogosultságok kiosztásával, forgalmazásával kapcsolatos kérdésekről, a támogatások kiszámításának lehetséges változatairól. A Hírlevélen keresztül számítási segédleteket, példaszámításokkal láttuk el tagjainkat.

Az SPS bevezetését részben politikai indíttatásból ellenző szervezetek fellépésének ellensúlyozására a MOSZ szervező tevékenysége nyomán 15 szakmai, érdekképviselői szervezet 2008 júliusában közös nyilatkozatban állt ki az SPS 2009. évi bevezetése mellett. A minisztérium a 2009. évi áttérést a Közgyűlés állásfoglalásával összhangban, határidőre bejelentette.

Az egységes támogatási rendszer bevezetéséről és működéséről szóló törvény 2008. október 20-i parlamenti elfogadása megteremtette a lehetőségét az SPS 2009. évi bevezetésének, de a köztársasági elnök által kért Alkotmánybírósági vizsgálat elhúzódása miatt erre nem került sor. Az Alkotmánybírósági vizsgálat – véleményünk szerint indokolatlan – elhúzódása az FVM ismételt, 2010. évi átállásra vonatkozó bejelentése ellenére is kétségesse teszi az SPS jövő évi bevezetését.

Az Alkotmánybírósági vizsgálat várható időigényéről az AB nem ad felvilágosítást, a döntéshez kapcsolódó további teendők – esetleges törvénymódosítás, végrehajtási szabályok közzététele – időszükséglete behatárolja azt az időintervallumot, amelyen belül valós esélye lehet az áttérésnek.

A 15 szakmai szervezet 2009-ben többször is levélben kért tájékoztatást az Alkotmánybíróságtól, személyesen konzultált a miniszterelnökkel és az FVM miniszterével a kialakult helyzetről.

Az új támogatási rendszer **rendeletben történő bevezetésétől a minisztérium elzárkózik**, így a tényleges mezőgazdálkodást végzők támogatási jogosultságának a rögzítése veszélybe kerül és kérdésessé válnak az állattenyésztési ágazatok középtávú kilátásait kedvezően befolyásoló támogatások. A támogatási rendszer bevezethetősége az alkotmánybírósági döntés megszületésének időpontjától - vagy annak hiányától - függ.

Az ágazatban tapasztalt negatív folyamatok miatt szükség van:

- az eddig végrehajtott **ágazati reformok hatásvizsgálatára**, a további ágazati szabályozások leépítésének megállítására, a végrehajtás ütemezésének a felülvizsgálatára.
- a természeti, **piaci kockázatok kezelésére alkalmas új rendszerek kialakítására**, és a hagyományos kockázatokat mérséklő intézmények és eljárások alkalmazásának támogatására. A jelenlegi rendszer a területalapú támogatások terhére biztosítaná ezt a lehetőséget, mellyel szemben javasoljuk, hogy az EMVA III-IV. tengelyéből történhessen forrás átcsoportosítás erre a célra. A nemzeti szabályozás keretei között tegyék lehetővé az agrártermelők számára az **adómentes kockázati alap létesítésének** a lehetőségét, a likviditási helyzetük javítása céljából.
- az SPS rendszer 2010. évi bevezetésére, amely valamennyi mezőgazdasági termelő számára kiszámíthatóvá és biztonságossá tenné a támogatások elérhetőségét és igénybevetését. Biztosítaná az üzemi tevékenység szerkezetéhez igazodó támogatások fenntartását, a fejlesztésekhez szükséges támogatások kiszámíthatóságát.
- a **moduláció alkalmazása** során, a támogatásban részesülő nagyobb méretű gazdaságokat érintő **diszkrimináció megszüntetésére**. A támogatások méret szerinti differenciálása szakmailag megalapozatlan, nem veszi figyelembe az egyes országok, térségek közötti eltéréseket, a meglévő sokszínűséget.

2. Növénytermesztés

A **növénytermesztés** és a **kertészeti** ágazatok részaránya a mezőgazdasági bruttó termékkibocsátásból az 1999-2003 év közötti **időszak 57 %-ról**, a 2004-2008 évek átlagában **65 %-ra nőtt**. Ez az arányeltolódás az állattenyésztési ágazatok kibocsátásának csökkenésétől következett be.

Ugyanakkor, az 1989-2003 év közötti átlagos termelési értékhez viszonyítva a 2004-2008 évek közötti termelési érték mintegy 20 %-kal nőtt és 2008-ban már megközelítette az 1985-

1989 évek átlagos értékeit. A rendszerváltást követő teljesítménycsökkenést a szántóföldi növénytermesztésben sikerült kompenzálni.

A növénytermesztés **teljesítményének javulásában**, az időjárási tényezőt is figyelembe véve, **jelentős szerepet játszott az uniós agrárpolitika**, amely kiemelten támogatta a GOFR növények termelését, intervenciós rendszerével biztonságot nyújtott a szántóterület közel 70 %-át elfoglaló gabonatermelésnek, továbbá az **energetikai célú** növénytermesztés támogatásával új piaci lehetőséget hozott, elsősorban a repcetermelés számára.

Ugyanakkor figyelemreméltó változás, hogy az 1986-90-es évek átlagában felhasznált 1 200 000 tonna **műtrágya hatóanyag** 2004-2008 évek átlagában 420 000 tonnára **csökkent**. Ezek a számok is jelzik, hogy szükség volt és szükség van a **technológiák felülvizsgálatára**, mert csak így valósulhatott meg, hogy visszanyerte a szántóföldi növénytermesztés a jövedelemtermelő képességét és tulajdonképpen fenntartó ágazata maradt a hazai mezőgazdaságnak.

Az 1987 és 2008 közötti időszakban **jelentősen mérséklődött az évi csapadék mennyisége** (a tavaszi időszaké 25 %-kal, az őszi és téli időszaké 15 %-kal), megnőtt a szélsőségek előfordulása a hőmérsékletben, a csapadék **eloszlásában** (naponta, évszakonként és évenként is) és intenzitásában, valamint a hőségnapok számának emelkedésében.

Az utóbbi időszakban jellemzővé vált, hogy a kevesebb csapadék intenzívebben érkezik, vagy oly mértékben elaprózódik (gyakorta 4-5 mm csapadék hullik csak egy-egy alkalommal), különösen a nyári nagy melegben, hogy a növények számára gyakorlatilag nem hasznosítható.

Az időjárási szélsőségek hangsúlyozottan **fontossá teszik a vízmegőrző, forgatás** (szántás) **nélküli, víztakarékos talajművelés** kiterjedt alkalmazását, a szárazságtűrő fajták előtérbe helyezését, valamint a tápanyag visszapótlás mértékének mindezekkel összehangolt alkalmazását.

2.2 Gabona-ágazat

A magyar gabonatermesztők számára az EU csatlakozás legfőbb hozadéka az volt, hogy az EU intervenciós rendszer révén javult a termelési és értékesítési biztonság, kiszámíthatóbbá vált az ágazatban történt befektetések megtérülése a 101,31 euró/tonna intervenciós árszint mellett.

A gabonafélék termesztése a 2004. évi EU-s csatlakozásunk után sem változott alapvetően.

A búza és kukorica vetésterülete, termésátlaga és az összes gabonatermés alakulása Magyarországon (2000 - 2009)

9. sz. táblázat

Év	Vetésterület (ezer ha)			Termésátlag (t/ha)		Összes gabonatermés (millió t)
	Búza	Kukorica	Összes gabona	Búza	Kukorica	
2000-2004 év átlaga	1 132	1 231	2 925	3,90	5,30	12,468
2005.	1 136	1 204	2 904	4,50	7,56	16,212
2006.	1 091	1 223	2 751	4,07	6,82	14,467
2007.	1 115	1 261	2 800	3,59	3,73	9,653
2008.	1 125	1 193	2 887	5,00	7,40	16,900
2009.*	1 139	1 167	2 872	3,84	6,30	13,300

Forrás: KSH és MOSZ információs rendszer

* előzetes, illetve becült adat

Az Európai Unióban az egységes belső piac ideológiája került meghirdetésre. Ez különösen a piacsabályozásában és a külső vámvédelemben nyilvánult meg. A gyakorlatban ugyanakkor regionális piacok alakultak ki Európa különböző térségeiben, így a Kárpát-medencei körzetben is. E régió sajátossága, hogy távol esik a tengeri kikötőktől, ami nem ritkán a **30-60 euró/tonna mezőgazdasági értékesítési áreltéréseket** is jelnet. A jelentős ártöbblet a szállítási többletköltségek miatt azonban még a piacilag kedvező évjáratokban sem kecsgett magasabb árbevétellel.

Az állattenyésztés termelésének csökkenése az értékesítési lehetőségek nagyfokú romlását hozta magával, ezért megnőtt a jelentősége a **gabona egyéb ipari célú hasznosítási** módzatainak (keményítő, izo-cukor, bioetanol). Az időjárás és a piaci áringadozások következtében ugyanakkor fontossá vált a gabonák, olajos növények stratégiai tárolása is.

A csatlakozást követően – annak ellenére, hogy szakmai érvekkel, hazai és nemzetközi kutatók megállapításaival is alátámasztottuk – a MOSZ nem tudta elérni, hogy Magyarországon – az EU déli tagállamaihoz hasonlóan – az intervenciós felvásárlás augusztus 1-vel induljon.

A 2005-2006. években az EU, a Magyar Kormány és egyben a termelők is jelentős gondban voltak az intervencióra felajánlott több millió tonna gabona elhelyezésével.

A MOSZ országos szervezése és előkészítése után összesen 63 társaság, illetve részben magánszemély döntött a beruházás megvalósítása mellett. Végül **56-an nyerték el** az AVOP pályázatot, ezzel mintegy **5 milliárd forint támogatást** és építették meg a gabonatárolót, amely közel **900 ezer tonna új tárolókapacitást** jelentett. Ez hozzájárult a gabonapiac árstabilizálásához, továbbá a gabonatermesztők alku-pozíciójának javításához.

A gabonatároló építési programban résztvevők többsége, a tároló kihasználtságának biztosítása céljából, az MVH-val un. 2+2 éves tárolási szerződést kötött.

A KAP reform keretében a gabonaszabályozásban már 2004-ben jelentős változásokat jeleztek az EU szakértői. A Health-Check során eddig meghozott és várható EU-s gabonaszabályozási intézkedések az intervenciós rendszer „elértéktelenítése” (esetleg kiiktatása) irányába mutatnak. Ez a gabonatermesztők értékesítési, piaci- és alkupozícióját jelentősen lerontotta.

Ezt példázza a kukorica intervenciós felvásárlásában történt változás: **a drasztikus minőség szigorítás, az intervenciós mennyiség limitálása**, végül a 2009/10-es időszakban „0” tonnában való meghatározása, a **15 euró/tonna letéti** díj bevezetése. Ráadásul a felajánlás nem módosítható és kedvező piaci, értékesítési lehetőség esetén sem vonható vissza.

A gabonaszabályozás várható további változása – az EU Bizottság szándékai szerint – a búza intervenciós felvásárlásának 2010-től való megváltoztatására irányul, amelynek részletes szabályai még ez évben megjelennek. A várható szabályozás jelenlegi tervezete szerint a Bizottság:

- 3 millió tonnában korlátozná az intervencióra felvásárolható búza mennyiségét az EU 27-ek szintjén,
- az intervenciós ár helyett 101,31 €/tonna referencia árat határoznak meg,
- a 3 millió tonnát meghaladó intervenciós felajánlásokat pályázatos rendszerben (esetleg régiókra korlátozva) kell megtenni és a pályázott mennyiségre letéti díjat kell fizetni,
- a benyújtott pályázat nem módosítható és nem vonható vissza.

A MOSZ feladata az, hogy részben a magyar kormánytól, részben nemzetközi szervezetén (COPA-COGECA), valamint az EU parlamenti képviselőin keresztül kérje, hogy az intervenciós rendszer továbbra is fennmaradjon. Fontos, hogy a gabonatermesztésbe történő befektetés megtérülésének garancia szintje megőrizhető legyen, esetleg egyéb garanciális elemekkel is kiegészülhessen (pl. árgarancia rendszer kialakítása hazai és EU-s támogatással).

Olajnövény-ágazat

Az olajos növények részaránya a hazai vetésszerkezetben jelentős, mert a **szántóterületből - a gabonafélék 63-68 %-os részesedése után következik** – az utóbbi években átlagosan **15-18 %-ot képvisel**.

A hazai olajos növények körét meghatározó jelleggel a **napraforgó**, az **őszi káposztarepce**, a **szója** és az **olajlen** alkotja. Közülük mindig a napraforgó volt a domináns – bár vezető helyét megtartotta -, az utóbbi években részaránya mérséklődött.

A 90-es évek második felétől jelentős átalakulás zajlott le az olajos növények termelési szerkezetében. Napjainkra a napraforgó részaránya a korábbi mintegy 80 %-ról, mára 68 %-ra

csökkent, míg a repce korábbi 12-15 % körüli részesedése mostanra 30 % körül stabilizálódott, a szója és az olajlen együttesen alig képez 2 %-ot. A legjelentősebb olajnövény, a napraforgó termesztésének alakulása Magyarországon:

Napraforgó termesztés Magyarországon 2000 – 2009.

10. sz. táblázat

Év	Vetésterület (ezer ha)	Betakarított terület (ezer ha)	Termésátlag (t/ha)	Termésmennyiség (ezer t)
2000-2004 év átlaga	411	406	1,96	814
2005.	518	511	2,10	1 107
2006.	531	534	2,20	1 180
2007.	526	513	2,07	1 060
2008.	557	549	2,72	1 492
2009.*	559	531	2,34	1 243

Forrás: KSH és MOSZ Információs Rendszer

* becült adat

A napraforgó termesztésének sikere nagymértékben függ a vetésforgó betartásától, így a jelenlegi termelési méret – figyelembe véve hazánk szántóföldi struktúráját - nagyjából megegyezik az agronómiailag kedvező felső határral. A termőterület növelése a kötelező vetésforgó betartása mellett már aligha lehetséges igen jelentős növényegészségügyi kockázatok nélkül.

A repce jelentőségét az adja, hogy olyan területeken is vethető, ahol más – igényesebb ipari – növény nem termesztethető sikerrel. Mindezekben túl a repcének agronómiailag kifejezett előnye, hogy jó előveteménye a gabonaféléknek és üzemgazdaságilag nem elhanyagolható az a tény, hogy a búza, repce elővetemény után hektáronként 200-300 kilogrammal magasabb terméshozamot ad.

Nemzetközi összehasonlításban a hazai napraforgó terméshozamok meghaladják a világ, Európa és az EU-15-ök átlagát, Uniós viszonylatban azonban Franciaország, Olaszország és Németország terméseredményei magasabbak, mint Magyarorszáké. Ugyanakkor hazánk repcetermelési színvonala alig haladja meg az EU legjelentősebb repcetermelői országainak (Németország, Franciaország, Anglia, Dánia) a felét és mintegy 70 %-a az EU-15-ök átlagának. Reálisan kell megítélnünk, hogy ökológiai adottságainkból adódóan a jövőben sem lehetünk igazán versenytársai az előbbieken említett országoknak, ahol a terméshozamok többnyire 3,5 – 4 tonna/hektár körül alakulnak.

Összességében megállapítható, hogy az olajnövények vetésterülete az ezredfordulót követően – a nemzetközi piacokon a növényi olajok iránt növekvő kereslet hatására – dinamikusán növekedett és az utóbbi években 800 ezer hektár körül, mintegy 1,5 millió tonnás termékkel stabilizálódott.

Az ágazat, a feldolgozott termékeket is figyelembe véve, tartósan exportorientált, jellemző, hogy az olajnövénytermés mintegy 35-40 %-a belföldön kerül felhasználásra. Az utóbbi években az olajos magvak exportja évről-évre 700-800 ezer tonna körül alakult. Az az ingadozás azonban, amelyet a 2007. évi 90-120 ezer Ft/tonna olajos magárak és a jelenlegi 55-70 ezer Ft/tonna árak mutatnak, a termelők egy részénél már alapvető jövedelmezőségi problémát jelentenek.

A mezőgazdasági termelőknek érdekében áll az, hogy az EU által 2010 évre az 5,75 %-ban arány, 2020-ra a 10 %-ban meghatározott biodízel bekeverési célkitűzés, megvalósuljon, mert ez a repce iránti keresletet növeli, egyben javítva a termelői pozíciókat. A különböző növényekből előállított olajok helyettesíthetősége is kedvező, mert az olajos növények pozíciói általában eltérő mértékben, de azonos irányban változnak. Ugyanakkor azt is számításba kell venni, hogy a biodízel ára és ezáltal a termelés iránti kereslet alapvetően összefügg a kőolaj árának mindenkor ingadozásával.

Cukorágazat

Kedvezőnek számított, hogy Magyarország a csatlakozási tárgyalások során jó alkupozícióval 401454 tonna A; 1230 tonna B nemzeti cukorkvótát tudott biztosítani. Kedvező volt azért, mert a csatlakozás évében, de már azt közvetlenül megelőzően sem érte el az évi, hazai cukorfogyasztás a 400 ezer tonnát. A csatlakozás óta eltelt 5 év során – kivéve a rendkívül aszályos 2007-es évet – magas termelési szintet értek el a cukorrépa termesztők.

Cukorrépa termesztés és cukortermelés alakulása Magyarországon

11. sz. táblázat

Év	Vetésterület (ezer ha)	Betakarított terület (ezer ha)	Termésátlag (t/ha)	Digestió (%)	Zöld	
					Cukortermelés (ezer t)	Cukorhozam (t/ha)
2000- 2004 év átlaga	59,6	59	42,21	15,80	394,80	6,69
2005.	62	58	57,04	15,9	550,6	9,49
2006.	52	50	52,41	17,0	420,7	8,41
2007.	41	36	41,04	15,8	245,9	6,83
2008.	13	7	59,23	17,1	75,1	10,73
2009.*	14	13,5	55,0	17	126,0	9,36

Forrás: KSH, MOSZ Információs Rendszer

* becslés adat

Annak ellenére, hogy az EU-nál kialakított kvóták alapján a cukorrépa-termesztők szállítási jogának termelőnkénti felosztására – amely jelentős vagyoneértékű jogot képvisel – a jogalap

már 2001. évben biztosítva volt, mégis egyes feldolgozó körök ellenérdekeltsége miatt, erre csak később kerülhetett sor.

Egyértelműen a MOSZ és a Cukorrépa Termesztők Országos Szövetsége kitartó erőfeszítésének az volt eredménye, hogy a szállítási jogok 80 %-a a 2002. évben, míg további 20 %-a 2003. évben termelőnként nevesítve, kiosztásra került. Ekkor 795 cukorrépa-termesztő rendelkezett szállítási joggal.

A csatlakozás első két évében, az EU szabályozás szerinti magas cukorrépa minimum ár (46,72 euró/tonna) jelentős árbevételhez juttatta a cukorrépa-termesztőket.

Az EU-ban már a csatlakozás évében, 2004. év tavaszán megkezdődtek a cukorágazat reformjával kapcsolatos tárgyalások. Az első elképzelések szerint három év alatt kívánta a Bizottság a reformot végrehajtani, amelynek főbb elemei:

- három év alatt a cukorárak egyharmaddal való csökkentése, az A és B kvóták összevonása és 3 millió tonnával való csökkentése;
- a termelők árcsökkentésből származó veszteségeinek kompenzálása, 60 %-os mértékű jövedelemkiegészítő támogatással;
- a cukorrépa minimum árát 46,72 euró/tonnáról 2009-ig, 25,51 euró/tonnára csökkentik;
- a kvóták tagállamok közötti kereskedelmének lehetővé tétele;
- a harmadik országoknak nyújtott kedvezmények lényegében változatlanul hagyása, a balkáni országoknál kvóta alkalmazása.

Eredményesek voltak a MOSZ és a Cukorrépa Termesztők Országos Szövetségének tiltakozásai és érvanyagai a magyar kormánynál, valamint nemzetközi szervezeteiknél (COPA-COGECA; CIBE), mert a nemzetközi szervezetek és több tagállam együttes fellépése után az Európa Tanács végül 2006. februári ülésén a reform rendeleti szabályozását jelentős módosításokkal fogadta el. A módosított cukorreform termelőket érintő főbb elemei:

- az árcsökkentés 3 év helyett, 4 év alatt történik meg, amelynek mértéke 39 % a cukornál és 42 % a cukorrépánál;
- a termelők árbevétel kiesés miatti kompenzációja 60 % helyett, 64,2 % (magyar javaslatra);
- a kompenzációt az új tagállamok nem kötelesek betenni a SAPS borítékba, hanem közvetlenül adhatják a cukorrépa termelőknek.

Megpecsételte a magyar cukorágazat helyzetét a 2007-2008. években elfogadott újabb cukorreform, amelynek fontosabb elemei:

- a cukorrépa-termesztők is kezdeményezhetik a kvóta visszaadást,

- a cukorrépa-termesztők kiegészítő támogatásra jogosultak 237,5 euró/kvóta cukortonna mértékben, a visszaadott cukorkvóta után a 2008/2009 vagy a 2009/2010 gazdasági évben.

A cukorreform első áldozata Közép-Európa legfiatalabb és legkorszerűbb cukorgyára a Kabai Cukorgyár volt, 2006 őszén a legnagyobb meglepetésre az EASTERN SUGAR Zrt. a gyár bezárásáról és 108 093 cukorkvótájának visszaadásáról döntött.

A KAP reform következő éveiben (2007-ben és 2008-ban) több hónapos eredménytelen tárgyalások után először a Mátra Cukor Zrt. teljes kvótájának, 146 454 tonnás (Szolnoki és Szerencsi Cukorgyár) majd később a Magyar Cukor Zrt. 46 717 tonna cukorkvótájának visszaadásáról hozott döntést.

A Magyarországon működő cukorgyártók összesen 301 264 tonna cukorkvótáról mondtak le a cukorreform eddigi időszakában és négy cukorgyárat zártak be.

A cukorrépa-termesztők részére a gyárbezárások miatt, szerkezetátalakítás megvalósítására összesen 91,5 millió euró, mintegy 24,5 milliárd forint támogatás került kifizetésre.

A cukorreform miatti gyárbezárások lényegében a külföldi tulajdonosok szándéka és érdekei szerint történtek. Mivel a külföldi tulajdonosi körnek (AGRANA, NORD ZUCKER) az osztrák és német cukorrépa-termesztők is tagjai, elemi érdekük, hogy – a lecsökkent magyar cukortermelés és belső fogyasztás különbözetét – az osztrák és német cukorrépa-termesztők által megtermelt répából előállított cukorral pótolják!

Jellemző a külföldi tulajdonosi törekvésekre, hogy miközben a magyar kormány erőfeszítéseket tett a hazai répa-termesztés és cukorgyártás fennmaradására (4 euró/répatonna külön támogatás a cukorrépa-termesztők számára), a külföldi tulajdonosok, a magyar gyáraik további működése érdekében egyetlen euró-centet nem voltak hajlandók áldozni.

A MOSZ célkitűzése a továbbiakban az, hogy a megmaradt 100 ezer tonna kvótacukor előállításához szükséges cukorrépát Magyarországon jövedelmezően megtermeljék, hogy a répa-termesztők reform miatti árbevétel kiesésének kompenzálására nyújtott jövedelemkiegészítő támogatást 2014-ig évente folyósítsák, hogy a továbbiakban is cukorrépát termesztők részére a nemzeti kormány által megállapított 4 euró/répatonna árkiegészítést a termelők továbbiakban is megkapják, hogy a cukorrépa-termesztést abbahagyó termelők szerkezetátalakítási törekvéseihez segítséget nyújtson, valamint az érdekelt térségekben segítse elő horvát és szerb cukorgyárak részére a magyarországi bértermeltetést.

Fontos az is, hogy az Észak-dunántúli cukorgyárak bezárását követően, az un. lineáris kvótacsökkentést miatt hátrányt szenvedett, Magyar Cukor Zrt.-hez tartozó termelők kártalanítása – a korábbi 30 %-ról 75 %-ra nőjön – a kiegészítő diverzifikációs támogatás felosztása során.

Rizságszat

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás az ágazat piacsabályozási rendszerében jelentős változást nem hozott, ugyanakkor az igénybe vehető támogatások alapjául szolgáló referenciahozam téves megállapítása miatt a csatlakozás nem biztosította a remélt felzárkózást az EU más rizstermelő tagállamaihoz.

A 3,1 t/ha-os referenciahozam messze elmarad a fehérrizs átlagos termés mennyiségétől és mintegy fele az európai rizstermelő országok számára megállapított referenciahozamnak, így ez a támogatásbeli versenyhátrány tartósan sújtja az ágazatot.

A rizs termőterülete a termesztés és a telepek kialakításának magas költségigénye miatt nem változott érdemben a csatlakozás óta.

A 2003. évi reform a rizs intervenciós árát a felére (150 €/t-ra) csökkentette, a Közös Agrárpolitika 2008. évi felülvizsgálata pedig letéti díj fizetésére kötelezi a felajánlót.

2012-től a termeléshez kötött támogatásokat a rizs ágazatban is le kell választani, ami az SPS-t alkalmazó – így a támogatást üzemsorosan visszaosztani képes – tagállamokkal szemben további versenyhátrányt jelent az ágazatnak. A WTO tárgyalások nyomán – további piacnyitási intézkedések esetén – **az EU rizspiacának kitétsége tovább nőhet.**

Zöldség-, gyümölcs ágazat

Jelenleg Magyarországon mintegy **155 000 hektáron folyik zöldség- és gyümölcstermesztés**, ami mintegy **10 %-os csökkenést** jelent az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkkor meglévő területekhez képest.

Ennek mintegy **fele zöldség, fele gyümölcstermő terület**. A területcsökkenés ellenére – a termésátlagok javulásából kifolyólag – a termelési adatok az elmúlt években gyakorlatilag 2.6 millió tonna körüli szinten mozogtak, ami a 2005. és 2007. évi természeti csapások okozta termés kiesés miatt csökkent le az adott években 2.2 millió tonnára. **A termékkibocsátáson belül a zöldség-gyümölcs aránya megközelítőleg 70-30 %.**

Az elmúlt években a gyümölcstermékek hasznosításának egy új ígéretes lehetőségévé fejlődött a gyümölcspálinka előállítása, amelynek eredetvédelmi és forgalmazási szabályai bővülő piaci lehetőséget teremtettek.

Az ágazat a jelenlegi UMVP-ben a kiemelten támogatott ágazatok közé tartozik, ami lehetőséget biztosít – korszerűsítés révén – a megfelelő árulap előállításához. A termelésfejlesztés mellett az Európai Unió piacsabályozásában is preferált TЭСZ-ek révén valamelyest javult a termelői összefogás, koncentráció is.

Az Európai Unió a KAP 2003. évi átfogó reformját követően az egyes piaci rendtartásokat is újraszabályozta, így 2008-ban hatályba lépett a zöldség-, gyümölcs ágazat piaci rendtartásának reformja.

Az ágazat helyzetének javításához szükség lenne a kivágási támogatások és a telepítési támogatások alkalmazására, a kedvező irányú szerkezetváltás érdekében.

A reform a termelői szervezetek létrehozásának ösztönzésére kiegészítő támogatást vezetett be, 60 %-os közösségi társfinanszírozással. Válságkezelési eszközként alkalmazhatóvá vált a zöld szüret, be nem takarítás, promóciós és kommunikációs eszközök alkalmazása, betakarítási biztosítás stb.

A feldolgozott gyümölcsre és zöldségre vonatkozó valamennyi támogatást függetlenítették a termeléstől, a paradicsom esetében a tagállamok egy négy éves átmeneti időszakban (2008-2011) átmeneti kifizetéseket folyósíthatnak.

A zöldség-, gyümölcstermelés értékesítésének mintegy 15 %-a termelői szervezeteken keresztül történik. Az ágazat helyzetének javítása érdekében egyes szegmensekben ösztönözni kell újabb termelői szerveződések létrejöttét, új tagok beintegrálását, míg a már működő szerveződések esetén - a kereskedelmi és diszkontláncok koncentráltóságából fakadóan - a hatékonyság és alkupozíció javítása érdekében támogatni kell azok összeolvadását.

A termelői tulajdonú kereskedelmi és feldolgozó tevékenységet végző szervezetek piaci részaránya továbbra is igen alacsony, aminek a megváltoztatására a Kongresszus már 2004-ben is javaslatot tett. A MOSZ továbbra is fenntartja azon – mindezidáig nem teljesült – igényét, hogy a nagyüzemi integráció keretében kialakult termelői szerveződések is kapjanak elismerést és a többi termelői szerveződéssel azonos támogatást.

Szőlő-bor ágazat

A szőlő – bor ágazat a mezőgazdaságot is sújtó általános finanszírozási nehézségek miatt 2009 végére rendkívül nehéz helyzetbe került, a szőlő felvásárlási árak csökkenése mellett egyes régiókban a felvásárlási szándék is minimálisra redukálódott. **Az import (más tagállamból származó) borok ellenőrizetlen behozatala tovább rontja a piaci lehetőségeket.** Az aktuális piaci helyzeten túl, az ágazatra a hosszú egyeztetést követően elfogadott uniós borreform is alapvető hatással lesz. A reform elfogadásával már eddig is jelentős változások következtek be az ágazatban, de a reform egyes elemei csak 2009. II. félévétől léptek életbe, ami további változásokat generál.

A támogatási keretet meghatározó **nemzeti boríték fele-fele arányban a termőterület és a termés nagyság alapján kerül meghatározásra**, ami az eredeti, „történelmi bázison” (a korábbi évek támogatásán) alapuló felosztási elvnel lényegesen **kedvezőbb feltételeket jelent** Magyarországnak. Hazánk „nemzeti borítéka” 2009-re 16,8 millió euró, ami 2015-re 29,1 millió euróra nő.

Jelentős, a MOSZ által is támogatott eredmény, hogy a reformtervezet eredeti elképzelésével szemben az alkoholfok növelésére továbbra is használható répacukor (1.5 térfogat százalékig, ami kedvezőtlen időjárás esetén – Brüsszellel egyeztetve – további fél százalékponttal

növelhető). A **telepítési jogok rendszere 2015-ig változatlan marad.** (2016. január 1-től uniós szinten megszűnik a telepítési jogok rendszere, amit a **tagállamok egyedi döntéssel 2018 decemberéig érvényben tarthatnak**). Uniós szinten, **2009 és 2011 között 175 ezer hektár szőlő támogatott kivágására kerülhet sor.**

A krízis lepárláshoz és szeszesital-piac ellátását szolgáló alkohol lepárláshoz - ami a piaci feszültségek enyhítésére 2009-ben is meghirdetésre került - nyújtott támogatások fokozatosan megszűnnek, a nemzeti pénzügyi keretek között szétosztott pénzügyi összeget, így a bor harmadik országbeli piacokon történő népszerűsítésére, szőlő-ültetvények és pincészetek szerkezetátalakítására, valamint korszerűsítésére lehet felhasználni.

A címkézésre, kiserelésre, oltalomra, borkészítési eljárásokra, ellenőrzésre vonatkozó szabályok egy része a borreform utolsó, 2009. augusztus 1-től hatályba lépő szakaszával váltak kötelező érvényűvé.

A nemzeti borítékból finanszírozható támogatási formák a Kongresszus 2004. évi állásfoglalásának megfelelően kerültek kialakításra. A Közgyűlés elvárásaival összhangban, a szőlőültetvény kivágás támogatása mellett egyidejűleg a szerkezetátalakítási, korszerűsítési támogatások is elérhetőek.

A szőlő és borágazat fejlesztése, átalakítása érdekében biztosítani kell a szőlő ültetvények szerkezetátalakítási támogatásának maradéktalan kihasználását, a bor forgalomba hozatali járulék befizetéséből marketing célokra elkülönített összeg hatékony felhasználását a hazai borok népszerűsítésére. A MOSZ **szükségesnek tartja a közvetlen termelői bor értékesítés szabályrendszerének ésszerűsítését, valamint a borászati termékek – beleértve az import (illetve más tagállamból érkező) borok - fokozott minőségellenőrzését, a nem megfelelő minőségű, illetve hamisítvány termékek kiszűrése érdekében.**

Piaci zavarok esetén továbbra is szükségesnek tartjuk a nemzeti borítékban található, piacszabályozási funkcióval bíró eszközök alkalmazását.

Dohányágazat

A dohányágazat termőterülete a növénytermesztés szerkezetében nem meghatározó – területe a csatlakozás óta 5 és 6000 hektár között ingadozik, lényegében a csatlakozást megelőző szinten, kissé a felett stabilizálódott - , ugyanakkor az Észak-alföldi régióban az ágazat – nagy élőmunka igénye miatt – jelentős szerepet töltött be a foglalkoztatásban. A dohánytermeléssel mintegy 25.000 ember kerül közvetlen vagy közvetett munka kapcsolatba, jellemzően a hátrányos helyzetű kistérségekben.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozással bevezetésre kerültek a Közös Agrárpolitika előírásai, a KAP reform részeként a támogatás egy része elválasztásra került a termeléstől, történelmi bázis alapján kerül kifizetésre. A dohány esetén a támogatás alapjául szolgáló bázisterület 5858 ha (ebből 1800 ha Burley, 4058 ha Virginia), melyet 2009-ben szinte teljes egészében kihasználtak a termelők.

A SAPS rendszer szabályai szerint 2010-től termeléshez kötött top-up támogatás nem adható az ágazatban, ez - több, a támogatást a termeléstől már függetlenítő tagország tapasztalta alapján – a termelés drasztikus visszaeséséhez vezethet. Az SPS rendszer – a történelmi bázis alapú kifizetések révén – képes lenne biztosítani, hogy a dohány- támogatások a jövőben is a dohánytermelőkhez kerüljenek.

Hiába kezdeményezte több tagállam – köztük Magyarország is -, hogy a támogatások termeléshez kötésének lehetősége 2013-ig kerüljön kitolásra, az Európai Bizottság elutasította a dohánytermelésben érintett tagállamok ez irányú javaslatát. A KAP 2008. évi felülvizsgálata megteremtette a lehetőségét az ágazat szerkezetátalakítási/fejlesztési programokon keresztül történő külön támogatásának, melyről nemzeti hatáskörben jogosult dönteni a tagállam.

Az ágazat foglalkoztatásban, területhasznosításban – más növényi kultúrák termelésére kevésbé alkalmas területek művelésben tartásában – betöltött szerepe miatt indokolt a rendelkezésre álló nemzeti beavatkozási lehetőségek alkalmazás az ágazat ellehetetlenülésének megakadályozása érdekében.

Vízgazdálkodás

Magyarországon a **legfontosabb mezőgazdasági és környezeti veszélyt a vízhiány jelenti**. A természeti erőforrások között, a termőtalaj és a csapadék az ország két legértékesebb, feltételeken megújuló erőforrása. Ésszerű használatuk és védelmük a fenntartható fejlődés két alapeleme, így állami érdek.

Az elmúlt évek tapasztalata, hogy egyre inkább nő a szélsőséges időjárási helyzetek száma, mértéke és gazdasági következményei. Az utóbbi években nem volt ritka, hogy adott területen, ugyanazon évben volt belvíz, árvíz és aszály.

Az aszályos időszakok száma és intenzitása nemcsak Magyarországon, hanem az EU többi tagállamában is jelentős mértékben nőtt, az elmúlt évtizedekben (az EU felmérése szerint, az elmúlt 30 év aszálykárait 100 milliárd euróra becsülik).

Az éghajlatváltozás következtében az Európai Unió szakértői szerint **a helyzet tovább romolhat**, így alapvető prioritású üggyé vált egy hatékony, **vízhiány- és aszály-kockázatkezelési stratégia kidolgozása**, amelynek elindítását a MOSZ már éveken keresztül kezdeményezte.

A mezőgazdasági termelők vízgazdálkodásában az öntözéses gazdálkodás, valamint az ár- és a belvízvédelem a két legfontosabb terület. Magyarország az ún. „feltételes” öntözések zónájába tartozik, azaz átlagos évszázadosan öntözés nélkül is lehet jövedelmezően növénytermelést folytatni. Évszázados tapasztalat, hogy **hosszú távú, igazán hatékony és ésszerű vízgazdálkodás csak az állam meghatározó szerepvállalása és költségviselése mellett folytatható**.

Az **állam ezt szolgáló forrásai** az elmúlt években és jelenleg még az un. **állami főművek karbantartására sem elégségesek**, a vizitársulatok részére nyújtott érdekeltségi hozzájárulás esetleges, kiszámíthatatlan és alacsony szintű.

Az eddigi tapasztalatok szerint a ténylegesen öntözött terület a „jogilag” öntözhetőnek – időjárástól függően – csak töredéke. A legaszályosabb években sem volt a kapacitáskihasználás 60 %-nál nagyobb. A vízjogilag engedélyezett **öntözhető terület** az elmúlt években **260 ezer hektárra csökkent**, a **ténylegesen öntözött terület** azonban csak **80 ezer hektár körüli mértéket ért el**. A rendszerváltást követően a mezőgazdasági vízfelhasználás szerkezetében és volumenében jelentős változás következett be. A szántóföldi kultúrák öntözésére felhasznált víz mennyisége 1990-től tendenciájában tartósan csökkenő - kisebb ingadozásoktól eltekintve 2008-ra 29 %-ra esett vissza - (470 millió m³-ről 137 millió m³-re).

A kapacitáscsökkenés és a gyenge kapacitáskihasználás okai ugyan összetettek (a kárpótlást követő birtokfelaprózódás, szakértelem hiány stb.), de az egyik **alapvető ok** mindenképpen a **magas üzemelési költség, amelyet csak néhány termék árában ismer el a piac**. Az utóbbi évtized tapasztalata az, hogy az öntözési költségek – egyes évjáratoktól eltekintve – általában csak az un. **szuper intenzív kultúráknál** (pl. zöldbab, zöldborsó, csemegekukorica, hibridkukorica stb.) **térülnek meg**.

A mezőgazdasági termelők piacra jutási esélyeit javítaná a magyarországi folyószakaszokon történő logisztikai fejlesztés, amelynek alapjait a folyók hajózhatóságának javításával lehetne megteremteni.

A MOSZ célja, hogy a mezőgazdasági termelők vízgazdálkodási tevékenységének feltételei javuljanak. Ennek érdekében:

- Átgondolt, stratégiai vízgazdálkodási fejlesztést lehetővé tevő koncepció kerüljön kialakításra és megvalósításra egyes térségekben.
- Az UMVP program által az öntözés, a melioráció és a területi vízgazdálkodás mezőgazdasági **üzemi és közösségi létesítményei fejlesztéséhez biztosított támogatás** a gazdálkodói igényeknek megfelelően kerüljön kiegészítésre és ismételt meghirdetésre.
- Szükség van az **állami szerepvállalás és költségviselés indokolt növelésére**, mert ennek hiányában nem biztosítható hatékony ár- és belvízvédelem, nem mérsékelhető a vizek kártétele, e nélkül nem valósulhat meg a termelők kártalanítása.
- Mivel az öntözésnek nemcsak a gazdálkodás-stabilizáló, hanem egyéb, a közjót szolgáló hatásai is vannak (a vizes élőhelyek fenntartása, a kedvező mikroklima biztosítása stb.), az **állam ezért, az öntözővíz tábláig való eljuttatásában vállaljon költségviselő szerepet**.

- Az ár- és belvízvédelemben igen jelentős a **vízitársulatok szerepe**, ezért elengedhetetlen, hogy az FVM a földhasználók adatainak ingyenes rendelkezésre bocsátásával lehetővé tegye a **mezőgazdasági tevékenységet végzők egyenlő teherviselésének megvalósulását az érdekeltségi hozzájárulás befizetésénél.**
- Nagyobb figyelmet szükséges fordítani a **vízmeőrő, forgatás (szántás) nélküli víztakarékos talajművelési technológiák elterjesztésére** és a feltételek javítására, támogatására.

Részt veszünk azokban a kezdeményezésekben, amelyek a folyók hajózhatóságának a feltételeit hivatottak megteremteni.

A GMO technológia

A 2004. évi Kongresszus állást foglalt abban, hogy a kormányzat feladata a mielőbbi szabályozás megalkotása annak érdekében, hogy megteremtődjön a **hagyományos, bio és GMO növények együtt-termesztésének, forgalmazásának ésszerű lehetősége**. Teljesen természetes, hogy a GMO-s technológia bevezetése és alkalmazása nem eredményezheti azt, hogy a biogazdálkodást folytatók termelési folyamatai veszélyeztetésre kerüljenek. Azok, akik igazolt biotermékeket állítanak elő és hoznak forgalomba, a piaci igényekkel összhangban értékesítési biztonságra tartanak igényt.

A 2007. évi Közgyűlés megállapította, hogy a GMO növények gazdasági térnyerése világszerte gyorsütemű, de a hazai szabályozás következtében ellentmondásos a helyzet, mely szerint Magyarországon gyakorlatilag lehetetlen az új technológiával előállított növényeket termelni, mert **aránytalan követelményeket támaszt a gazdákkal szemben**. Az Unió általános szabályozása szerint az Unió területén, így **Magyarországon is forgalmazhatóak az importból származó növényekből előállított élelmiszerek és takarmányok**.

A 2005. évi 90 millió hektáros termőterület, **2008-ra világszerte 125 millióra növekedett**, és valószínűsíthető, hogy a korábban tapasztalt gyorsütemű termelési és kereskedelmi fejlődés tovább folytatódik. Az **Európai Unió tagállamaiban 100 ezer hektárt meghaladóan kerültek már köztermesztésbe kipróbálásra új fajták**.

Szövetségünk az új technológiának az elmúlt időszakban elsősorban gazdasági aspektusát vizsgálta. Az engedélyezési, ellenőrzési, szankcionálási kérdésekben az Európai Unió intézmények működésében bízik. Az elmúlt években alapvető feladatunk volt a termelők korrekt tájékoztatása és az együtt-termesztést lehetővé tevő nemzeti szabályozásban lévő irreális feltételek megszüntetése.

A nemzeti szabályozás kialakítása során a **jogszabály-alkotók kerültek az érdemi vitákat**, az általános, hosszabb távú gazdasági érdekeket **alárendelték a politikai megfontolásoknak**, így eredményről nem tudunk beszámolni.

A tájékoztatási tevékenységünket rendezvények, kiadványok keretében tudományos ismeretekre alapoztuk, ennek keretében kiemelkedő volt a Magyar Tudományos Akadémián *A génmódosított növények hazai termesztésnek lehetőségei és kockázata* címmel megtartott konferencia.

Az agrárpiacok liberalizálódásának hatásai következtében megnőtt a jelentősége a biotechnológia, valamint a bioenergia nyújtotta előnyök kihasználására.

3. Állattenyésztés

Az állattenyésztési **ágazatok részaránya** a mezőgazdasági termékek bruttó kibocsátásából **1990 óta folyamatosan csökken**, az Európai Unióhoz történő csatlakozás óta közel 10 százalékponttal, a 2003 évi 42,7 %-ról, 2008-ra 32,5 %-ra mérséklődött.

Arányait tekintve **a legnagyobb visszaesés a sertéságazatban** következett be, ahol 2000-2004 átlagához képest 5 év alatt több mint 30 %-kal csökkent a sertéslétszám. Ehhez az is hozzájárult, hogy a sertéságazat – a baromfi ágazattal együtt – lényegében kívül esik a KAP közvetlen szabályozási és támogatási rendszerén, illetve, hogy a nemzeti támogatások notifikációs – vagyis EU-s jóváhagyást igénylő – kötelezettsége korlátozza a beavatkozási lehetőségeket.

A **szarvasmarha-ágazat** ezzel szemben szigorú EU-s szabályozás alatt áll, a tehéntej termékpályán alkalmazott kvótatámogatás pozitívumát ugyanakkor **az elmúlt időszak ágazatszabályozási módosításai nagymértékben erodálták**.

Az Európai Unió tagságból fakadó **környezetvédelmi és állatjóléti előírások teljesítése erőn felüli terheket ró a termelőkre**, az IPPC kötelezettségek teljesítéséhez szükséges beruházások tovább **csökkentik a jövedelmezőséget, vagy növelik a veszteséget**.

Tejágazat

Az Unióhoz történő csatlakozás óta eltelt időszakban nem csak a piaci viszonyok alakultak át, hanem szabályozási és támogatáspolitikai oldalról is alapvető változások következtek be.

A csatlakozásig alkalmazott nemzeti beavatkozási lehetőségek (nemzeti exporttámogatás, minőséghez kötött intervenciós kifizetések, egyéb piacra jutási támogatások) megszűntek, ugyanakkor a **tej- termékpálya** addig alkalmazott **közösségi szabályozása is átalakításra került**, beszűkült az alkalmazható piacsabályozási eszközök köre. (Megszűnt az irányár, az intervenciós árak csökkentek, a fix áron felajánlható mennyiség korlátozásra került.)

A hazai szarvasmarha-állomány a 2000-2004-es évek átlagához viszonyítva közel 10 %-kal csökkent, a tehén létszám ennél is nagyobb mértékben, 361 ezer darabról 325 ezer darabra zsugorodott.

Szarvasmarha állomány és tehéntej termelés változása

12. sz. táblázat

Év	Szarvasmarha (ezer db)	Tehén (ezer db)	Tehéntej-termelés (millió liter)
2000-2004 év átlaga	764	361	2010,04
2005	708	334	1878,00
2006	702	322	1795,60
2007	705	322	1793,80
2008	702	325	1800,00
2009*	700	310	1750,00

Forrás: KSH, MOSZ Információs Rendszer

*előzetes adat

A tehéntejtermelés több mint 10 %-kal esett vissza az elmúlt 5 évben. A nyerstej 10-15 %-a exportra kerül, elsősorban Olaszországba, nyers és főlözött tej formájában. A csatlakozás óta tejexportunk több mint tízszeresére emelkedett, 2008-ban már 313 ezer tonnát tett ki.

Az exporttal szemben **az import a magasabb hozzáadott értékű termékekre terjed ki**, a sajt, tejföl, joghurt **behozatalunk** 2004-hez képest mind mennyiségben, mind értékben **megtöbbszöröződött**.

A 2003-as KAP reform következtében a kvóta-alapú támogatás elválasztásra került a termeléstől, történelmi bázis alapján kerül kifizetésre.

A KAP 2008. évi felülvizsgálatának egyik kulcsterülete a **tejkvóta rendszer átalakítása volt**, melynek részeként a tagállami kvótákat – a **2008. évi 2 %-os emelést követően – 2009-től öt éven át, évente 1- %-kal bővítik**. (A jelenleg hatályos szabályok alapján a termékpálya egyik alap instrumentuma, a tejkvóta 2015. március 31-el megszűnik.)

A **MOSZ** – a nemzeti kvótát csak részben kihasználó hazai termelők pozíciójának védelme érdekében – **ellenezte a kvótabővítést**. A kvóták emelése EU-s szintű piaci átrendezést és zavart okozott, ami a hazai termelőket is rendkívül hátrányosan érintette. **A tej és tejtermékek külkereskedelmi egyenlege** Magyarországon a csatlakozás óta – 2004. II. félévétől – **folyamatosan negatív**.

A csatlakozással felgyorsult, kiéleződött a gazdálkodók környezetvédelmi, állatjóléti előírásoknak való megfelelési kényszere, ami a termelőket – sokszor improduktív –

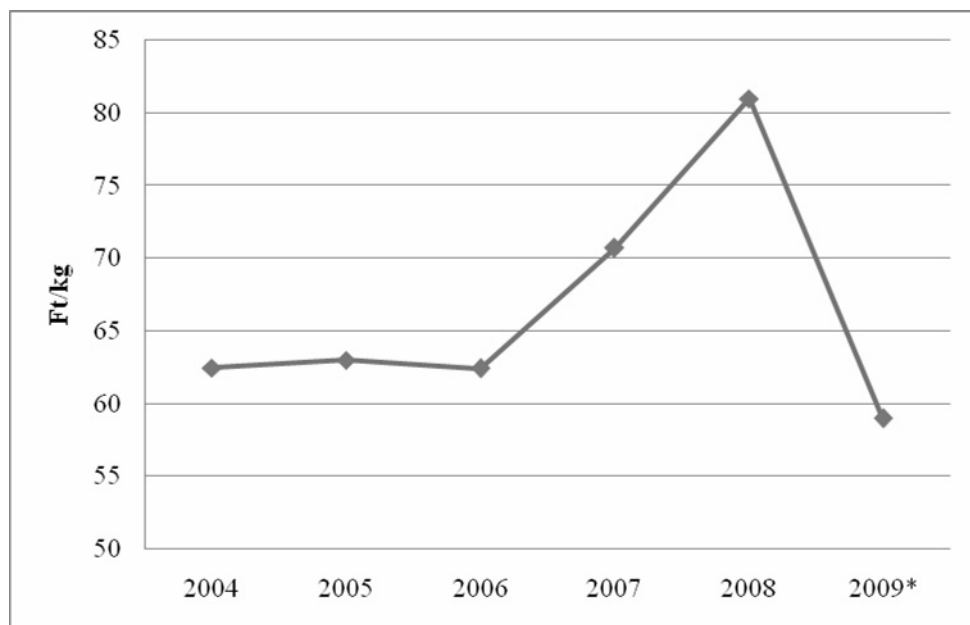
beruházásokra kötelezte. Az UMVP keretében megvalósult, megvalósuló beruházások közül a trágyakezeléshez - többek között a MOSZ kezdeményezésére – a 2004. évi Kongresszus állásfoglalásának megfelelően kiemelt, 75 %-os támogatás intenzitás kapcsolódik.

A tejtámogatás 2009. évi szintje (8,3 Ft/kg) jelentős mértékben csak az Európai Unió Tanácsának döntése értelmében emelkedhet – a MOSZ javaslatot tett a kvóta-alapú támogatás 50 %-os emelésére -, mivel a támogatás jelenlegi összege a SAPS rendszerben maximálisan adható nemzeti kiegészítést tartalmazza. (Az SPS rendszerben a tejtámogatás összege a 12 Ft/kg-es szintet is elérhetné.) A SAPS rendszerben a jelenlegi szabályok szerint **a nemzeti kiegészítő támogatások fokozatos leépülése miatt a tejtámogatás összege csökken, majd teljes egészében megszűnik.**

A 2008-2009. évi tejpiaci válság (2009. közepére a **tej felvásárlási ára az 1999-es árszintre esett vissza**), párosulva a finanszírozási krízissel, a termelés folytatásához szükséges inproduktív beruházások teljesítésének kötelezettsége, az ágazat további zsugorodását vetíti előre.

Nyerstej termelői átlagárának alakulása

1. ábra

Forrás: KSH, * MOSZ Információs Rendszer

A veszteségek csökkentése és a likviditási helyzet javítása érdekében a MOSZ kezdeményezte az EMVA pályázatokhoz kapcsolódó **előlegfizetés bevezetését**, illetve egyes pályázati feltételek – pl. állatállomány szinten tartási kötelezettségének – enyhítését, valamint támogatta az uniós jogszabályok alapján termeléshez kötötten adható támogatás tejágazatban történő felhasználását, ami a 2013. évi SAPS, SPS keret 3,5 %-a.

A kvótaemelés negatív hatásainak kompenzálására benyújtott javaslataink – kvótaalapú támogatás 50 %-os emelése, export visszatérítés, intervenciós ár jelentős emelése, stb. - EU-s döntést igényelnek. Ennek kikényszerítése érdekében a MOSZ csatlakozott a COPA-

COGECA felhívásához és részt vett az Agrárminiszterek Luxemburgi üléséhez kapcsolódó demonstráción.

A hazai tejtermelők megmozdulásainak hatására elkezdődött az **Élelmiszer Termékpálya Kódex kidolgozása**, ami lehetőséget teremtett volna a tisztességtelen üzleti magatartás korlátozására és a szerződési feltételek javítására. A Kódex a Gazdasági és **Versenyhivatal kifogásai miatt nem került bevezetésre.**

A piaci helyzet további romlásának megakadályozása érdekében a MOSZ támogatta az Európai Gazdaságélénkítő Csomag forrásainak tejágazati szerkezetátalakítására (állatjóléti intézkedések jogcímen) történő felhasználását, javasolja annak kiterjesztését legalább 2013-ig.

A piaci pozíciók javítása érdekében javasoljuk a **közvetlen tejértékesítés további erősítését**, a vidékfejlesztési források felhasználásával annak kiemelt támogatását.

Az ágazat piaci helyzetének javítása érdekében a kvótaemelés befagyasztására, **az elmúlt 2 év eseményeinek tükrében a KAP állapotfelmérés intézkedéseinek felülvizsgálatára van szükség.**

Vágómarha-ágazat

Az Európai Unióhoz történő csatlakozással a húsmarhatartás pozíciói javultak, sok új termelő jelent meg az ágazatban, illetve a szarvasmarhatartók egy része diverzifikálta tevékenységét.

Húshasznú tehénállomány alakulása

13. sz. táblázat

Év	2000-2004 év átlaga	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Állatállomány (ezer db)	28	43	52	55	62	61

Forrás: AKI

A jelenlegi támogatási formák – hízott bikatartás, anyatehéntartás támogatás – jelentősen hozzájárulnak az ágazat jövedelmi helyzetének javításához, de a **SAPS rendszer további alkalmazás** esetén – a nemzeti kiegészítő támogatások leépülése miatt – **az ágazat támogatási lehetőségei fokozatosan leszűkülnek.**

A hízott bikatartás támogatás termeléstől elválasztva, **történelmi bázis alapján kerül kifizetésre**, míg az anyatehéntartás támogatás részben termeléshez kötött, részben termeléstől elválasztott. A KAP reform és a Health Check következtében a támogatások termeléshez kötése korlátozott, azonban ennek alkalmazása az anyatehéntartás esetén – a lehetséges mértékig – a Kongresszus 2004. évi Állásfoglalásának megfelelően továbbra is adott. A kialakított **SPS modell tervezete a történelmi komponens révén képes lenne az ágazati támogatások fenntartására.**

Az ágazat jelenti pozíciójának megtartása érdekében, fontos, hogy a vágómarha ágazatban eddig alkalmazott támogatások a jövőben is az ágazatban legyenek felhasználhatóak, minden lehetséges eszközzel **el kell kerülni az állattenyésztésnek juttatott támogatások SAPS borítékba való átvezetését, majd szétterítését a területalapú támogatásra jogosult területekre.**

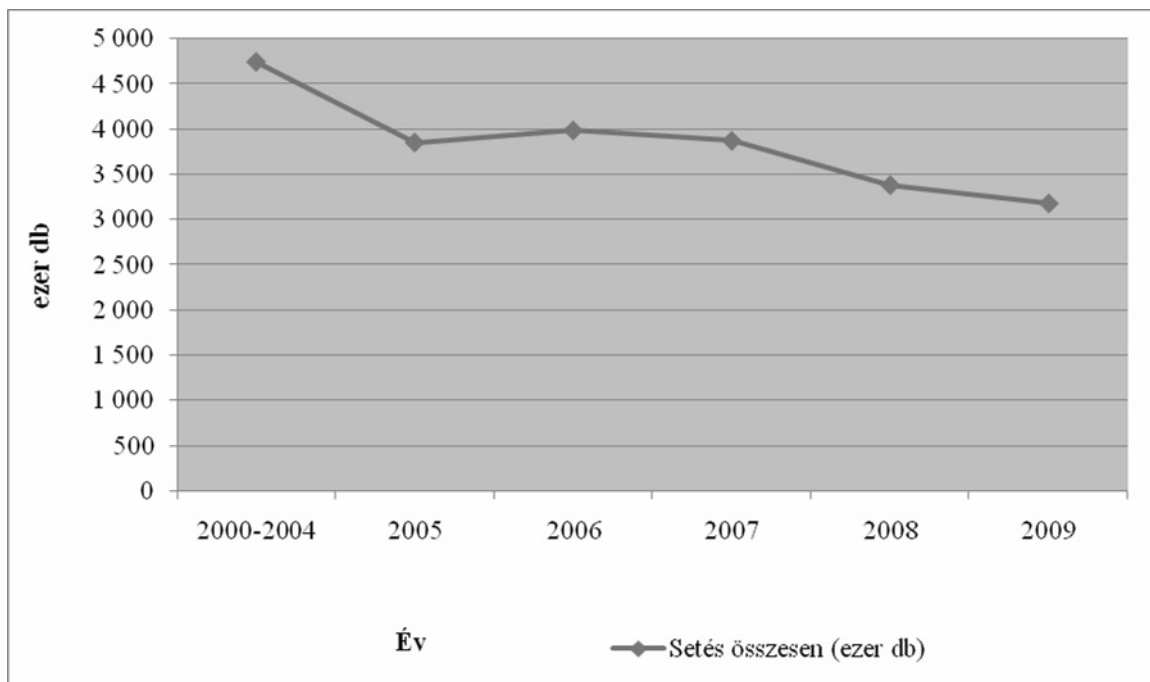
Sertéságazat

A sertéságazat számára az Európai Unióhoz történő csatlakozás jelentős termelésbeli visszaesést, valamint egy szigorúbb és összetettebb környezetvédelmi, állatjóléti, állathigiéniai követelményrendszerhez való alkalmazkodási kényszert hozott.

A sertésállomány **2009 júniusában már a 3 millió darabot is alig haladta meg (2003-ban még közel 5 millió darab volt a hazai állomány nagysága)**, a kocalétszám közel 100.000 darabbal csökkent a csatlakozást megelőző évek átlagához képest.

Sertésállomány alakulása

2. sz. ábra

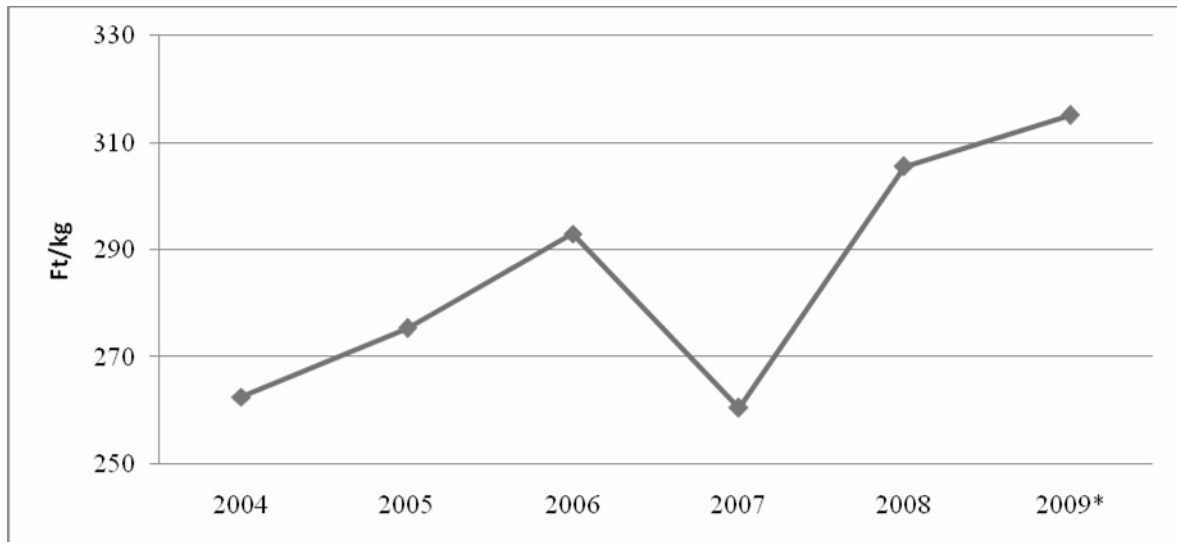
Forrás: AKI, MOSZ Információs Rendszer

A vágóhídi sertésvágások számának csökkenése messze elmarad az állománycsökkenés mértékétől, ami az **importból származó sertések részarányának növekedését jelzi.** Az importból származó sertés részaránya 2004-2005-ben még 10-15 % között mozgott, ez **2009.** egyes időszakában már a **30 %-ot is meghaladta.**

A kínálat csökkenésével 2005-ben és 2006-ban a hazai felvásárlási árak kis mértékben emelkedtek, majd 2007 közepére drámaian lecsökkentek – 230-240 Ft/kg-os árszintre –, miközben a takarmányárak esetenként a többszörösükre drágultak.

Vágósertés felvásárlási árának alakulása

3. sz. ábra

Forrás: KSH, * MOSZ Információs Rendszer

Az ágazatban kialakult helyzet miatt a MOSZ Sertésenyésztők Országos Választmánya – társ érdekképviselői szervekkel együtt - 2007 novemberében országos demonstrációt hirdetett, melyre végül az FVM-mel kötött megállapodás alapján nem került sor.

A megállapodás révén a termelői követelések nagy része teljesült, így **meghirdetésre került az új sertés- és baromfi állatjóléti támogatás** (6 illetve 4 milliárd forintos kerettel), kibővült azon állatbetegségek köre, melyek megelőzéséhez, leküzdéséhez támogatás igényelhető, az állati hulla megsemmisítésének támogatása a többszörösére nőtt, a rászoruló állattartók részére állami készletezésű gabona került értékesítésre, 2008. január 1-től megszűnt az állattenyésztési hozzájárulás, valamint forgóeszközhitel konstrukció került kidolgozásra.

A megállapodás révén **össességében mintegy 10 milliárd forint támogatás**, illetve kompenzáció kifizetése vált lehetővé az ágazat számára, de a meghozott intézkedések jelentős része csak megkésve és korlátozottan juttatta pótlólagos forrásokhoz a termelőket, így azonnali, érzékelhető javulást nem hoztak. **Az input anyagok drasztikus áremelkedése, a környezetvédelmi, állatjóléti beruházások finanszírozási igénye számos termelőt a fejlesztésekről történő lemondásra, a telepek bezárására kényszerített.**

A MOSZ előterjesztése alapján 2008. január 1-vel **eltörlésre került a tenyésztési hozzájárulás**, ami mintegy 3-400 millió forint megtakarítást jelent az ágazatnak. Az IPPC, köztük a nagy létszámú sertéstartó telepek 75 %-os támogatási intenzitás mellett végezhetik el a trágyakezeléssel kapcsolatos beruházásaikat, melyhez a 2004. évi Kongresszus Állásfoglalásának megfelelően 36 hónapos derogációt is sikerült biztosítani.

A szűkülő kínálat mellett – valamint a forint jelentős gyengülése következtében – 2008-ban és 2009-ben a felvásárlási árak emelkedtek és egy viszonylag magasabb szinten stabilizálódtak, ugyanakkor **nemzetközi szinten hatalmas eladatlan készletek halmozódtak fel 2009 év végére, aminek következtében az árak újból, jelentősen csökkentek.**

Ahhoz, hogy az állomány nagysága elmozduljon a 60 éves mélypontot jelentő szintjéről, továbbra is szükség van a sertés állatjóléti és az egyes állatbetegségek megelőzésével, leküzdésével kapcsolatos támogatások fenntartására, a notifikáció lejártát követően (2013) annak meghosszabbítására.

A termelőknek versenyhátrány jelent, hogy az Európai Unióba számos, a világ más, jelentős sertés előállító országában engedélyezett **szójafajták behozatala tiltott, ami a drágább fehérjetakarmányon keresztül növeli a termelési költségeket.**

Indokolt a bizonytalan eredetű, az élelmiszerbiztonsági előírásoknak nem megfelelő hús- és hústermékek kiszűrésére irányuló ellenőrzések fokozását, valamint a meglévő termelői szerveződések, integrációk koncentrációját.

A gazdasági és egyben likviditási nehézségek miatt nagyfokú elbizonytalanodás következett be a környezetvédelmi- és technológiai beruházások végrehajtásában és emiatt szükség van új fejlesztési pályázatok kiírására javított, módosított feltételekkel.

Baromfi-ágazat

A baromfiágazat – a sertéságazathoz hasonlóan – közvetlen közösségi támogatásban nem részesül, a KAP reform indirekt módon, a gabona intervenciók rendszerén, valamint a takarmánytermelő területek támogatásának változásán keresztül hat az ágazatra.

A baromfiállomány alakulása az egyes évek és fajták között is jelentős ingadozást mutat, a tyúkfélék állománya az elmúlt másfél évben jelentős mértékben bővült.

Tyúkfélék állománya, tojástermelés, baromfihús – termelés alakulása

14. sz. táblázat

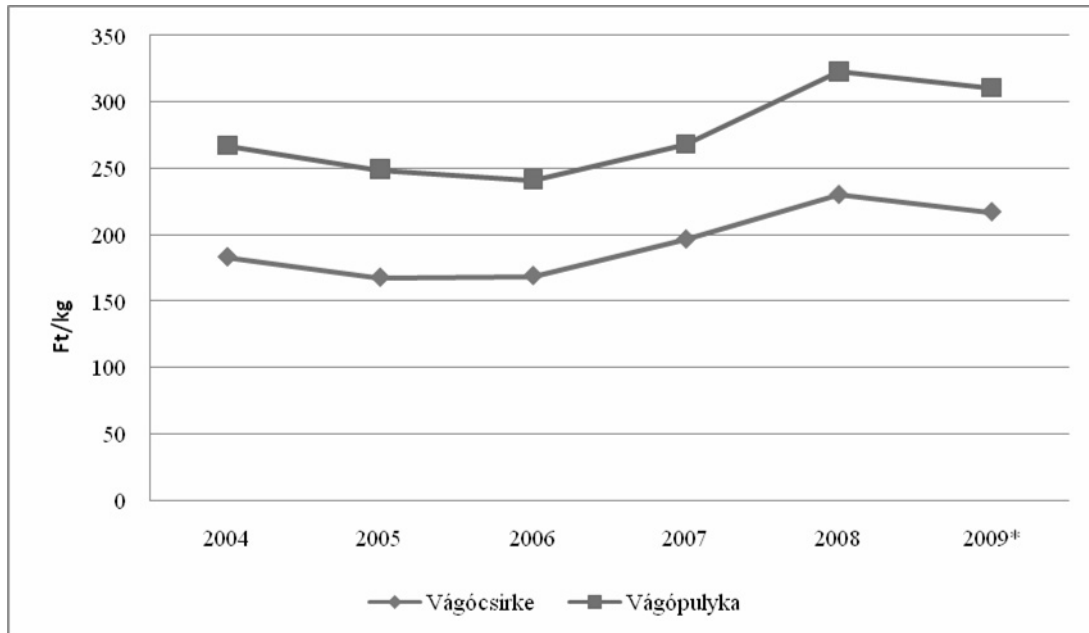
Év	Tyúkfélék	Tojó	Tyúktojás (millió db)	Baromfihús- termelés (ezer tonna)
	ezer db			
2000-2004. év átlaga	33 516	15 889	3 308,7	451,3
2005	31 902	15 483	2 963,6	374,6
2006	30 303	14 815	2 956,0	385,0
2007	29 866	12 644	2 842,8	376,0
2008	31 165	13 344	2 878,6	387,8

Forrás: AKI, *MOSZ Információs Rendszer

A termelési adatokból megállapítható, hogy a baromfi-ágazat termelése stabilizálódott és az értékesítési árak növekedése a jövedelmezőség alacsony szinten tartásához volt elegendő.

Vágócsirke és vágópulyka termelői árának alakulása

4. sz. ábra

Forrás: AKI, MOSZ Információs Rendszer

Az EU-n kívüli baromfitartóktól megkövetelt előírásoknál szigorúbb EU-s környezetvédelmi, állatjóléti – cross compliance – előírások (ketrecméret, trágyakezelés, stb.) versenyhátrányt okoznak a nemzetközi piacokon az EU-s termelőknek.

A vámok leépítése, a WTO tárgyalások még mindig lezáratlan kimenetelétől függő piacnyitás (a belső piac védelmének feladása), már középtávon is jelentős hatással lehet az ágazat helyzetére.

Az export lehetőségeket a forint-euró árfolyam alakulása mellett az ágazatot érintő állatbetegségek (pl. madárinfluenza) is jelentősen befolyásolják.

A környezetvédelmi, állatjóléti előírások teljesítéséhez nyújtott EMVA támogatások fenntartása mellett, összhangban a Kongresszus 2004. évi állásfoglalásával szükséges tartjuk a 2013-ig notifikált baromfi állatjóléti támogatások és az egyes állatbetegségek megelőzésével, illetve leküzdésével kapcsolatos támogatások továbbvitelét.

Juhágazat

A **hazai juhállomány** az Európai Unióhoz történő csatlakozást megelőző időszak átlagához képest **kis mértékben bővült**, a gazdasági szervezetek által tartott állomány nagysága stabilnak tekinthető. **Az anyajuh állomány több mint 85 %-át egyéni gazdaságok tartják.**

Juhállomány alakulása

15. sz. táblázat

Év	Juh (ezer db)			Ebből anyajuh (ezer db)		
	Összesen	Gazdasági szervezet	Egyéni gazdaság	Összesen	Gazdasági szervezet	Egyéni gazdaság
2000-2004. év átlaga	1 212	177	1 035	929	128	801
2005	1 405	180	1 225	1 087	133	949
2006	1 298	182	1 116	1 030	128	902
2007	1 232	173	1 059	977	125	852
2008	1 236	168	1 068	964	118	845
2009. június	1 292	166	1 125	984	113	871

Forrás: KSH

Az ágazatot közvetlenül érintő nemzeti kiegészítő támogatások (anyajuh-tartás támogatása, kedvezőtlen adottságú területeken nyújtandó anyajuh támogatása) a jelenlegi SAPS rendszerben a top-up fokozatos csökkenése miatt leépülnek.

Mivel a juhtenyésztés jellemzően a kedvezőtlen adottságú területeken zajlik – melyeken igen gyakran ez a gazdálkodási forma az egyetlen mezőgazdasági hasznosítási lehetőség – és így hozzájárul a kevésbé termékeny területek természetes fenntartásához, **indokolt a nemzeti kiegészítő támogatások megőrzése.** Azoknak a juhtermelőknek nyílt lehetősége a pozícióik megtartására, akik legelővel rendelkeztek és pályáztak az AKG programok valamelyikére.

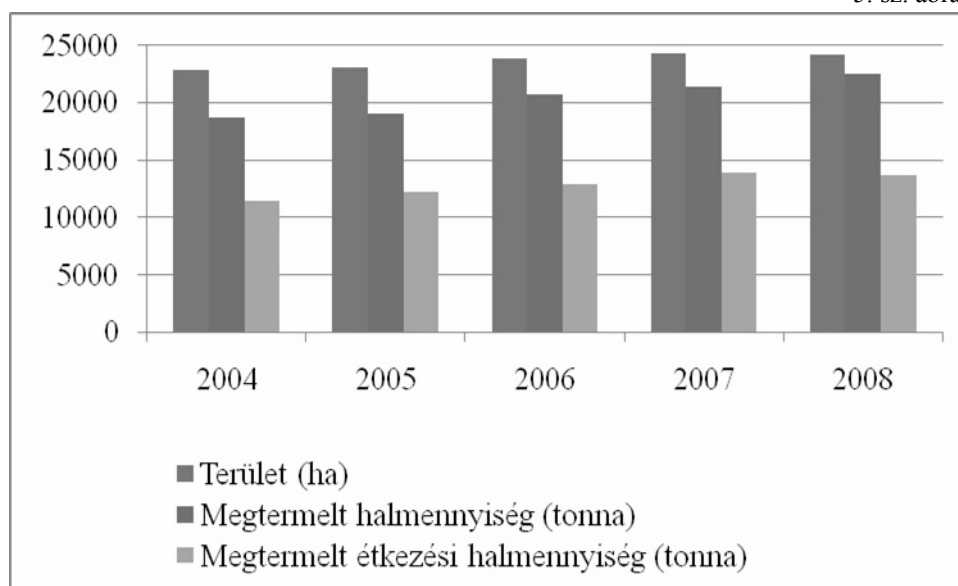
A juhágazatban a gazdaságok jövedelme a legalacsonyabbak közé tartozik, a jelentős költséggel járó **elektronikus azonosító rendszer bevezetésének** késleltetése, ennek hiányában a bevezetés költségeinek **legalább részleges fedezése szükséges.**

Halászati ágazat

A magyarországi tógazdasági és intenzív haltermelés a csatlakozás óta folyamatos emelkedést mutat.

A tógazdasági és intenzív haltermelés adatai (2004-2008.)

5. sz. ábra

Forrás: Országos Halászati Adattár

Az intenzíven termelt fajok közül mára egyértelműen az afrikai harcsa tekinthető a fő halnak, amelynek termelése jelentős növekedést mutat.

A 2008. évi étkezési haltermelés faji megoszlása

16. sz. táblázat

Megnevezés	Tonna	%-ban
Ponty	10 485	66
Afrikai harcsa	1 839	11,7
Fehér busa	1 493	9,5
Vadhal	687	4,3
Amur	578	3
Harcsa	153	1
Egyéb	453	4,5
Összesen:	15688	100

Forrás: Országos Halászati Adattár

Étkezési haltermelésünk eredményei jelentős hatással vannak a halászati termékek külkereskedelmének mutatóira és a számított fogyasztási indexekre is. Élőhal exportunk évek óta csökken, elsősorban az étkezési ponty és busa exportjának csökkenése miatt. Sajnos, mind az export, mind az import adatokra igaz, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás óta nincs központi adatgyűjtő rendszer, ezért ilyen jellegű adatokat 2004-től nem áll rendelkezésre. A 2003. évtől az összes élőhal export visszaesésének azonban leginkább a Lengyelországba exportált fehér busa termelés csökkenése az oka. A belső fogyasztás meghatározó halfaja a ponty, amelynek stagnáló belföldi termelése az elmúlt évihez hasonló importot eredményezett. Csökkenő behozatali árak mellett nőtt azonban a friss és fagyasztott termékek importja, ami figyelmeztető jel lehet arra, hogy nagy figyelmet kell fordítani a hazai termelőknek a belföldi piacok megtartására is.

A halászati ágazat egyik sarkalatos kérdése a víz minősége és ára. A környező országokban a halászati termelőknek - akik konkurensaik az európai és hazai halpiacokon – nem a magyarországival azonos nagyságrendű vízzel kapcsolatos költséget kell elviselniük, így ez jelentősen rontja a realizálható jövedelem-, illetve árpozícióinkat.

A jövőben mindenképpen el kell mozdulni az ún. víztakarékos technológiák bevezetésének irányába is. Az iparszerű termelési rendszerek esetében különösen a geotermikus energiára alapozott üzemek fejlesztését kell kiemelni, annak ellenére, hogy a geotermikus energia halászati hasznosításának legnagyobb akadálya jelenleg az igen magas víz- és vízkezelési költség.

Az ágazat egyik gyenge pontja a meglévő technikai színvonal: a földművek, műtárgyak, gépek, műszaki berendezések általános állapota. Az ágazatban, más mezőgazdasági ágazatokhoz képest, a termelési folyamatok csak kis részben vannak gépesítve, így a technikai hatékonyság rendkívül alacsony. A magyar haltermelők jelentős része nem rendelkezik megfelelő minőségű és kapacitású haltárolókkal (telelő és tároló tavak), ennek következtében az őszi lehalászás során értékesítési problémái adódnak, kiszolgáltatottá válik a kereskedők felé melynek eredménye a kialakult, potenciális piaci áron aluli értékesítés. Ez közvetlenül kárt okoz a termelőnek, de közvetve az egész ágazatnak, mivel „lenyomja” az értékesítési árakat és így piaci zavarokat okoz. A tógazdaságokban a tárolókapacitás minőségi és mennyiségi bővülése jelentősen csökkentené az ún. kényszerértékesítéseket, és kezelné az időszakos piaci többletet.

4. Megújuló energiatermelés, felhasználás

A 2006-2010. közötti kormányzati időszakra vonatkozó MOSZ Agrárpolitikai Javaslatok között az alábbiak szerepelnek:

- A mezőgazdaság termelési szerkezetének megváltoztatásában egyik lehetőség a gabona alternatív célú felhasználásának növelése, illetve alternatív energetikai céllal termesztett kultúrák beállítása.
- A megújuló energiaforrások helyi felhasználásának támogatása szükséges ahhoz, hogy egy-egy üzem a saját-, kisebb volumenű megújuló energetikai célú fejlesztését megvalósíthassa.

- A komplex programok megvalósításához forrásként szükséges bevonni a különböző közösségi és nemzeti alapokat.
- A mezőgazdasági termelő üzemek számára elsősorban a mezőgazdasági alapú, **megújuló energiahordozók (szilárd biomassa, biogáz)** mielőbbi hasznosítását javasolta a MOSZ, a támogatási lehetőségek kihasználása érdekében.

A megújuló energiatermelésre, hasznosításra ágazati érdekeink mellett, az uniós és a hazai célkitűzések, a **klímavédelem** érdekében sürgetett üvegházhatású gázok csökkentési előírásai adnak iránymutatást. Ma a mezőgazdaság energetikai célra csekély mértékben hasznosítja termékeit, melléktermékeit. Magyarországon a **megújuló energiaforrások aránya az összes felhasználáson belül 5 %**.

A világ és az uniós mezőgazdasági termék- és élelmiszerpiacokon élesedő verseny miatt a foglalkoztatási szint megőrzése céljából is elkerülhetetlen a mezőgazdasági területek hasznosításának a bővítése. Ennek egyik **alternatívájaként az energetikai célú növények termesztése, a melléktermékek és hulladékok hasznosításának** a feladata uniós és hazai szinten is kivitelezhető, (EU Biomassa Program).

A megújuló energiatermelés, a biomassa hasznosítás elősegítése céljából a MOSZ kapcsolatba lépett az érintett minisztériumok és intézmények vezetőivel, valamint a térségi projektek koordinálását felvállaló társaságokkal, az egyes technológiák gyártóival.

A MOSZ elsők között vállalta a potenciálisan érintett mezőgazdasági termelők, a tagszervezetek összefogását, tájékoztatásuk biztosítását, a mezőgazdasági alapú megújuló energiák hasznosítására.

2006. évben gyakorlatilag igénybe vehető, meghatározó jellegű pénzügyi lehetőség nem állt rendelkezésre a fenti célokhoz – még szervezett formában sem -, így az UMVP, valamint a KEOP, és az EMVA által megcélzott pályázati formák és feltételek kidolgozását követően részletező ismertetést tartottunk az ezt igénylő gazdálkodóknak. A 2006. évi tapasztalatok alapján világossá vált, hogy az Unió hiába határozta meg a megvalósításra vonatkozó terveket és szabályokat, az **EU-s tagországok összességében nem hajtották végre a bio-üzemanyagokra vonatkozó előírásokat. A magyar jogi szabályozás nem biztosítja a megújuló energiatermelés céljából a beruházók számára a kiszámítható, hosszú távú átvételi biztonságot, illetve a várható árképzés rendszerét, emiatt a fejlesztések késnek vagy el is maradnak.**

Segítséget nyújtottunk a megújuló energiatermelés és a környezetvédelmi célú beruházások harmonizációjához az ágazat állattartó telepeinek környezetvédelmi kötelezettségeiből adódó feladatok jelentős támogatással történő megvalósításához. Mintegy 30 biogáz-üzem valósulhat meg és kapott támogatási lehetőséget az állattartó-telepek mellett.

A jelenlegi helyzet javítása érdekében, szükség van:

- egy, a megújuló energiák termeléséről és felhasználásáról szóló kerettörvény mielőbbi megalkotására. Ennek a törvénynek a keretében, mind az előállítók, mind a

felhasználók számára biztosítani kell a **kiszámíthatóságot, az előállított energia garanciális átvételét, valamint az átvételi árakat.**

- a megújuló energia termelését és felhasználását segíthetné a mezőgazdasági szektorban a CO₂ kvóta eladásából származó források visszajuttatása a megújuló energiát előállító és felhasználó gazdasági szereplők számára. Ennek érdekében a MOSZ közreműködött a Magyar Zöldenergia Hálózat Kft. megalakításában. A társaság tagjait elsődlegesen tagszervezeteink alkotják. A tevékenységük meghatározó célkitűzései közé tartozik a taggazdaságok CO₂ kvóta rendszerbe való bekapcsolása és az ehhez szükséges szakmai előkészítés.
- prioritást kell adni a megújuló energiaforrások keretében a helyben termelt és felhasznált biomassza (mezőgazdasági termék, melléktermék, hulladék) fejlesztések támogatásának.
- a fermentációs technológiák mellett ki kell szélesíteni a biomassza számos előnnyel rendelkező-, közvetlen, tüzeléstechnikai célú alkalmazását, a mezőgazdasági termelő üzemek technológiai hőigényének kielégítésére.
- a kedvezőtlen adottságú területek energetikai ültetvénnel történő betelepítésének támogatását (energianád, energiafűz, stb.).

5. Piac-befolyásolás

Az elmúlt évtizedben alapvető strukturális és üzemszerkezeti változások történtek az agrár- és élelmiszertermékek piaci szereplői között. Az élelmiszer-feldolgozással, de különösen az élelmiszerkereskedelemmel foglalkozó és teret nyerő áruházláncok esetében, a tulajdonosok és a pénzeszközök erőteljes koncentrációja zajlott.

Az áruházláncok példátlan gyorsasággal elfoglalták - 2004. évi csatlakozást követően - **a hazai élelmiszerkereskedelmi kulcspozíciókat**, ezt a folyamatot a Magyarországon alkalmazott liberális kereskedelempolitika is gyorsította.

Az élelmiszerkereskedelemben elsősorban az EU 15-ök országaiból származó kereskedelmi láncok térnyerése jellemző, természetesen az általuk kipróbált élelmiszeripari beszállítói kapcsolatokkal.

Az élelmiszerláncon belül kialakult az **egyre inkább aránytalan jövedelemelosztás, a hazai áruk háttérbe szorítása**, a hazai piacokon bekövetkezett jelentős mértékű és ütemű piacvesztés, az élelmiszerlánc szereplői között jelentkező konfliktusok kikényszerítették az érdekképviselői fellépéseket. (Kiegyensúlyozatlan importhús behozatal - élősertés kivitel, tartós-tej behozatal, nyerstej kivitel a tényleges árak elfedése visszatérítésekkel, az importtermékek termelési és forgalmazási folyamatainak ellenőrzési gyengeségei, a vevőcsalogató, beszerzési ár alatti értékesítés.)

Az agrárgazdaság külkereskedelmi forgalmának megoszlása, a feldolgozott, feldolgozatlan termékek aránya (milliárd euró)

17. sz. táblázat

Megnevezés		Élő állatok, állati termékek	Növényi termékek	Feldolgozatlan mezőgazdasági termékek	Feldolgozott termékek ¹	Összesen
Import	2006. év	0,6	0,6	1,2	1,4	2,6
	2007. év	0,7	0,7	1,3	1,7	3,0
	2008. év	0,8	0,8	1,5	2,1	3,6
	2008/ 2006 ²	128%	140%	134%	147%	141%
Export	2006. év	0,9	1,1	2,1	1,5	3,6
	2007. év	1,1	2,0	3,0	1,7	4,7
	2008. év	1,3	2,3	3,5	2,0	5,6
	2008/ 2006 ²	135%	198%	170%	138%	156%
Egyenleg	2006. év	0,3	0,6	0,9	0,1	1,0
	2007. év	0,4	1,3	1,7	0,0	1,7
	2008. év	0,5	1,5	2,0	- 0,1	1,9
	2008/ 2006 ²	146%	254%	215%	-	197%

Forrás: KSH, Az Európai Unió Kombinált Nomenklatúrájának (CN) magyarországi változata (MKN) alapján

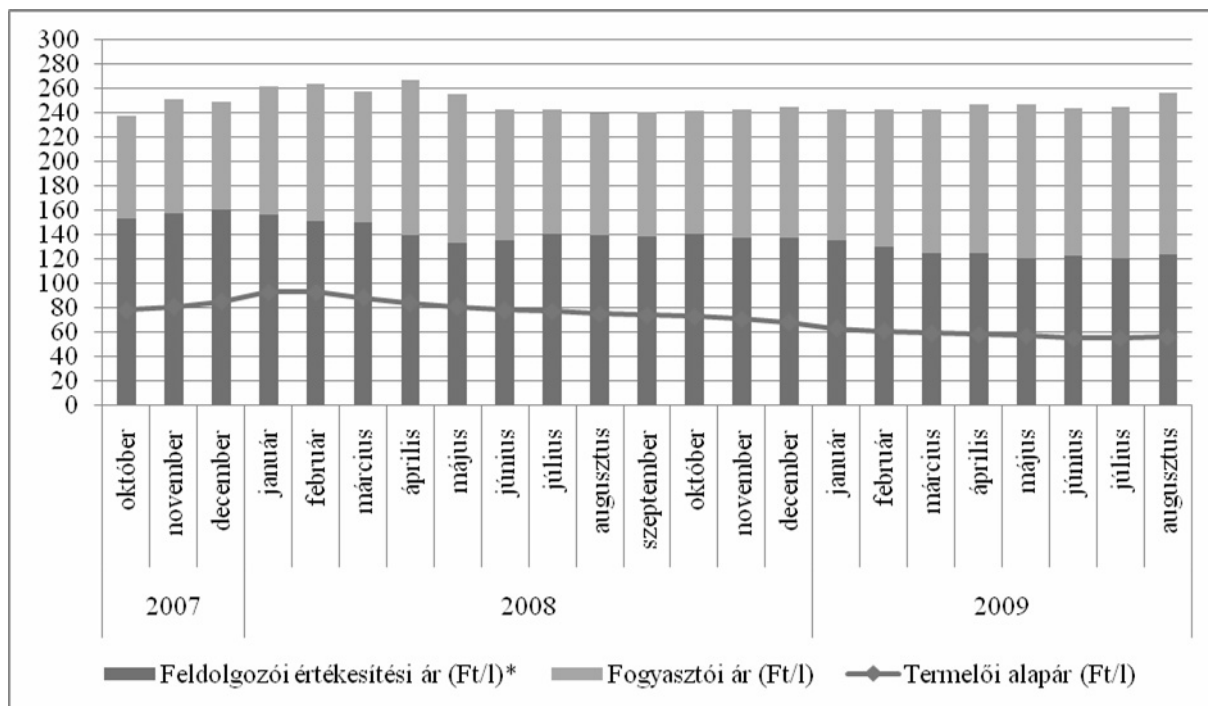
¹ Élvezeti cikkekkel együtt

² Az indexértékeket a kerekítés nélküli adatokkal számoltuk

Az érdekképviselési munka keretében többször jeleztük és felhívtuk a figyelmet a káros gyakorlat mezőgazdasági és társadalmi következményeire, javaslatokat tettünk a meglévő jogszabályok alapján a hatósági beavatkozások, ellenőrzések bővítésére, jogszabályok változtatására. Részeredményt értünk el, az agrárrendtartási törvény keretében a beszerzési ár alatti értékesítés tilalmának bevezetésével.

Tejárak összehasonlítása

6. sz. ábra

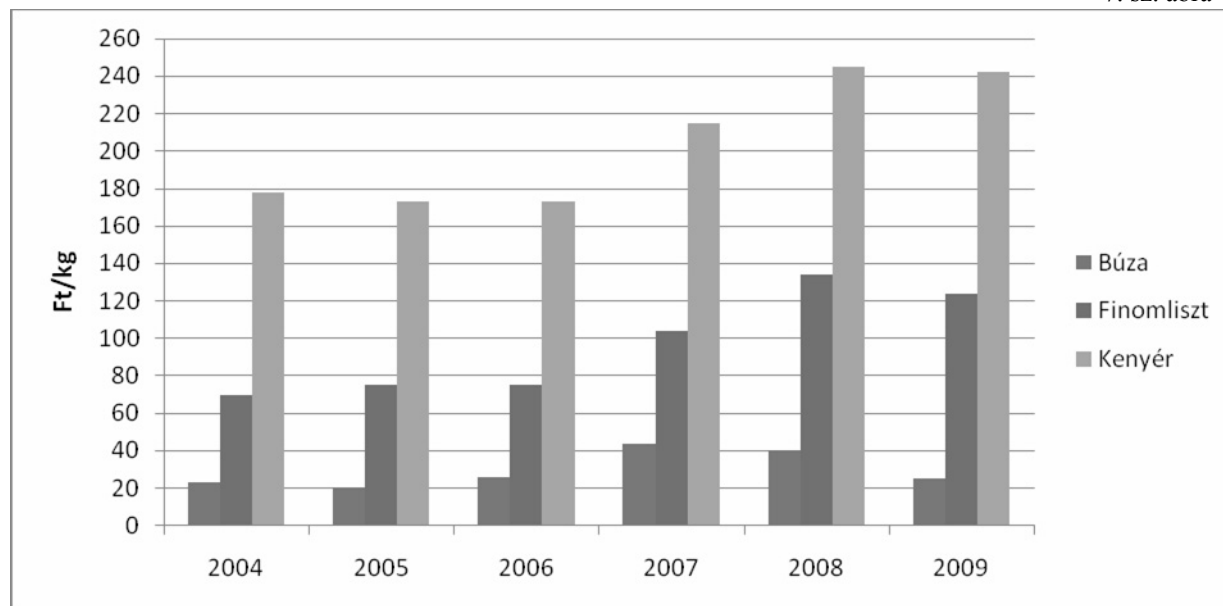

Forrás: AKI

*: 2,8% zsírtartalmú pasztörözött 1 literes dobozos tartós tej

A búza felvásárlási-, a kenyér és liszt fogyasztói áralakulása

7. sz. ábra

Forrás: KSH

A mezőgazdasági termékek, élelmiszeripari átadási árak és a fogyasztói árak élelmiszerláncon belüli aránya jól tükrözi a **mezőgazdasági szereplők között meglévő érdekérvényesítő képességek jelentős különbségeit.**

A csatlakozást megelőzően, folyamatosan feladta Magyarország a piacvédelmi eszközeit az EU-val szemben. **A csatlakozással gyakorlatilag megszűnt hazai piacvédelmi lehetőséget felváltotta az EU védelmi rendszere.**

Ezek a lépések védtelenné tették a hazai piac szereplőit, az erősebb gazdasági pozíciókkal rendelkező mezőgazdasági termelők és élelmiszeripari feldolgozókkal szemben. Ugyanakkor az EU **a WTO nyomásnak eleget téve, aránytalan engedményeket tett a harmadik országokból származó, elsősorban mezőgazdasági alapanyagok beszállítóinak.**

A korábbi magas szinten kiépített állat- és növény-egészségügyi, élelmiszerbiztonsági, VPOP-s határellenőrzések megszűntek. Kikényszerítették a bizalmi elv alapján működő, a külföldi előállítók és forgalmazók nyilatkozatai alapján történő teljesítéseket, amelyeknek valódiságát magyar hatóságok nem ellenőrizhetik.

Ezek az intézkedések lehetővé tették a mezőgazdasági termék és élelmiszeripari termék gyors és egyre növekvő mértékű beáramlását.

Sajnálatos, hogy **a beszerző és értékesítő tevékenységet végző termelői összefogások csak nagyon korlátozott támogatást kaptak, nem jöhettek létre a piacot igazán befolyásolni képes értékesítési és beszerzőhálózatok.** A támogatások kedvezményezettjei az egyéni termelő összefogását ösztönző kisebb méretű, gazdaságilag csak minimális előnyt hozó együttműködések voltak.

A kereskedelmi tevékenységünk fejlesztése, mind a termelői, mind az érdekképviselési kompetenciában hozott ugyan eredményeket, de messze elmaradt a lehetőségektől és ezen a területen további együttműködések kifejlesztésére van szükség.

Az uniós szabályoknak megfelelően gátolják a hazai eredetű termékeken, a hazai alapanyagra utaló jelzéseket, így megfosztják a fogyasztót attól, hogy tudatosan hazai alapanyagból és hazai feldolgozóban gyártott élelmiszert vásárolhassanak.

A kiélezett helyzetben kényszerből megindult, a termelő által szervezett közvetlen értékesítési gyakorlat a fogyasztók felé, amely egyes termékpályákon jelentős előnyt biztosít a vállalkozó termelőknek.

Már 2006 évben részt vettünk egy FVM által kezdeményezett teljes termékpálya forgalmára kiterjedő **Etikai Kódex** kidolgozásában. A több hónapig tartó egyeztetésből a **kereskedők visszavonultak**, felmondták a Kódex kidolgozásában való további részvételüket.

2006-tól az aránytalan jövedelemelosztás a termelők kárára tovább romlott.

2008-ban az FVM javaslatainkra megállapodást szeretett volna kötni a kereskedőkkel, elsősorban a hazai mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek forgalmazási feltételeinek

javítása érdekében. Ezt a szándékot, a kereskedők megghiúsították és ekkor érdekképviselőik javasolták az Élelmiszerkereskedelmi Etikai Kódex megalkotását.

Válaszul Szövetségünk, a korábbi tapasztalatok alapján kifejtette, hogy az elmúlt 5 évben lezajlott folyamatok megváltoztatása érdekében, csak a törvények módosításán keresztül lehet érdemi változtatást elérni, de nem utasítottuk el az új Etikai Kódex kidolgozásában való részvételünket. Fenntartottuk, hogy sikertelenség esetén módosítani kell a Versenytörvényt, a Kereskedelmi törvényt, az Agrárrendtartási törvényt esetleg új, Élelmiszerkereskedelmi törvényt kell alkotni.

A termékpálya szereplőit képviselő érdekképviselők és az FVM között kialakult egy közös megállapodás tervezete hat hónapos munka eredményeképpen, amely megállapodást a Gazdasági Versenyhivatal megtámadott. A kereskedők erre való hivatkozással elálltak az alkalmazásától.

2009 év végén a Parlament öt párti egyetértéssel határozatot hozott arról, hogy **amennyiben nincs Etikai Kódex, úgy törvényi szabályozással kell gátat vetni a káros következményekkel járó erőfölény alkalmazásának.** A 2009-ben benyújtott törvénytervezeteket, az országgyűlés elfogadta, a köztársasági elnök visszaküldte a Parlamentnek. Az eredeti termelői elképzelésekhez képest kiürítették a törvényt. A módosítások eredményeképpen életbe lépett egy törvény a tisztességtelen forgalmazói magatartás tilalmáról, amelyből teljességgel **kimaradt a mezőgazdasági termelők és a feldolgozók közötti jogviszony rendezése.**

A belső piacon szinte lehetetlen elviselni az olyan versenypolitikai szabályozást, amely a nyilvánvalóan eltérő piaci erőfölénnyel rendelkezők számára biztosítja az irreális árak alkalmazásának lehetőségét, valamint a nem valós szolgáltatásért történő díjkövetelést.

Elfogadhatatlan az a kereskedelmi gyakorlat, amely árletörési céllal, nehezen ellenőrizhető külföldi beszerzési ár, nem ellenőrizhető élelmiszerbiztonsági és minőségbiztosítási rendszerek alkalmazása mellett, csökkenti a hazai áruk piacra jutási esélyeit.

A Gazdasági Versenyhivatal a versenytörvényre hivatkozva a változások lényegét figyelmen kívül hagyva alkalmazza a törvényt, és megtámadta az Etikai Kódex-et. Meglepő, hogy a Hivatal megkérdőjelezte az élelmiszerkereskedelmi törvény szükségességét, figyelmen kívül hagyta az élelmiszerkereskedelem sajátosságait.

Jelenlegi helyzet javítása érdekében szükséges:

- az élelmiszerkereskedelmi törvény kiterjesztését a mezőgazdasági termékek kereskedelmi forgalmazásának szabályaival, az agrárrendtartási törvény módosítását és a versenytörvény működésének tapasztalatait összegező tanulmányok elkészülte után, a versenytörvény módosítását.
- a hatósági ellenőrzések számának növelését, a különböző hatóságok összehangolt, egyidejű célzott ellenőrzéseit.

- a közvetlen termelői értékesítés feltételeinek javítását, ezt a tevékenységet fejlesztő beruházások kiemelt kezelését.
- a termelést és a kereskedelmi tevékenységet végző mezőgazdasági termelők együttműködéseinek (BÉSZ, TCS, másodlagos szövetkezet) kiemelt támogatását, azzal a céllal, hogy megfelelő méretű, piaci viszonyokat befolyásolni képes együttműködések jöjjenek létre, amelyek az átmeneti, időszakos támogatáson túl képesek a gazdasági partnerekkel szemben addicionális előnyöket érvényesíteni.
- a jogszabályok harmonizálását, hogy a hazai termékeken szerepelhessenek a származási ország, elsősorban a hazai alapanyagokra és termékekre vonatkozó eredetjelzések.

6. Környezetvédelem

A környezetvédelmi feladatok tekintetében, alapvető változás következett be az uniós csatlakozási szerződés megkötésével.

A csatlakozást megelőző tárgyalások során a környezetvédelmi fejezetet, ami a kötelezettségek részleteit és határidejét előírta hamarabb lezárták, mint a mezőgazdasági fejezetet. A magyar vélekedés az volt, hogy a mezőgazdasági fejezetben a közvetlen támogatások mértéke a korábbi uniós tagországokhoz képest 100 %-os mértékben. A mezőgazdasági fejezet lezárását követően derült ki, hogy a támogatások mértéke csak 25 %, így a környezetvédelmi fejezetben **megfogalmazott határidők tarthatatlanná váltak**, de ezt már az EU nem korrigálta.

A csatlakozást követő két évben kiderült, hogy a magyar mezőgazdaság piacvesztést is elszenvedett és sem a jövedelemágon, sem a támogatások ágán nem jutott a szükséges forrásokhoz, amivel teljesíteni tudta volna a vállalt környezetvédelmi kötelezettségeket.

Különösen az állattenyésztésben éreztette hatását, az unió régi tagországainak támogatottsági szintje és a hazai termelők részére rendelkezésre álló lehetőségek közti szakadék, s az ebből adódó rendkívüli mértékű versenyhátrány. A szabályozás ide vonatkozó részében **a kormány nem állt ki a hazai agrártermelők mellett.**

A MOSZ az Európai Unió jogszabályokból eredő problémákról, fenyegető időkorlátokról, az ágazat ez irányú pénzügyi ellehetetlenüléséről, az eredményes termelés reményének a megszűnéséről, számos esetben felhívta a földművelésügyi, a környezetvédelmi, illetve pénzügyi tárca minisztereinek figyelmét.

Kitartó közreműködés alapján sikerült elérni **az állattartó telepek határidős kötelezettségeinek módosítását.** Elértük továbbá, hogy a kötelezettségeket jelentő állattartási, trágyakezelési fejlesztések, beruházások pénzügyi támogatási feltételeinek kialakítását a kormány prioritásként kezelje.

Az EMVA támogatási kérelmek kedvező kialakítása és elbírálása érdekében a MOSZ újabb kezdeményezésére, - a környezetvédelmi minisztériummal történt szakmai együttműködéssel, s közbenjárással - **módosult a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát szennyezéssel szembeni védelméről szóló korábbi rendelkezés is.** A módosítás tartalmazta azokat a feltételeket, mely alapján trágyakezelési kötelezettségeinek megvalósítása során a szarvasmarhatartók is lehetőséget kaptak **a 75%-os támogatási intenzitás eléréséhez.**

A csatlakozást követő 2004-2009 gazdasági évek legnagyobb környezetvédelmi programja a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Agrár-környezetgazdálkodási (NVT-AKG) programja volt. A program öt évre mintegy 200 MdFt támogatást irányzott elő a résztvevőknek. A gazdálkodók nagy számban (33.000 db) nyújtottak be kérelmet, melyből 24.000-en kaptak a beadást követő egy évben támogatási határozatot. Az évi 40-45 MdFt kifizetését 3 évig az NVT-ből, majd 2007-től az EMVA-ból finanszírozták. A szigorú feltételek enyhítését, a források biztosítását többször eredményesen kezdeményezte a MOSZ. Ennek eredményeként (HGGY, HMKÁ, GN), a programban résztvevő tagjaink csak kis számban léptek ki a programból, illetve területeikkel **az EMVA AKG programban is sokan indultak.**

Az EMVA AKG program részvételi feltételinek kialakításakor számos módosítással éltünk. A szigorú szabályozás, valamint az ellenőrzések eredményeként a program módosítása, finomítása lesz a feladatunk.

A környezetvédelemmel összefüggő kötelezettség a **levegő védelmére** hozott jogszabályok betartatása során elsősorban a **mezőgazdasági terményszárító berendezések** felújítására, a **szárítók cseréjére irányult.** A terményszárító berendezéseket üzemeltetési módjuktól, használati idejüktől, műszaki állapotuktól függően eltérő mértékben szennyezik a környezet, így az uniós határidő a szárítóberendezésekre 2007. október 30-ig vonatkozott.

A többször ismételhető bírság, majd az üzem bezárását lehetővé tevő szabályozás kikényszerítette a szárítóberendezések felújítását és cseréjét.

Annak érdekében, hogy a gabona- és olajosmag termelés technológiája folytatható legyen, még a végleges határidő előtt jelzéssel éltünk, mind az FVM, mind a KvVM minisztere felé. Felhívtuk a figyelmet a kormányzati egyeztetések szükségességére, a rövid határidők módosítására, a beruházások forrásainak megteremtésére. Végül, mintegy kétéves folyamatos egyeztetés eredményeképpen a termelők megkapták a lehetőséget a határidő három évvel történő meghosszabbítására.

A mezőgazdasági terményszárítók korszerűsítésének, technológiai cseréjének pénzügyi lehetőségét a 2008. évi EMVA támogatások alapozták meg, közel ezer pályázat benyújtásával megindult a fejlesztés.

Az Európai Uniónál sikerült elérni, hogy a bevezetésre került **kölcsönös megfeleltetés rendszerében,- az állatjóléti előírások jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményeit 2011 helyett csak 2013-tól alkalmazzák.**

Az elért eredmények mellett az érdekképviselőkre további feladatok hárulnak mivel az érintett **minisztériumok, állami hivatalok és hatóságok folyamatos munkálkodása,**

fontosságuk hangsúlyozása, fennmaradásuk biztosítása céljából, újabb és újabb bürokratikus intézkedésekkel, kötelezettségekkel, s az uniós szabályozásnál szigorúbb előírásokkal sarcolják majd, a még működő agrártermelőket.

- A környezetvédelmi termékdíj szabályozását meg kell változtatni, a csomagolóanyagok esetén el kell érni, hogy ne a felhasználó, hanem a csomagolóanyagok előállítói fizessék közvetlenül a termékdíjat és azt építsék bele a csomagolóanyagok árába. Ezzel meg lehet szabadítani a termelőket a felesleges adminisztrációtól. Jelenleg folyamatban van a szabályozás módosítása.
- Sok gondot okozott, a NATURA 2000 magyarországi adaptálásának megismétlődő és Uniós szinten is magas, túlméretezett térségi lehatárolása. Az ebből adódó termelési tevékenységet akadályozó, számos esetben hibás területkijelölések (majorok, dülő utak, szomszéd területek) miatt is, további módosító javaslatot kell eljuttatni a jogszabály-alkotó felé.
- A 2009-es évben, kötelező hatállyal bevezetésre került a kölcsönös megfeleltetés eljárási szabályai és szankcionálási rendszere kapcsán jelezni kell ismételt, hogy nincs meg az összhang a termelői támogatási szint elvárt mértéke, illetve kirótt kötelezettségek között. Jeleztük, hogy néhány jogszabályban foglalt gazdálkodási követelmény megvalósításáig haladékot kaptak a gazdálkodók. Ennek ellenére, a kialakult gazdasági válsághelyzet, valamint az ágazati támogatás további csökkenése miatt, újabb derogációs igénnyel kell fellépni a legélesebben jelentkező és ezért időben el nem végezhető feladatokra vonatkozóan.
- Az EMVA - AKG program feltételeinek kialakításakor számos módosítással éltünk. Tapasztaljuk, hogy elsősorban földnyilvántartás területén jelentkező szigorú szabályozás miatt, több feszültség jelentkezik a vártnál, ezek megoldása a környezetgazdálkodási program sikere érdekében is nagyobb figyelmet igényel.
- Fentieken túl, folyamatos érdekvédelmi tevékenységnek kell tekinteni s az uniós előírások szintjét több esetben meghaladó, szigorúbb környezetvédelmi kötelezettségek ne kerülhessenek bevezetésre. Ezzel párhuzamosan az indokolatlan és méltánytalan, szigorított és növelt számú büntetési tételek kiszabásának lehetőségét el kell utasítani az ellenőrző szervezetek gyakorlatában.

III. Az agrártermelés eredménye és közgazdasági feltételei

A csatlakozás után az új szabályozás három évre engedte meg az uniós szabályoktól – az előre bejelentett és a közösség által jóváhagyott esetekben – való eltérést.

Kedvező változás volt, hogy a **támogatások jelentős része közvetlenül a termelőkhöz jutott**, akár uniós, akár nemzeti forrásból származott, mégpedig valamely alapvető termelési kapacitás (föld, állatlétszám) arányában.

A mezőgazdaság néhány fontosabb mutatójának alakulása 2004 – 2008 között

18. sz. táblázat

Év	Termelői árindex	Ráfordítási árindex	Nemzet- gazdasági Infláció	Támogatások	Adózott eredmény
	előző év=100%			Milliárd Ft	
1999-2003	139	152,3	145,4	190,8	11
2004	94,6	108	106,8	157,4	17,2
2005	100,7	100	103,6	427,3	43
2006	110,6	105,7	103,9	429,5	66,8
2007	122,2	114,2	108	395,8	59,6
2008	97	115	106,1	418,3	80
2004-2008	124,9	149,9	131,7	365,7*	53,3*

Forrás: KSH, MOSZ Információs Rendszer *számtani átlag

A csatlakozás óta eltelt években a rendkívül összetett feltételrendszerek (világpiac, KAP módosulásai, hazai termelési feltételek /időjárás, termelési szerkezet módosulás/) mellett a mezőgazdasági **termelői árindex öt év alatt 25 %-kal, a ráfordítási árindex 50 %-kal emelkedett**, ami az agrárolló jelentős nyílását eredményezte.

Ennek ellenére a mezőgazdaság **jövedelmezőségi mutatói javultak** – ami a korábbi időszakhoz viszonyítva – **folyó áron közel kétszeres, reálértéken mintegy 50 %-os támogatásnövekedés következménye**. A jövedelem, folyó áron mért növekedése látványos.

1. A jövedelmezőség alakulása

A mezőgazdaság jövedelemtermelő képességének alakulásáról csak a mérleget készítő társas vállalkozások adatai alapján lehet – a valóságot közelítő – képet alkotni. A vállalkozások **folyó áras eredményei a 2004-2008-as időszakban ötszörösen meghaladják az 1999-2003-as periódusban elért eredményt**.

A csatlakozás utáni időszak eredménye reálértéken a rendszerváltás előttinek csak **mintegy egynegyede**. A számos korrekciós tényezőt is számba véve, egészen más megállapításra

jutunk. A csatlakozás után elért eredményt – a mérleget készítő vállalkozások – az akkori földterület felén és az állatállomány kevesebb, mint felével érték el. (Ugyanakkor az 1989. évi eredmény még a kiegészítő tevékenységek jövedelemtermelését is tartalmazták.)

A jelenlegi eredménytömeget a rendszerváltás előtt a mezőgazdasági tevékenységet végző foglalkoztatotti létszám negyede termelte meg. Amennyiben az eredményen kívül a munkajövedelmekkel is (tehát a bruttó jövedelemmel) számolunk, egészen más eredményre jutunk. **Változatlan értéken számítva a 2004-2008 időszakban megtermelt bruttó jövedelem ugyanannyi, mint a csatlakozásunk előtti öt évben. Az utolsó öt év folyó áron mért bruttó jövedelme csaknem kétszerese (189 %) a megelőző időszakénak.**

**A bruttó jövedelem alakulása a csatlakozás előtti és az azt követő öt évben
a mezőgazdaság társas szektorában**

19. sz. táblázat

Időszak	Foglalkoztatottak száma, ezer fő	Kereset, ezer Ft/fő/év	Kereset, Md Ft/időszak	Adózott Eredmény, Md Ft/időszak	Összesen, Md Ft/időszak
2006. évi változatlan áron¹⁾					
1999-2003	120	1 350	810	70	880
2004-2008	90	1 350	608	250	858
Folyó áron					
1999-2003	120	816	408	55	463
2004-2008	90	1 350	610	267	877

Forrás: KSH

¹⁾ A változatlan áron számított bruttó jövedelemnél a kereseteket és az eredményt a 2004-2008 közötti időszak középső évének értékadataival vettük figyelembe

A valós értékítéletet nyilvánvalóan a változatlan áron számított adatokból kell levonni. Az ötszörös vállalkozási eredmény épp úgy hamis képet ad, mint a kétszeres (folyó áras) bruttó jövedelem. Az előző időszakhoz képest, **a 2004-2008. években változatlan áron mért bruttó jövedelem szinten tartását egyértelműen a tőkejövedelem emelkedése tette lehetővé.**

2004-2008 között az **agrárrolló 20 % ponttal nyílt**. A folyó áron mért jelentős vállalkozási eredményjavulást a termelőkhez nagyobb arányban eljutó közvetlen támogatások, különösen a már az időszak elején is számottevő, s azóta évről-évre növekvő **földalapú támogatások okozták.**

Az eredmények alakulásának vizsgálatakor azt is figyelembe kell venni, hogy 1999 és 2003 között kettő, míg 2004-2008 között egy **súlyos elemi káros év volt**, s az utóbbi időszakban négyszer, az előbbiben csak egyszer haladta meg a megtermelt gabona termésmennyisége a rendszerváltást megelőző öt év átlagmennyiségét. A 2004-2006. években elért eredményjavulásban meghatározó szerepet töltött be a **Kibontakozási hitelprogram, az**

Éven belüli hitelek konszolidációja és a Kedvezőtlen adottságú térségekben gazdálkodók hiteleinek rendezése, amelyek a MOSZ kezdeményezésére 2000 és 2006 között zajlottak le. Ezek keretében **100 milliárd forintot meghaladó összegű éven belüli és éven túli hitelállomány állami támogatással történő rendezése valósult meg.**

Az AKI kimutatásai, illetve az azok alapján elvégezhető számítások szerint a mezőgazdaság egyéni szektorában elért jövedelem fajlagosan is és összegében is megközelítheti a társas mezőgazdasági vállalkozásokét. Annak ellenére van így, hogy a termelés hatékonysága ugyan alacsonyabb de a fajlagos költségek – a nagyságrenddel kisebb közterhek és földbérleti költségek miatt – lényegesen kisebbek.

2. Adózási szabályok

Az uniós csatlakozással több törvényt (gazdasági jog, cégjog, adózási, támogatási szabályok, stb.) át kellett alakítani. A csatlakozás után két-három évvel költségvetési szigorítások miatt bevezették az **elvárt adót és a különadót**. Az ágazat szempontjából több esetben (pl. de minimis, jövedéki adó) kedvezőtlen szabályok kerültek bevezetésre. A legálisan működő egyéni és társas vállalkozások közötti diszkriminatív megkülönböztetések nem mérséklődtek számottevően.

A főbb adónemekben annak ellenére tudtunk eredményeket elérni, hogy a szabályozásban válságkezelést szolgáló intézkedések kaptak elsőbbséget.

A személyi jövedelemadó szabályozása

A mezőgazdasági őstermelők, kistermelők adózási, járulékfizetési szabályainak változtatására javaslatokat készítettünk. Javaslatunk a megfelelő ellenőrzési pontok meghatározására irányultak, a rendszer kedvezményeinek, választható adózási módjainak a megtartása mellett, egyértelműen elkülönítve a szociális és az árutermelő kategóriákat. Az elfogadtatásra több év sem volt elegendő, pedig komoly előrelépést jelentett volna a szürke és feketegazdaság elleni küzdelemben. **A jogalkotók azonban inkább a „langyos” intézkedéseket (egyszerűsített adóbevallás, az őstermelői adókedvezmény megtartása, a számlatartás előírása) választották, de a problémakör átfogó rendezését nem vállalták fel.**

A pénzügyi válság miatt, a szövetkezetek önfinanszírozási lehetőségének növelése érdekében elértük a tagi kölcsönnél a felső kamatkorlát jelentős mértékű emelését. Az új szabály lehetővé teszi **a jegybanki alapkamatot legfeljebb 5 százalékponttal meghaladó mértékű kamatjövedelem kifizetését.**

A szövetkezeti tagok a közösségi alapból, a havi minimálbér összegének feléig, adómentes juttatásokat kaphattak. 2010. január 1-jétől a mentesség megszűnik, azonban a MOSZ azt elérte, hogy az adók és járulékok az alap terhére számolhatók el. A termőföldnél az adómentes értékesítésre is előírt bevallási kötelezettség megszűnt.

A társasági és osztalékadó szabályozása

Megjelent a társas vállalkozásokat érintő **különadó**, külön korrekciós tételekkel, külön adóalappal, ami **megnehezítette az adóbevallásokat**. Ennek az adónemnek az országos érdekegyeztetés keretében elért megszüntetése csak félsiker, mivel a **társasági adó mértéke 16 százalékról 19 százalékra emelkedett**. A fejlesztési tartalékkal kapcsolatos szabályok megmaradtak.

Az adótörvényben megjelentek az elemi károkra vonatkozó szabályok és sikeres törvénymódosítási kezdeményezéseink után lehetővé vált az egyes káresemények összegzése. A bevezetett elvárt adót elemi kár esetén nem kellett megfizetni.

Az uniós de minimis szabályok a nagyobb mezőgazdasági szereplőket kizárták a kedvezményezett körből. Ezt a problémát részben oldotta, hogy a kis- és középvállalkozásokra alkalmazható lett a beruházási adóalap kedvezmény (30 millió forintos szabály) igénybevételi lehetősége.

Alkalmazhatóvá vált a **kedvezményes adókulcs**. Az elsődleges mezőgazdasági termelést is végző adózóknál a **10/16 százalékos adókulcsok helyett belépő 10/19 százalékos kulcsok felértékelik ezt a lehetőséget**.

A kis- és középvállalkozások beruházási **hitelaineik kamataihoz kapcsolt adókedvezmény**, szintén az uniós szabályokkal együtt, már elérhetővé vált az elsődleges mezőgazdasági termelést szolgáló beruházásoknál is.

Megfogalmazásra került a leghátrányosabb kistérségekben megvalósított beruházások egyösszegű értékcsökkenési leírása és lehetővé váltak így a gyorsított amortizációs szabályok az elsődleges mezőgazdasági termelést szolgáló beruházásoknál is.

A szövetkezetek (és jogutódai) szempontjából a legfontosabb szabályok (az üzletrészek, részvények, átalakított befektetői részjegyek bevonásának korrekciója, a közösségi alap képzésének adókedvezménye, a közösségi alapból történő juttatások, valamint az alap átadásának az elismerése) érvényben maradtak.

A mezőgazdasági társas vállalkozások által megfizetett átlagos társasági adókulcs a nemzetgazdasági átlagos adókulcsot lényegesen meghaladó, az elért kedvezmények csökkenthetik az ágazat adókulcsát.

Az általános forgalmi adó szabályozása

2008-ban új áfa törvény került elfogadásra, de az ágazatot érintő speciális szabályok (termőföldek értékesítése, bérbeadása, kompenzációs felár) megmaradtak.

A válságkezelés miatt a **normál áfa kulcs emelkedett**. Javaslataink egy részének elfogadtatásával elértük egyes alapvető élelmiszerek (tej, kenyér) adókulcsának csökkentését.

A normál és a kedvezményes adókulcsok még a környező országokhoz viszonyítva is magasak. Szomszédainknál 8,5 – 12 % közé esik az élelmiszerek átlagos áfa kulcsa.

Az új szabályok szerint sem valósult meg az a javaslatunk, hogy a kompenzációs felárat a termelők közvetlenül az illetékes adóhatóságtól igényeljék. Helyette, kissé nehezen értelmezhető módon, a felvásárlási okirattal, adószámmal, a nyugta és számlaadással kapcsolatos előírások kerültek megfogalmazásra.

A „rég” törvényben elértük, hogy a **szervezeti változásokat, átalakulásokat ne terhelje adó**. Az átalakuló, megszűnő szövetkezetek - külön törvény által előírt - eszközátadásai sem minősültek termékértékesítésnek, így a fel nem osztható vagyon, később a közösségi alap átadását sem terhelte adó. **Az új törvényben elértük e szabályok megmaradását.**

Az **áfa arányosítási szabályok** bevezetésekor sikerült elérni a kormánynál, hogy az ágazatot érintő egyes támogatások (SAPARD, PHARE, ISPA, SAPS, top up) az arányosítás alól mentesüljenek. Folyamatos tiltakozásaink eredményeként fokozatosan enyhültek az arányosítás szabályai, 2006. január 1-jétől pedig megszűntek. A módosítás azonban nem visszamenőleges hatállyal történt, ezért jogvitákhoz vezetett. A Legfelsőbb Bíróságig eljutó ügy az adózóknak kedvező ítéletet hozott, ám a döntés egyedi volt, nem általános érvényű. Emiatt az adózók jogorvoslati lehetőségei csak önellenőrzés, adóhatósági jogviták, bírósági felülvizsgálatok útján vezethettek eredményre. Többen nem is merték ezt vállalni. Az Európai Bíróság 2009. április 23-án hozott ítéletét a magyar jogalkotás is lekövette. Ennek megfelelően, a 2004. május 1-je és a 2005. december 31-e közötti időszakra, önellenőrzéssel, visszakövetelhető volt az áfa. Az önellenőrzési bevallások jogvesztő határideje 2009. október 20-a volt.

A jövedéki adó szabályozása

A mezőgazdaságban felhasznált **gázolaj jövedéki adójának visszatérítési szabályai 2008-ban megváltoztak**. A művelési ágak szerint differenciált visszatérítést felváltotta az **egységes területalapú rendszer**. A jogalkotók a módosítást uniós előírásokkal indokolták és az érdekegyeztető fórumok megkerülésével, képviselői módosító javaslattal fogadtatták el. A változás nagy vesztese a szarvasmarha ágazat, mert az állattenyésztésben megszűnt a visszatérítés. **Vesztesek továbbá a kert, szőlő és gyümölcsös művelési ágak, mert esetükben több mint 50 százalékkal, csökkent a visszatérítés.**

Érdekképviseleti javaslattal sikerült azt elérni, hogy a szőlő, gyümölcsös művelési ágak, már a 2008. adóévben is, a vásárolt és felhasznált gázolaj után, a normatív visszatérítésen felül, további kompenzációban - sajnos csak - **de minimis támogatásban részesülhetnek**.

Az illetékek szabályozása

A szövetkezeti üzletrészek megszűnése miatt a részjegyekre, befektetői részjegyekre, átalakított befektetői részjegyekre a megfelelő szabályok a MOSZ javaslatára átvezetésre kerültek. Javaslatunkat elfogadták.

Az **átalakulások illetékmentessége** mellett (amely a társasági adó szerinti kedvezményezett átalakulásokra a jövőben is megmarad) fontosnak tartottuk rendezni a közösségi alap átadásának illetékmentességét is.

2007-től – miután javaslatunkat elfogadták – a jogszabályi kötelezettségen alapuló eszközátadásokat nem terheli ajándékozási illeték.

Sérrelmeztük, hogy a törvény az értékpapírokra, vagyoni betétekre önkényesen határozza meg a forgalmi értéket, a saját tőke arányában, de nem veszi figyelembe annak összetételét, holott a lekötött tőke elemeihez a tulajdonos nem juthat hozzá, az a tőkehányad osztalékra sem jogosít, illetékfizetést viszont eredményezhet, függetlenül a cég eladósodottságától is. Mivel a törvényben meghatározott forgalmi érték a valós forgalmi értéktől az esetek többségében eltér, a MOSZ már 2006-ban az Alkotmánybírósághoz fordult. Ez idáig döntést nem hoztak. A probléma megoldására konkrét törvényjavaslatot is kidolgoztunk (már az előző években is), de nem került elfogadásra. Javaslatunkat fenntartva, ismét benyújtottuk az Országgyűléshez.

A helyi adók szabályozása

Sikerült megőrizni a **mezőgazdasági építmények mentességét** és azt is elértük, hogy ezek **ne kerüljenek a vagyonadóztatás hatálya alá.**

3. Megkülönböztetés a mezőgazdaság egyéni és társas szektorai között

Az elmúlt évek adórendszerbeli módosulásai nem változtattak azon a helyzeten, hogy **a társas vállalkozások államháztartási befizetései közel tízszeresen haladják meg azon egyéni szektorét, amely közel annyi termelési értéket állít elő, mint a társas szektor.**

Egyes érdekképviselők, társadalmi szervezetek részéről gyakran elhangzó vád, hogy a nagyobb vállalkozások termelési súlyuknál lényegesen nagyobb arányban részesülnek az állami támogatásokból. Ez a vád nem állja meg a helyét, ugyanis a támogatásokat illetően a kisebb vállalkozások pozitív kezelése fennmaradt. A csatlakozást két-három évvel megelőzően érvényben volt, a társas vállalkozásokat sújtó (egyébként minden közgazdasági alapot nélkülöző) negatív megkülönböztetések csaknem teljesen megszűntek, azaz a **regisztrált vállalkozások** vállalkozási formától függetlenül **normatív módon részesülnek támogatásban.**

A fennmaradt kivételek a kisebb vállalkozásokat kedvezményezik úgy, hogy az alaptámogatáson felül meghatározott kiegészítő támogatásban részesülhetnek (például az egyéni gazdálkodók közül a fiatal gazdák többlettámogatása fejlesztési támogatások esetén). Tehát a fejlesztési támogatások esetében sincs megkülönböztetés a két szektor között. Természetesen nem lehet megkülönböztetésnek venni annak az uniós szabálynak az érvényesülését, hogy bizonyos mérethatárt és termelést elérő termelők esetében nyújtható csak a fejlesztési támogatás.

A fentebb jelzett helytelen értékítélet kialakításánál figyelmen kívül hagyják azt a tényt is, hogy a mezőgazdasági társas vállalkozások, de természetesen a nagyobb méretű egyéni gazdaságok is, sokszor jelentős mértékű fejlesztésekre kényszerülnek – s ehhez természetesen állami támogatásban is részesülhetnek – pusztán azért, hogy az európai uniós, illetve az ezeknél gyakorta szigorúbb (például környezetvédelmi-, állat-, növényegészségügyi) nemzeti szabályoknak eleget tegyenek. A mezőgazdaság termelési szerkezetének az állattenyésztés kárára történő elmozdulását nagymértékben elősegítette, hogy a mezőgazdaság egyéni szektora rendkívül „gyorsan alkalmazkodott” az állattenyésztési ágazat válságához. Míg a rendszerváltás előtt az állattenyésztési főágazat termelésének több mint 50 %-a származott az egyéni szektorból, mostanra ez az arány rendkívüli mértékben cca. 10-15 % közé csökkent.

A társas vállalkozások, illetve az egyéni vállalkozók és az őstermelők közötti megkülönböztetések következtében a társas cégek kárára jelentős hátrány mutatható ki.

A társas vállalkozásokban legálisan foglalkoztatottak után – az árutermelő őstermelővel, családi gazdálkodóval azonos mezőgazdasági munkát végző – **egy dolgozóra jutóan 400 ezer forint adót, s egyéb adójellegű befizetést, illetve csaknem fél millió forint járulékot, hozzájárulást fizet be a mezőgazdasági munkáltató egy naptári év alatt a költségvetésbe, illetve a társadalombiztosítási alapokba.**

Az egy dolgozóra jutó, évi 900 ezer forinton felül – egy átlagos jövedelmű dolgozótól – további fél millió forintot vonnak le évente, a felét személyi jövedelemadóra, a másik felét társadalombiztosítási járulékok formájában.

Ez azt jelenti, hogy egy a mezőgazdaságban **legálisan foglalkoztatott** (átlagkeresetű) dolgozó után egy évben mintegy **1,4 millió forint államháztartási bevétel keletkezik.**

Egy átlagos árutermelő őstermelő esetében az éves szintű adó- és járulékfizetési kötelezettség mintegy 300 ezer forintra tehető.

**Közteher-fizetési kötelezettség a társas vállalkozások,
illetve az őstermelők esetében (2008; milliárd Ft)**

20. sz. táblázat

Megnevezés	Társas vállalkozások	Őstermelők
Adók és egyéb kifizetések		
Társasági adó	12	-
Helyi adók	10	-
Szakképzési hozzájárulás	2	-
Rehabilitációs alap	8	-
Mezőgazdasági alapok	5	1
Munkáltató által fizetett		
Nyugdíjbiztosítási járulék	32	
Egészségbiztosítási járulék	12	
Egészségügyi hozzájárulás	5	
		5
Munkaadói járulék	2	
Dolgozótól levont		
SZJA	25	
Nyugdíjjárulék	13	
Egészségbiztosítási járulék	11	
Munkavállalói járulék	2	5
Összesen	138	11

Forrás: APEH, MOSZ Információs Rendszer

A szektorok közötti megkülönböztetéseket összesítve évente **jóval több mint 100 milliárd forint a társas vállalkozásokat és az azokban legálisan dolgozókat terhelő többletköltség.** Ez a hatalmas többletteher a társas vállalkozások versenyképességét jelentősen rontja.

4. Ár-, agrárrolló alakulás

A mezőgazdasági termékek felvásárlási árai az utóbbi öt évben is hektikusan alakultak. Az utóbbi öt év tapasztalatai is ezt igazolják. Míg 2005-ben – a 2004-ben mért alacsony szinthez képest – az átlagos termelői árszint alig emelkedett, addig 2006-ban több mint 10 %, 2007-ben több mint 20 % volt a termelői árak növekedése. **2008-ban egy kisebb, s 2009-ben egy lényegesen nagyobb mértékű árcsökkenés következett be.**

A növényi termékeknél ebben az időszakban is a gabonafélék és az olajos magvak áralakulása volt a meghatározó. 2006-ban és különösen 2007-ben (amikor nagyon alacsonyak voltak a hozamok is) a jó kukoricatermés is nagyon magas áron értékesült. 2008-ban a kukoricaár, s 2009-ben a gabonafélék és az olajos magvak ára is nagymértékben esett.

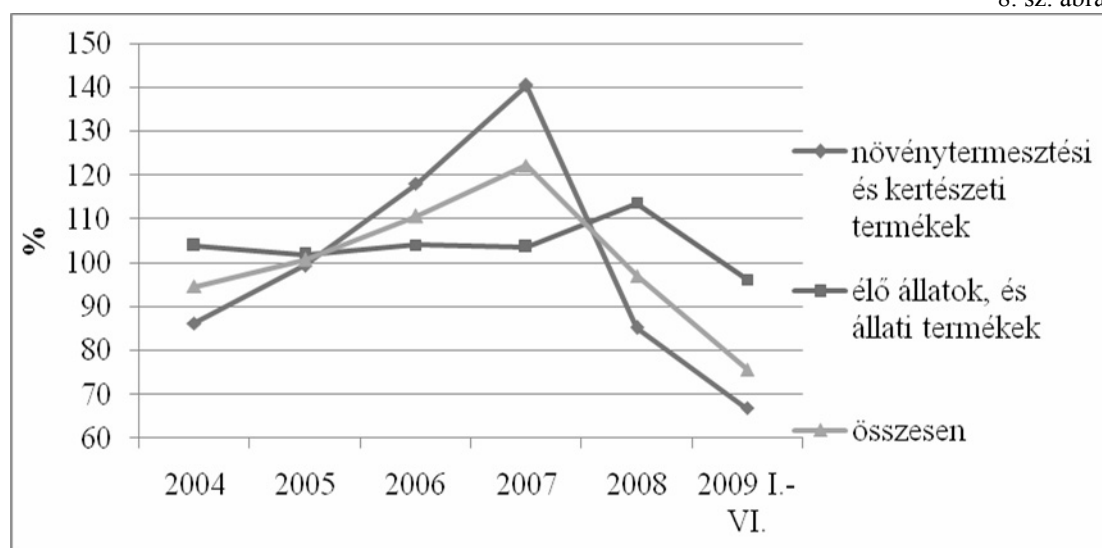
A 2007. évi árcsúcs nemcsak a növénytermelés, hanem az egész ágazat áralakulására jelentős befolyással volt. E folyamat (sajnálatos) korrekcióját élték meg 2008-2009-ben a termelők.

Az állattenyésztés fő termékei közül a meghatározó **élőállat árak differenciáltan alakultak: a vágósertés ára az időszak első felében alacsony volt, 2008-ra és különösen 2009 közepéig jelentősen javult az ár.** A baromfifélék felvásárlási árai az időszak eleji alacsony/stagnáló árszintről 2007-től növekedésnek indultak. **A legfontosabb állati termék, a tej felvásárlási ára az időszak elején csökkent, majd a 2007. és 2008. évi kedvezőbb árszintről 2009-re a mélybe zuhant.**

Ebben az öt évben is érvényesült az a rendszerváltás után folyamatosan megvalósuló tendencia, hogy a növénytermelési és az állattenyésztési ágazat termékeinek árszint alakulása az egyes éveken belül ellentétes, illetve azonos irányú változás esetében igen jelentős az áremelkedés vagy árcsökkenés mértékében a különbség.

A mezőgazdasági termelői árindex alakulása 2004-2009 között (előző év=100%)

8. sz. ábra

Forrás: KSH

A jövedelemkiegészítő támogatásokkal nem rendelkező ágazatok esetében **a termelésből szerezhető jövedelem szinte minden ágazatban csökkent.** Az az uniós korábbi hipotézis – amelyről megszületésétől kezdve állítottuk, hogy hibás – mely szerint a termelés csökkenése (a támogatások termeléstől való elválasztása következtében) áremelkedést eredményez a tagállamok piacain, egyáltalán nem igazolódott be Magyarországon.

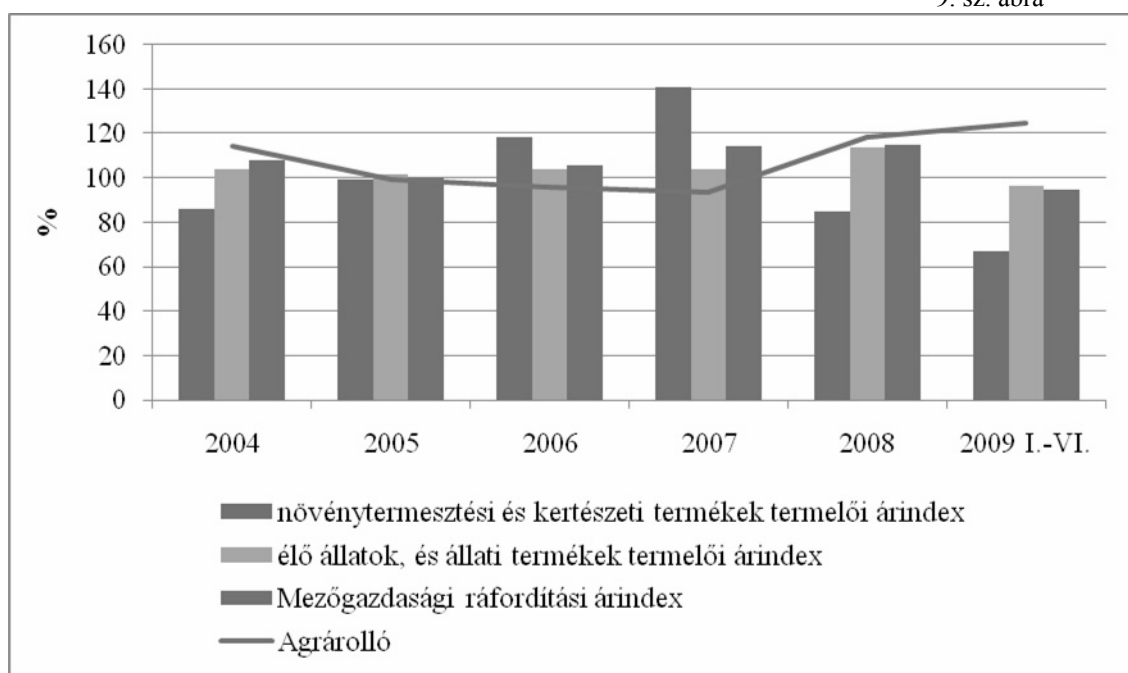
Nyilvánvaló, hogy a **jelenlegi uniós ár- és piacsabályozó intézmények nem látják el** azt a feladatot, amelyet a vállalt nemzetközi kötelezettségek betartása mellett is el kellene látniuk.

Az **agráröllő** rendszerváltás óta tartó, különböző ütemű, de folyamatos nyílása **2005 és 2007 között** megszűnt, sőt e három év alatt összességében mintegy **13 %-os agráröllő záródás valósult meg.** E három év záródása enyészett el **2008-ban**, amikor az olló nyílása egy év alatt

mintegy **5 % ponttal meghaladta az előző három évi záródást. A 2009. évi folyamatok is további ollónyílást jeleznek.** (A Magyarországon megszokott módon használjuk az agrárrolló „nyílása”, „záródása” fogalmakat.)

Az agrárrolló összetevőinek alakulása 2004-2009 között

9. sz. ábra

Forrás: KSH

A folyamat okai voltak a **kedvezőtlen világpiaci tendenciák** miatt magasan alakuló olajár, az ebből következő **műtrágya, növényvédőszer, alkatrész áremelkedés**. Az időszak közepén érvényesülő magas gabonaárak miatt a takarmányok árai szintén növekedtek, beleértve az import fehérjét is, ennek következtében a mezőgazdaság ráfordítási árindexének alakulásában a takarmányár is jelentős szerepet játszott.

Az időszak egészében (2004-2008) a mezőgazdasági felvásárlási árak összesen 25 %-kal – ezen belül a növényi termékek ára közel 30 %-kal, a vágóállatok, állati termékeké 20 %-kal – emelkedett.

A termelésben felhasznált termékek (ipari anyagok és eszközök, beleértve a takarmányokat is) ára pontosan kétszer ilyen mértékben, **50 %-kal drágult!** (Eközben a **nemzetgazdasági infláció 32 %-os volt!**)

Ennek vetületei tükröződnek az ágazat eredményeiben. Az értékesítési áraknak köszönhetően **elfogadható mértékű nyereség az utóbbi öt évből csak egy-két évben és néhány, elsősorban növénytermelési ágazatban keletkezett.**

Nem először fordul elő az, az egyébként közgazdaságilag könnyen indokolható jelenség, hogy az agrárrolló jelentős nyílása ellenére az ágazati jövedelem nem csökken, esetleg nő is.

Természetesen az ágazat közvetlen termelési támogatási színvonalának is jelentős szerepe lehet ebben, de 2008-ban nem csak erről volt szó. A kimagasló gabonahozamok, a jövedelemszint kismértékű emelkedését okozták.

A mezőgazdasági termelők számukra káros jelenséget tapasztalhattak a gépeket és technológiai berendezéseket, kemikáliákat forgalmazó vállalkozások termékeinek áralakulásában. Ezen **termékek áralakulása** nem a gazdasági tényezők által indokoltak szerint alakult, hanem inkább **a mezőgazdasági termelők számára kiírt pályázati ciklusokat követte.**

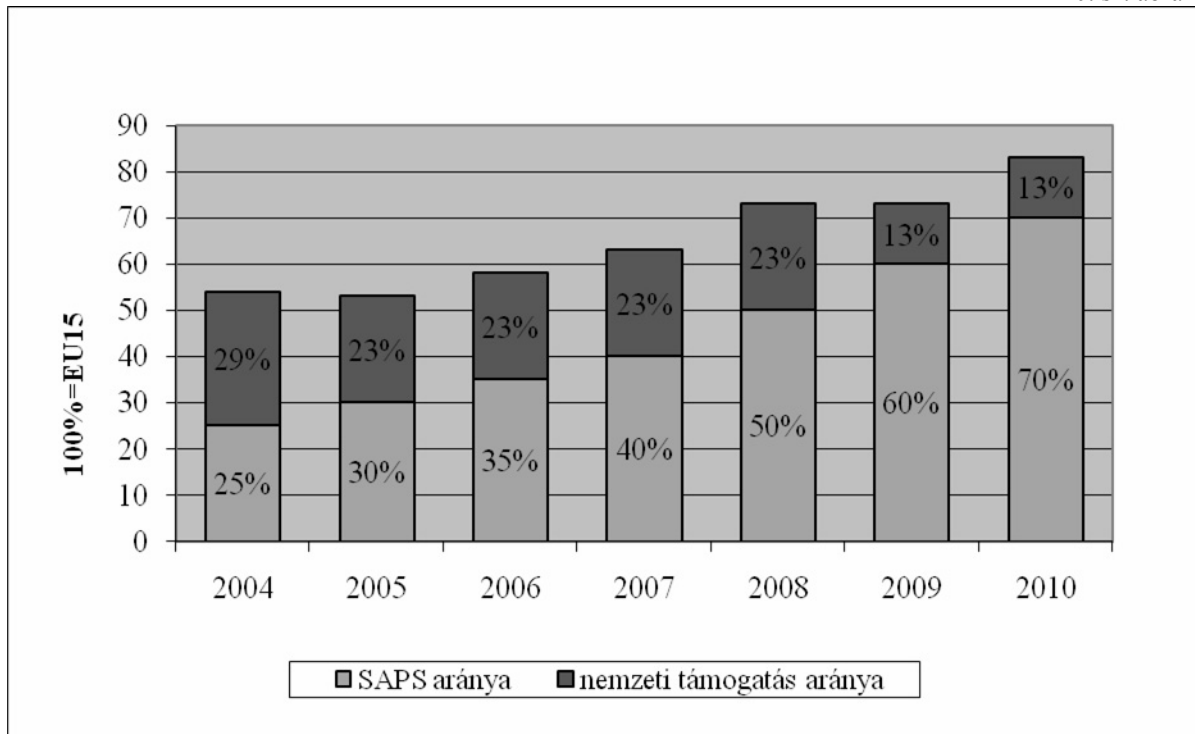
5. Költségeket csökkentő, jövedelmet növelő nemzeti és közösségi hozzájárulások

Az Unióhoz való csatlakozásunk előtt a magyar mezőgazdaság támogatottsági szintje fele volt az uniós országokénak. Ez a tág „támogatási olló” napjainkra záródott, de a záródás erőteljesebb lehetett volna, ha a költségvetési helyzet miatt nem csökken folyamatosan az agrárbüdzsé is. A csatlakozáskor kialakult – a MOSZ és a MAK kezdeményezésére országgyűlési határozatban rögzített –, elméletileg az uniós támogatási szint 30 %-ában meghatározott nemzeti kiegészítés (top up) szintje is jelentősen lecsökkent. 2009-ben a SAPS és top up támogatások várható aránya 60:13-ra változott, a 2004. évi 25:29-el szemben.

Ez nemcsak annak a következménye, hogy a SAPS támogatások az előre elhatározott módon, évről-évre növekszenek, hanem annak is, hogy **a GOFR növények top up támogatása** – a kormány által diktált megszorítás miatt – **2009-re megszűnt**, s csak az állattenyésztéshez, rizs, illetve dohánytermesztéshez adott top up kiegészítések maradtak fenn.

A SAPS és top-up támogatások egymáshoz és az EU 15-ök támogatási szintjéhez viszonyított aránya 2004-2010 között

10. sz. ábra

Forrás: MVH

Míg 2004-ben és 2005-ben a 30 % pontnak megfelelő támogatás mértéket megközelítette a ténylegesen kifizetett top up támogatás, addig **2009-ben alig több mint egyharmad rész (13 % pontnak megfelelő mérték) kerül kifizetésre.**

Magyarország a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv meghirdetésekor nem élt azzal a lehetőséggel, hogy a Terv forrásainak lehetséges hányadát (kb. 20 %) nemzeti támogatási forrásként használja fel. Ezért – a szűkös költségvetési források miatt – évente kellett kérni az átcsoportosítást, amit 2004-2006 között kétszer sikerült elérni.

Az NVT céljaira rendelkezésre álló támogatási keret és felhasználása (2004-2006)

21. sz. táblázat

Intézkedés	2004-2006 évi keret	2004/2005	2005/2006	2006/2007	Kifizetés összesen
	<i>milliárd forint</i>				
Agrár-környezetgazdálkodás	115,0	44,4	42,8	39,9	127,1
EU standardnek való megf.	6,4	6,4			6,4
Mg-i területek erdősítése	21,0	3,1	7,0	11,4	21,5
Félig önellátó gazd.tám.	0,7	0,7			0,7
Termelői csop. támogatása	7,2	11,0			11,0
Korai nyugdíj	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
KAT támogatás	3,8	1,7	2,5	n.a	4,1
Átcsoportosítások*	38,7				35,3
Összesen:	192,8				206,1

*SAPARD-ra 5,1 Md Ft, Top-up 24 Md Ft, technikai segítségnyújtásra kifizetés 6,2 Md Ft.

Forrás: MVH, MOSZ Információs rendszer

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv 2004-2006-ra meghatározott közel 200 milliárd forint összegű forrásából (táblázat) az Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) célprogramok jelentették a legnagyobb jogcímet (a források 60 %-át). Környezetvédelmi, állatjóléti- és higiéniai követelményeknek (EU standard) való megfelelés céljára a források alig több mint 3 %-át használták fel, mivel a kialakított feltételek a nagyobb állatlétszámmal rendelkező termelők fejlesztéseit – törekvéseink ellenére – nem szolgálhatták.

A Mezőgazdasági területek erdősítésére tervezett 21 milliárd forintos keret a telepítés nagyságának folyamatos növekedésével a harmadik évre került kifizetésre.

Sikerült elérnünk a Helyes Gazdálkodási Gyakorlat és a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot feltételrendszereinek ésszerű módosítását, ami az AKG-s forrásokhoz jutó vállalkozások esetében a költségek jelentős csökkenésével járt.

A MOSZ által létrehozott **25 főből álló szaktanácsadói „ernyőszerkezet”** az ország jelentős részén látta el a programmal kapcsolatos tanácsadói feladatokat.

A rossz minőségű területen gazdálkodók számára az egyik leghátrányosabb szabályozási terület a Kedvezőtlen Adottságú Területek (KAT) besorolása volt. Az uniós csatlakozásunkat megelőző időszakban érvényben volt lehatárolás 2004-től teljesen megváltozott. Ennek következtében a korábbi kedvezőtlen adottságú besorolású területek gyakorlatilag kikerültek a rendszerből.

Ennek oka részben az unós szempontrendszer hazai – minden kritika nélküli – átvétele, részben pedig a rossz adatbázisokon alapuló kiválasztás volt. Az Unió által előírt kritériumok sematikus figyelembe vételével kialakított új KAT besorolást a szaktárca a Nemzeti

Vidékfejlesztési Terv Monitoring Bizottsága (itt a továbbiakban: MB) véleményének megkérdése nélkül alakította ki.

A MOSZ azonnal kérte MB albizottság létrehozását. Ennek munkája során derült ki, hogy az adatbázisok régiek. Kértük a besorolás újabb adatbázisok alapján történő megváltoztatását, a talajtérképezés újabb eredményeinek figyelembe vételét. Ezt a javaslatot az albizottság elfogadta és az MB elé terjesztette. Az MB elfogadta a módosítás szükségességét, de a javaslata alapján az EU-nál történt többszöri kezdeményezés ellenére a feltételrendszer újratárgyalását Brüsszel nem fogadta el.

A KAT területek újbóli besorolására – az új tagállamok adatbázisainak figyelembe vételével – legkorábban 2010-től nyílik lehetőség.

A top up tárgyévét követő évre történt „áttolása” és az első évben még igen csekély mértékű uniós kifizetések miatt 2004-ben jelentősen csökkent a tárgyévben kifizetett támogatás.

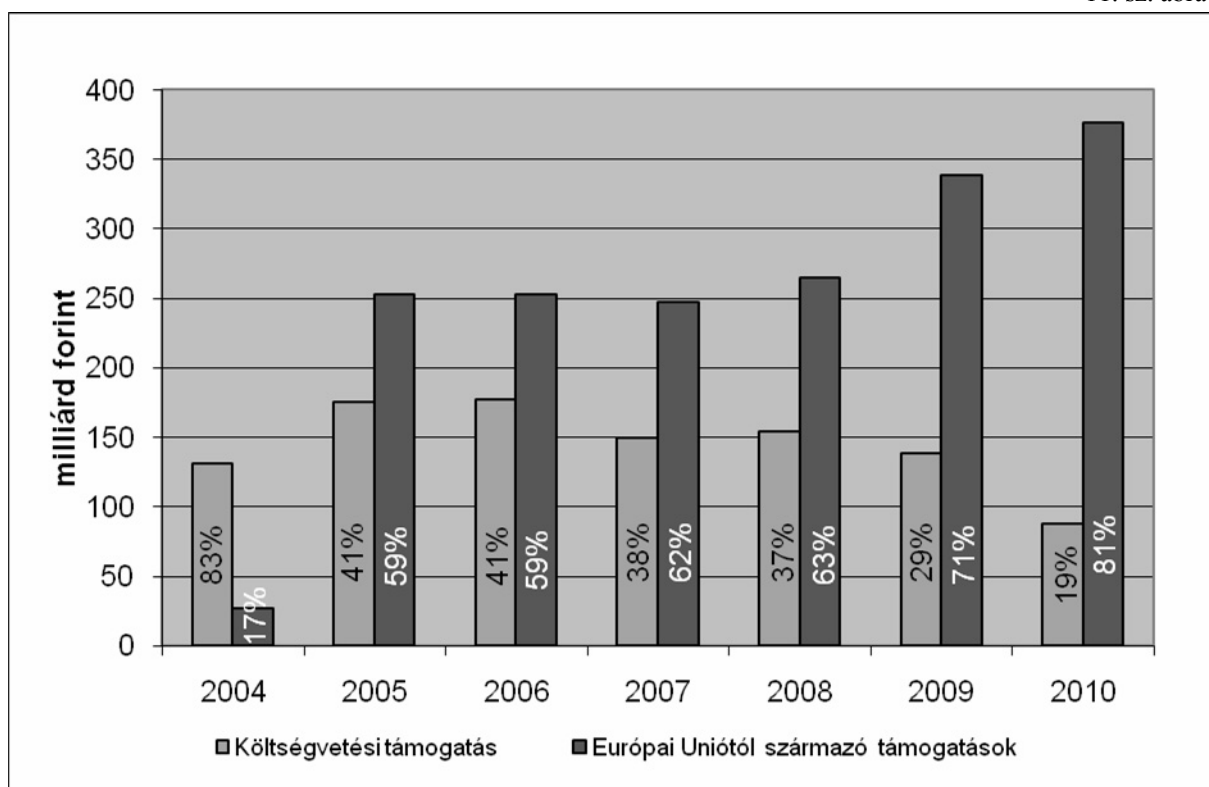
2005-ben az előző évről áthúzódó uniós és nemzeti támogatások kifizetésével 400 milliárd forint fölé emelkedett a támogatások összege. Ez az 1999-2003 közötti szintnek folyó áron a kétszerese, de változatlan áron is 50 %-nál nagyobb a növekedés. Ezt a szintet a következő három évben reálértéken nem érték, nem is érhatték el a kifizetett támogatások, de megközelítették és a 2009-ben várható, s **a 2010-re tervezett támogatásmértékek már (legalább folyó áron, elsősorban az évente már 10 % pont összegű SAPS kifizetés növekmény miatt) emelkedést mutatnak.**

Az egyes évek támogatási mértékeinek összehasonlítását az évente módosuló tényezők (árfolyam, visszaosztási ráta), a különböző mértékben megvalósuló fejlesztések támogatásigénye, illetve a piaci támogatások évenkénti, folyamatos módosulása nehezíti. (Az uniós fejlesztési programok késve történt meghirdetése, elhúzódó megvalósulásuk miatt nem lökészerűen jelentkezett a fejlesztésekhez szükséges nemzeti forráshányad biztosításának igénye.)

A közvetlen területalapú támogatások automatikus növekedésének természetes következménye a nemzeti támogatások arányának csökkenése. A tisztán nemzeti támogatások aránya a 2004. évi 83 %-ról 2010-re 20 % alá csökken.

A nemzeti és az uniós támogatások megoszlása és mértéke

11. sz. ábra

Forrás: MVH

A SAPS támogatások 2008-tól már 10 % pont mértékkel növekednek évente, a 2009-ben és 2010-ben kifizetésre kerülő **top up támogatások értéke** viszont reálértéken kevesebb, mint **felére csökken**. A gazdasági-, s az ebből következő hitelválság, a 2009. évi gyengébb jövedelmezőség következtében várhatóan a tervezettnél kevesebb lesz nemcsak 2009-ben, hanem még 2010-ben is a társfinanszírozással megvalósuló fejlesztések mértéke.

Uniós éveink alatt a **nagyobb földterületen** (sok fizikai blokkal rendelkező) gazdálkodókat folyamatosan rendkívül **hátrányosan érintette**, hogy különböző okok (**notórius túligénylők, technikai gondok**, stb.) miatt, ugyan általában a jogszabályban rögzített végső határidő előtt, de **nem a „megígért” időben kapták meg a támogatásokat**. Ez a gyakorlat évente mintegy 20 milliárd forint összegű támogatás 2-3 (esetenként ennél több) hónappal későbbi kifizetését jelentette.

A MOSZ mindent megtett annak érdekében, hogy a hazai költségvetésben biztosítsák a notifikált támogatási címekre, köztük az állattenyésztési ágazatok támogatására (állattjóléti, állategészségügyi, stb.) a nemzeti forrásokat.

A MOSZ kénytelen volt tudomásul venni, hogy az ország makrogazdasági mutatói, a restriktív intézkedések a mezőgazdasági ágazatok költségvetését és a szereplőit is érintik. Az

esetleges további megszorítások a mezőgazdasági termelőket rendkívül hátrányosan érintenék, különösen a legálisan működő foglalkoztató, adó- és járulékokat fizető vállalkozásokat, függetlenül attól, hogy milyen vállalkozási formában működnek. A további elvonás ezek létét, foglalkoztató képességét olyan mértékben veszélyeztetné, hogy az a vidéki térségek amúgy is rendkívüli mértékű elmaradását, a foglalkoztatás nagymértékű csökkenését, ezzel az államháztartás, az önkormányzatok (helyi adók elmaradása) bevételeinek jelentős szűkülését jelentené.

Ennek bekövetkezése esetén, az amúgy is nagyon rossz helyzetben lévő állattenyésztésünk tovább csökkenne, az ezen a területen feltétlenül szükséges beruházások elmaradnának. Mindez nemcsak a foglalkoztatást, hanem az ország lakossága ma még döntően jó minőségű, megbízható feltételek mellett előállított magyar alapanyag termelésre alapuló élelmiszer ellátását is veszélyeztetné.

6. Agrárkár-enyhítés

2007-től lépett életbe az agrárkár-enyhítésről szóló törvény. A MOSZ a törvény előírásainak államigazgatási egyeztetése során jelezte a bevezetni szánt szabályozás alapvető hibáit.

A törvény és végrehajtási rendelete alapján a termelők önkéntesen csatlakozhattak a rendszerhez. **A szántó- és ültetvény együttes területének alig több mint 10 %-ával léptek be a termelők a rendszerbe**, ami összesen mintegy **500 millió forint termelői befizetést** eredményezett, amelyet a költségvetés ugyanennyivel kiegészített.

A szabályok alig léptek hatályba és máris jelentős fagykárrok érték az Észak-Kelet magyarországi gyümölcsültetvények egy részét. Az érintett termelők túlnyomó többsége se biztosítással nem rendelkezett, se a kártérítési rendszerbe nem lépett be. **Kormánydöntés után az Országgyűlés megszavazta a kártérítési rendszerbe történő belépés „megnyitását”**. A fagykárral érintett termelők bejelentkezhettek, így jogosulttá váltak arra, hogy 5 milliárd forint külön költségvetési támogatás odaítélésével a **kár egy része megtérítésre kerüljön számukra**.

A rendszer működésének első éve bebizonyította, hogy teljesen életképtelen. Az első évben kezelt fagykár, amely egy viszonylag szűk területen pusztított, a forrásokhoz képest sokszoros kártérítési igényt jelentett. Nyilvánvaló volt, hogy egy országos kiterjedésű elemi kár bekövetkezése esetén a rendszerben képződő forrás csak a kár elenyésző részének megtérítésére elégséges.

Egy olyan kárenyhítő rendszert adaptáltak, amely a magyarországi körülmények között működésképtelen volt. Ezt az agrártárca is belátta és 2009-től újraszabályozta az agrárkár-enyhítés rendszerét. Ez az újraszabályozás semmit nem küszöbölt ki az előző rendszer hibáiból, sőt olyan **új feltételeket hoztak** – például a gazdasági szervezetek és egyéni vállalkozók részére kötelezően előírt belépés –, amelyek további feszültségeket gerjesztettek a termelők között. (Az új feltételekkel 5 milliárd forint az alap forrása, amely ugyan ötszöröse a korábbinak, de **egy jelentősebb elemi kár esetén önmagában továbbra sem tesz lehetővé érdemleges kártérítést.**)

Az agrárkár-enyhítési rendszer jelenlegi és 2009-től tervezett mutatói

22. sz. táblázat

Mutatók		Időszak		
		2007	2008	2009*
A csatlakozott	termelők száma	11 500	11 200	32-35000
	regisztrált gazdálkodók, %	5,9	5,7	16-18
	szántóterület nagysága, %	10,5	11	50-60
	ültetvény terület, %	43,4		
Forrás összetétele	állami támogatás, Md Ft	5,5	0,53	2,5
	termelői befizetés, Md Ft	0,5	0,53	2,5
Évenkénti hozzájárulás	szántóföld Ft/ha	1000	1000	800
	Szőlő- és gyümölcs ültetvény, Ft/ha	3000	3000	2 000

Forrás: FVM, MOSZ Információs Rendszer

* várható

A MOSZ ellenezte a kötelező belépés elrendelését, s követelte az általános feltételek módosítását. Ezek keretében továbbra is teljesen elfogadhatatlannak tartottuk – a magyar mezőgazdaság adottságait figyelembe véve – azt, hogy kártérítés csak a 30 %-os kármérték felett lehetséges és a biztosítással, illetve a jelentős állatállománnyal rendelkezők érdekei ismét sérültek. Ezen jelentős hiányosságok miatt az Alkotmánybírósághoz fordult a MOSZ. Érdekképviselőnk kezdeményezte **az alapba történő befizetés év közepére előírt teljesítési időpontjának megváltoztatását** is.

7. A hitelállomány alakulása

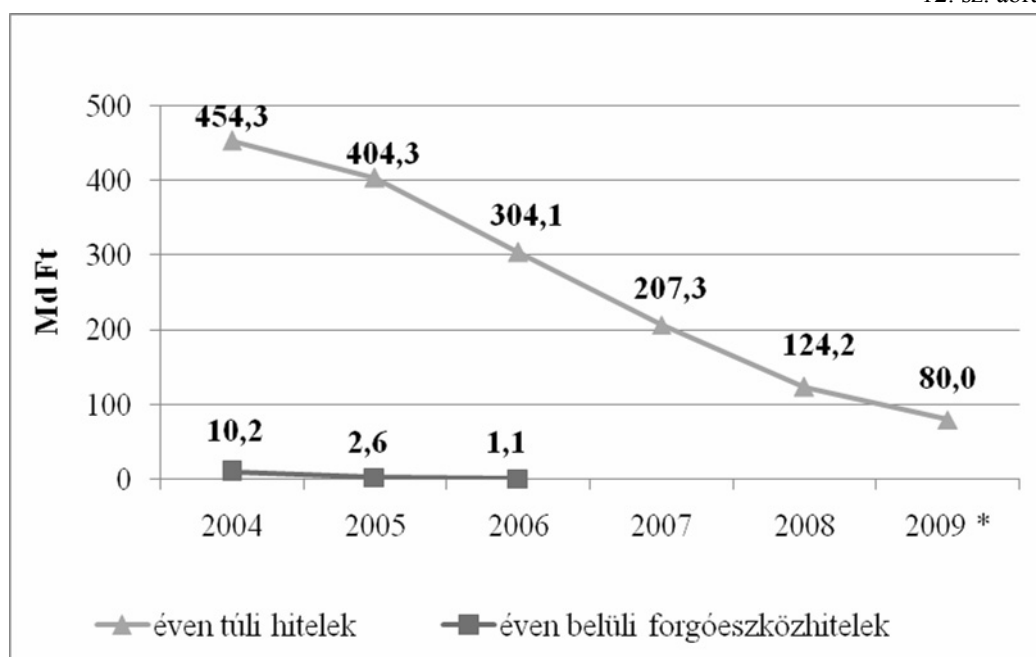
2004-ben a mezőgazdasági vállalkozások hitelállománya minden korábbinál magasabb volt. Az ágazat kamattámogatásban részesülő hitelei ekkor meghaladták a **460 milliárd forintot**. Az éven belüli támogatott hitelállomány már csak alig 10 milliárd forint volt, azaz az összes hitel alig több mint 2 %-a. Kamattámogatásban nem részesülő, jellemzően éven belüli hiteleket is kénytelenek voltak felvenni a vállalkozások, s ezekkel együtt az összes hitelösszeg – számításaink szerint – meghaladhatta a 600 milliárd forintot. A korábbi évekhez mérten kiemelkedően kedvező volt a rövid- és hosszú lejáratú hitelek aránya. Ez nagyrészt annak volt köszönhető, hogy az Agrár Európa Terv hitelkonstrukció keretében több mint 200 milliárd forint hitel került folyósításra, nemcsak új hitelként, hanem a korábbi kedvezőtlenebb hitelek kiváltása mellett.

2004 óta nincs lehetőségük az ágazat vállalkozásainak arra, hogy akár forgóeszköz ellátásuk zavartalan biztosításához, akár fejlesztéseikhez **kamattámogatott hitelt vegyenek fel**. A jórészt még a csatlakozás előtt felvett éven túli forgóeszköz- és fejlesztési hitelek jelentős ütemű visszafizetésével, valamint az aszály- és az Agrár Európa Terv hitelek törlesztésével

2005-ben mintegy 60, 2006-ban és 2007-ben további 100-100 milliárd forint összegű hitelállomány csökkenés következett be. **2008-ra a 2004. évi állomány alig több mint egynegyedére apadt** a kamattámogatott hitelek összege, s 2009 végére tovább csökken az állomány. A 2009. év végén fennálló kamattámogatott hitelek zömét a családi kis- és középvállalkozások fennmaradó hitelei, a birtokfejlesztésre felvett és a 2003. évi aszálykár enyhítésére kapott hitelek teszik ki.

Kamattámogatásban részesített hitelek és kölcsönök összefoglaló adatai 2004-2008 között

12. sz. ábra

Forrás: KSH, MOSZ Információs Rendszer

*becsült adat

Az eredeti hiteltörlesztési „menetrend” szerint a törlesztés üteme 2005 és 2007 között a megvalósultnál jelentősen gyorsabb lett volna, amennyiben az Agrár Európa Terv hitelek esetében nem sikerül elérni a plusz egy év törlesztési moratóriumot és a 2003. évi aszálykárosultak által felvett hitelek futamidejének meghosszabbítását.

Éven belüli, piaci kamatozású hitel felvételére kényszeríti a termelőket a top up támogatások tárgyévét követő kifizetése, az egységes területalapú támogatások kifizetésének évente legalább **20 milliárd forint nagyságrendű néhány hónapos késése, az agrár-környezetgazdálkodási támogatások jelentősen késleltetett folyósítása is.**

A mezőgazdasági vállalkozások akkor is hitelfelvételre kényszerülnek, amikor az utófinanszírozott EMVA forrásokat veszik igénybe fejlesztéseik megvalósításához. Némi gyógyírt jelentett ezen a téren, hogy – a jelenlegi gazdasági válság beköszöntése után – a MOSZ azonnali kezdeményezésére lehetővé vált néhány kiemelt jogcímre (köztük az állattenyésztési

címek) **támogatási előleg igénybevétele**. A közel **35 milliárd forint folyósított előleg** némileg csökkentette a vállalkozások hiteligényét.

Az előleg folyósításának költségeként – brüsszeli döntés alapján – **2,3 % egyszeri kezelési költséget írtak elő**, olyan törlesztési feltétel mellett, amely az igénybevevők egy részénél piaci kamatozású hitelterhet jelentett a felvett támogatáselőlegre. A MOSZ kezdeményezte a kezelési költség csökkentését, illetve az előleg beszámításának időbeni halasztását. A szaktárca nem bizonyult partnernek e kérdésekben.

Egyre reménytelenebbé teszi a vállalkozások helyzetét, hogy a fejlesztésekre fordítható új hitelek fedezetül – a meglévő hitelállomány, a vállalkozások eszközállományának megterheltsége, a **pénzügyi intézetek visszafogott hitelnyújtási hajlandósága miatt** – jószerivel már csak a megvalósuló fejlesztések szolgálhatnak, amelyek pedig az esetek egy részében nem jelentenek elégséges garanciát.

A teljes képhez az is hozzátartozik, hogy a fejlesztésekhez korábban és jelenleg is – sajnos 2009 folyamán már majdnem csak „elvben” – voltak és vannak olyan hitelkonstrukciók, amelyekhez a **piaci kamatoknál kedvezőbb feltételek és intézményi- (néha állami) kezességvállalás mellett juthatnak a termelők**. Ennek az az ára, hogy fejlesztési hitelek esetén a támogatásnak minősülő részt figyelembe kell venni a „támogatás intenzitás mutató” számításakor.

Amennyiben az ún. csoportmentességi feltétel fennáll, úgy a hitelfelvételnél kedvezőbb helyzetbe kerül a termelő, de ha nem, akkor csak a „de minimis” határig élhetnek a termelők a kedvezményrel (vagyis tagjaink jellemzően nem).

Az uniós fejlesztések megvalósításának elősegítésére az utóbbi években több olyan hitelkonstrukció került kialakításra, amelyben a Magyar Fejlesztési Bank (MFB) biztosította a hiteltőkét. Az MFB hitelkínálata éven túli (igaz csak 1 év + 1 nap futamidejű) forgóeszköz hitelkonstrukcióval is bővült, amely több mint egy éve igénybe vehető a gabonatermelők, -kereskedők-, -felhasználók számára. Ennél a hitelnél az olajos magvakkal sikerült bővíteni a hitelezési kört.

Az MFB-s hitelekkel kapcsolatosan az a termelők keserű tapasztalata, hogy – különösen 2008 év vége, a gazdasági válság kezdete óta – **nehezen jutnak hozzá ezen hitelekhez**, ugyanis az MFB, nem lévén fiókhálózata, kereskedelmi bankokon keresztül nyújtja ezeket a hiteleket. A kereskedelmi bankok pedig általában **nem érdekeltek a rögzített, s általuk kicsinek ítélt kamatmarzs miatt e hitelek továbbadásában**.

E kedvező kamatozású hitelek tehát sajnos nem fogynak, helyettük jobb esetben a saját banki forrást kínálják a pénzügyi intézetek, rosszabb esetben semmit.

Javaslatainkkal ebben az időszakban is több hitelkonstrukciónál elértük az alapvető hitelfeltételek módosítását (például futamidő-, törlesztési moratórium meghosszabbítását; a kamatplafon, kamatmarzs behatárolását).

A kialakult nehéz finanszírozási helyzeten könnyíthet valamelyest, hogy a MOSZ elérte a tagi kölcsön nyújtása kamatfeltételének kedvezőbb megváltoztatását. Ennek megfelelően 2009 augusztusától nem a jegybanki alapkamat 5 %-kal növelt mértéke, hanem az alapkamat 5 %

ponttal megnövelt mértékéig számít kamatbevételnek a kölcsönt nyújtó tagnál a kamatbevétel. (Ez praktikusán azt jelenti, hogy nem 0,3-0,4 % ponttal, hanem 5 % ponttal magasabb kamat mértékig /2009 októberében 7,0 % pont + 5 % pont = 12,0 % pontig/ számolható el kedvezőbb adófeltételek mellett a kamatbevétel.) Ezzel a lehetőséggel csak azok a szervezetek tudnak élni, amelyekben érdemi mezőgazdasági tevékenységet folytatnak.

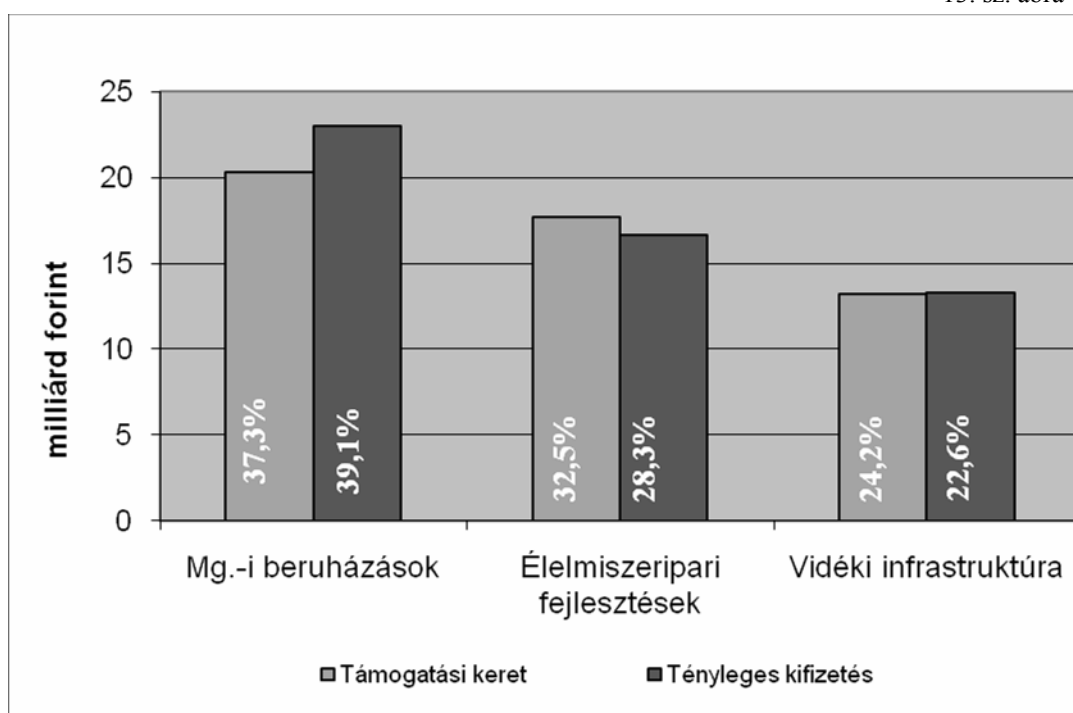
8. A fejlesztések alakulása

A csatlakozásunkat megelőző két évben valamelyest sikerült csökkenteni az Unióval szemben fennálló igen jelentős technikai elmaradásunkat, jelentősen megújult a – elsősorban a növénytermelést szolgáló – gépállomány. Egyidejűleg a vállalkozások egy részénél olyan mértékű „túlkapacitás” jött létre – jellemzően a kisebb méretű vállalkozások körében –, ami messze meghaladja e vállalkozások tényleges igényét és számos esetben növeli a számla nélküli szolgáltatásokat.

A csatlakozás után támogatott fejlesztési forrásra először a SAPARD és AVOP programok (igen kis részben az NVT) keretében számíthattak a mezőgazdasági vállalkozások. A **SAPARD keretében 65, az AVOP keretében 110 milliárd forint összegű támogatásra kötöttek szerződést a vállalkozásokkal az NVT forrásából alig 7 milliárd forint szolgálta az állatjelölési és –higiéniai (EU-s standard) fejlesztéseket.**

A Sapard program keretében megvalósult legfontosabb jogcímek támogatása és az egyes jogcímek részesedése a programból

13. sz. ábra

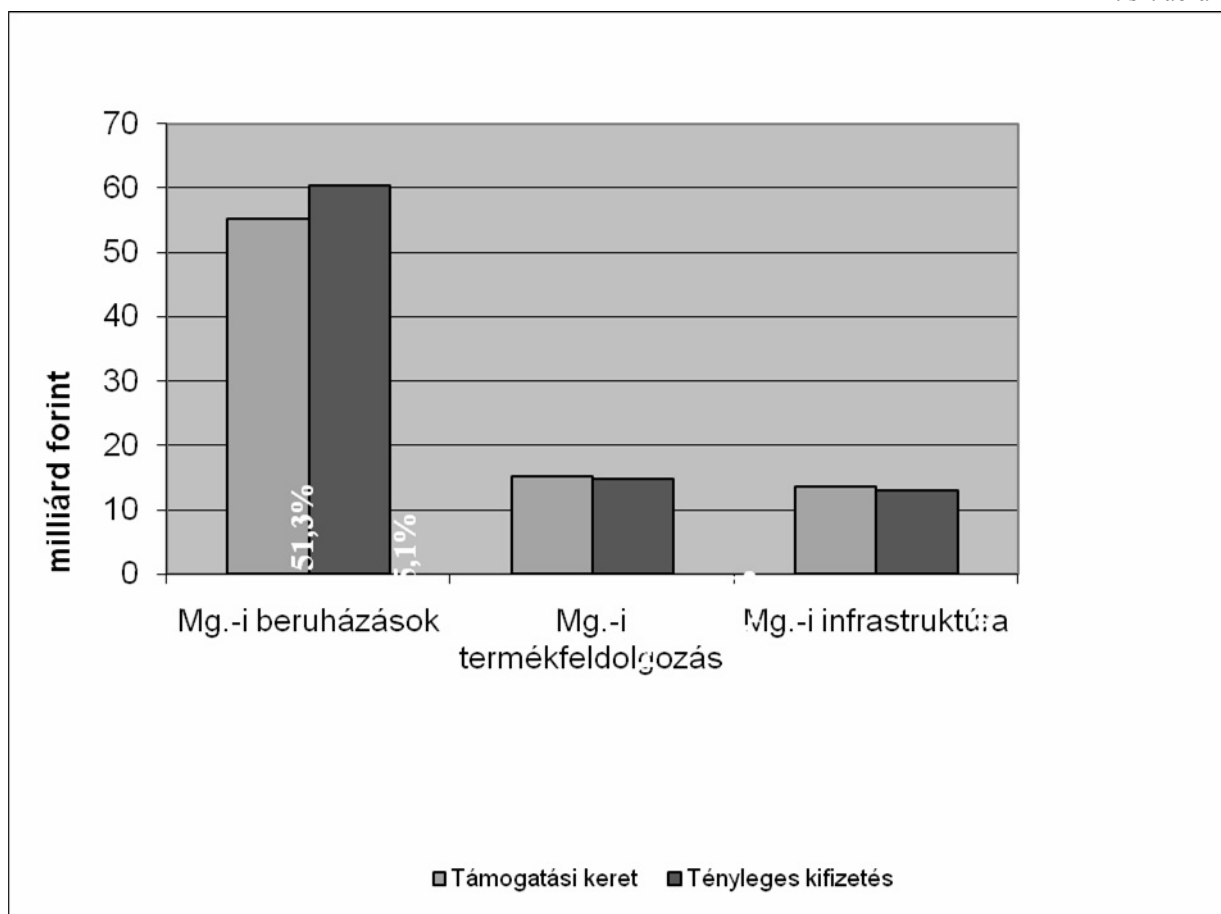
Forrás: MVH, MOSZ Információs Rendszer

A fejlesztésekre vonatkozó feltételek a SAPARD és az AVOP programjainál alapvetően az EU 15-ök körülményeire kerültek kidolgozásra. Az EU 10-ekre is alkalmazni kívánt, a mezőgazdaság műszaki fejlesztésére szolgáló források arányának csökkentése, a vidékfejlesztési kereteken belül a környezetvédelmi, szociális célú támogatások részarányának növelése alapvetően elhibázott lett volna Magyarország esetében, hiszen fejlettségi szintünk elmarad az EU 15-öktől. A Programok tárgyalása során, rendkívül heves viták után, jelentős támogatási összegeket sikerült termelésfejlesztési célokra átcsoportosítani, mind a SAPARD, de különösen az AVOP esetében.

Az eredmény tagszervezeteink esélyeit javította, sikerült az ún. életképességi kritériumot magasabb szintre emelni és a forrásátcsoportosítások a növénytermesztés és az állattenyésztés építési beruházásait szolgálták. Így értük el, hogy a két programban együttesen a mezőgazdasági beruházásokra kifizetett összeg meghaladta az összes támogatás felét. (Voltak tagállamok az EU 10-ek között, akiknél lényegesen alacsonyabb volt ez az arány.)

Az AVOP program keretében megvalósult legfontosabb jogcímek támogatása és az egyes jogcímek részesedése a programból

14. sz. ábra

Forrás: MVH, MOSZ Információs Rendszer

A SAPARD Program jelentős csúszása miatt az AVOP pályázatok feldolgozása csak 2004 végén kezdődhetett meg. A SAPARD-ról „lemaradt” (jellemzően gép) kérelmek az AVOP-ra terelődtek át, ezért aztán a rendkívüli igény miatt az AVOP keretében is fel kellett függeszteni a pályázat beadást.

Sikeres és szükséges akció volt a gabonátároló építési program. Az AVOP és NVT támogatások lehatárolása során elhibázott lépés volt az állatlétszám alapján történő megkülönböztetés, amelyet csak 2007 végére sikerült megváltoztatnunk, de jelentős fejlesztés ekkor már nem valósulhatott meg.

A 2004-2007-es időszakban a SAPARD, AVOP és NVT programokban, a Monitoring Bizottságokban kifejtett tevékenységünk hatására is mintegy 50 milliárd forintot sikerült átcsoportosítani mezőgazdasági fejlesztési célokra.

Összességében azt állapíthatjuk meg, hogy ezen jelentős forrásokat biztosító programok ellenére a mezőgazdaság beruházási színvonala 2004 és 2007 között kismértékben elmaradt a csatlakozást közvetlenül megelőző évektől. A beruházási színvonalban viszonylagos javulás csak 2008-ban következett be, amikor az ÚMVP keretében elfogadott beruházási támogatásokra, köztük az állattenyésztés környezetvédelmi beruházásaira és a géptámogatásokra beadott kérelmek alapján az EMVA-ból is megindultak a kifizetések és volt még az AVOP-ból is kifizetés.

Az ÚMVP-ben 2007-2013 között rendelkezésre álló mintegy 1 350 milliárd forint támogatás jogcímeinek első meghirdetésére 2007 tavaszán került sor. A gazdálkodók nagy számban adtak be támogatási kérelmeket. Az elmúlt közel 3 évben a **beadott kérelmek száma** több mint **100.000 db**, a kérelmek **támogatási igénye** meghaladja a **740 milliárd forintot**.

Az Állattartó Telepek Korszerűsítése (ÁTK) volt a legnagyobb jogcím, melyre a beérkezett támogatási igény meghaladta a 280 milliárd forintot, melyből 8-10 hónap bírálat után mintegy 210 milliárd forint támogatást hagytak jóvá. A gépbeszerzés támogatására 2007-ben 43 milliárd forint, 2009-ben 40 milliárd forint támogatási igény érkezett be, melyből 42 és 37 milliárd forint támogatást hagytak jóvá.

A legnagyobb számban kérelmet az AKG programra adtak be a termelők (25.000 db), majd a szaktanácsadás, mely több mint 17.000 db kérelmet jelentett az elmúlt 3 évben.

A gazdálkodók határidőben nyújtották be kérelmeiket az MVH azonban az elbírálás határidejét egyetlen esetben sem tudta betartani. Rendszerszinten jelentkeztek a problémák, mely számos rendeletmódosítást és a feldolgozás elhúzódását eredményezték. Így 2007-ben a gépbeszerzés jogcímen kívül kifizetési kérelmet nem nyújthattak be más jogcímek esetében.

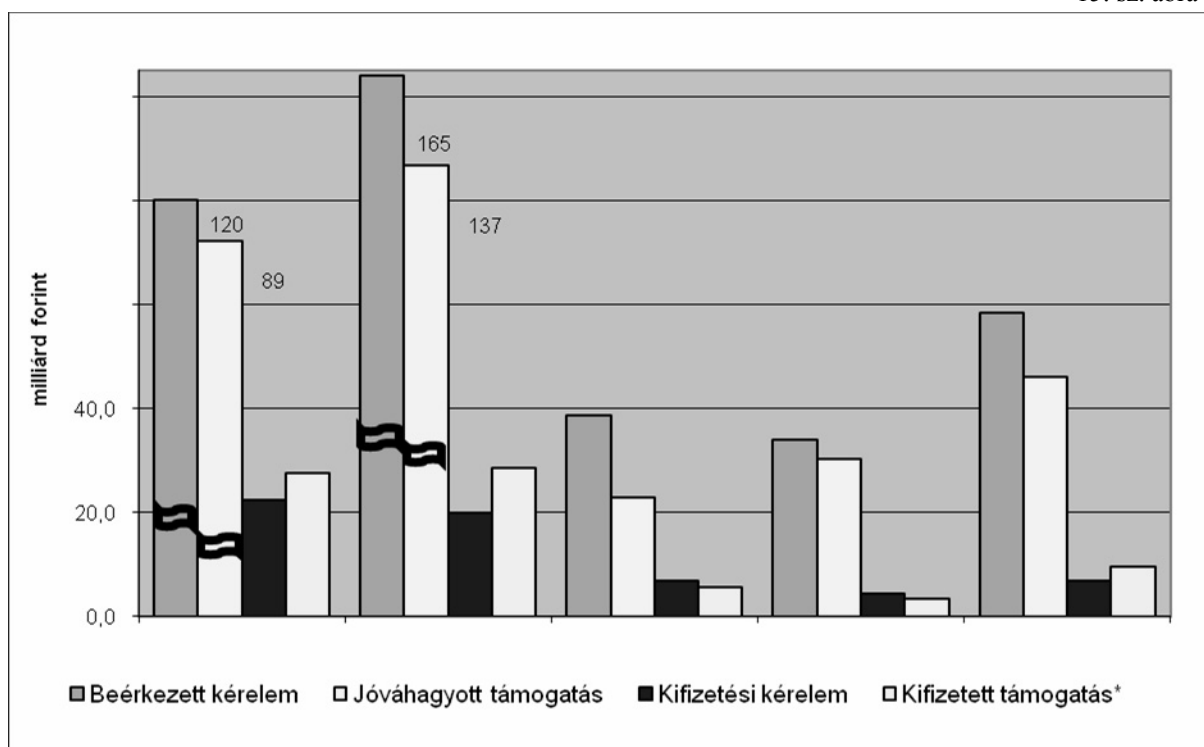
2008. januártól megkezdődött a támogatási határozatok kiküldése és elkezdődhettek a beruházások.

A beruházási színvonaljavulás azért nem lett ugrásszerű, mert gyakorlatilag csak a gépberuházások jelentettek olyan jogcímet, amely alapján a kifizetés gyorsabban megtörtént.

Az állattenyésztés korszerűsítése programokra beadott kérelmek elbírálása, engedélyezése nagyon elhúzódott, s amikor végre beindulhattak volna ezek a fejlesztések, akkorra „beütött” a gazdasági válság, hitelszűke lett, ráadásul az állattenyésztésben, különösen a tejtermelésnél rendkívül mély válság alakult ki.

A legfontosabb EMVA jogcímek adatai

15. sz. ábra

Forrás: MVH, MOSZ Információs Rendszer

*Trágyakezelés

**Állattenyésztés komplex fejlesztése

A MOSZ a **válság első jeleinek észlelésekor azonnal kezdeményezte egyes gátló feltételek megszüntetését**, illetve **oldását** (forrásátcsoportosítások, határidő módosítások elérése, a kötelező megvalósítás arányának csökkentése, a **rendezett munkaügyi kapcsolat feltételrendszerének egyszerűsítése, beruházási előleg folyósítása**).

Ezen változtatások hatására a helyzet kevésbé romlott, de továbbra is vészhelyzet közeli állapot áll fenn. Veszélyben van az elfogadott kérelmek jelentős részének végrehajtása, általánossá vált a részteljesítés, visszamondás.

Tartósan eredményes gazdálkodásra, a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének javítására van szükség ahhoz, hogy a vállalkozások képesek legyenek a felvett hitelek visszafizetésére, illetve megfelelő mértékű saját erővel rendelkezzenek azon fejlesztések megvalósításához, amelyek nélkül további működésük ellehetetlenülne.

Változtatások indokoltak az adózás területén. **El kell törölni a gázolaj jövedéki adó visszatérítés felső korlátját és** – a költségvetés helyzetének javulása esetén – **a**

mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek áfa kulcsát csökkenteni szükséges. A mezőgazdaság egyéni szektorában a **visszaélésekre alkalmat adó szabályokat meg kell szüntetni, a társas vállalkozások adókedvezményeit közelíteni kell az egyéni gazdálkodókéhoz.** A termelés kiszámíthatósága, a szektorsemlegesség javítása érdekében meg kell akadályozni a társas vállalkozások további versenyhátrányát jelentő újabb megkülönböztetéseket.

A mezőgazdaság nemzeti támogatásainak további megvonása veszélyezteti a legálisan működő árutermelő, foglalkoztató egyéni- és társas vállalkozások működését, a szükséges beruházások megvalósítását. Ilyen intézkedések a vidéki foglalkoztatás, az államháztartás, az önkormányzatok bevételeinek csökkenéséhez, a szociális jellegű kiadások növekedéséhez vezetnének.

Az EMVA keretéből társfinanszírozással megvalósuló beruházások esetén folyamatosan szükség van támogatáselőleg fizetésére. Az előleg után felszámított kezelési költség legyen arányos az igénybevétel időtartamával.

A mezőgazdasági termelés kitétsége megköveteli egy teljesen új, működőképes kárenyhítő rendszer megalkotását, melynek keretében **el kell törölni a 30 %-os kárlimitet**, egyenlő belépési feltételeket az árutermelőkre. Lehetővé kell tenni a „saját káralap” képzését, az állattenyésztők saját takarmány felhasználása miatti korrekciót, egy realisabb hozamértékkiesésszámítást és a biztosítással rendelkezők méltányos kezelését.

Az EMVA keretében megvalósítható állattenyésztési beruházások érdekében **legalább 15 év lejáratú idejű, 3 év türelmi idő melletti, állami kezességvállalással támogatott hitelkonstrukciót kell kialakítani.** E nélkül a még létező nagyobb állattenyésztési telepek jelentős része felszámolásra kerül, ennek minden következményével együtt (foglalkoztatás, élelmiszerbiztonság, stb.).

A fejlesztési programok esetében az eddiginél sokkalta szervezettebb program-megfigyelésre van szükség, ami lehetővé teszi az indokolt beavatkozások időbeni végrehajtását, ezzel az EMVA forrásaira alapozott technikai felzárkózás megvalósulását. Amennyiben az EMVA keretében rendelkezésre álló források elköltése veszélybe kerülne, úgy a maradék forrásoknak a gazdálkodók likviditási helyzete javítását kellene szolgálniuk.